

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Problematika domácího násilí a realizace preventivních postupů na základních školách

Diplomová práce

Autor:	Bc. Jitka Černá
Studijní program:	N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Vedoucí práce:	Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Jitka Černá

Studium: P15P0257

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: **Problematika domácího násilí a realizace preventivních postupů na základních školách**

Název diplomové práce AJ: The issue of domestic violence and the implementation of preventive practices in the primary schools

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce je zaměřena na problematiku domácího násilí a s tím spojenou realizaci preventivních postupů na základních školách. Cílem práce je v souvislosti se školním prostředím a s ohledem na aktuální situaci identifikovat preventivní působení a postupy pomoci žákům, kteří jsou ohroženi domácím násilím a následně zjistit s jakými dalšími institucemi a organizacemi základní školy v těchto případech spolupracují. Cílem výzkumného šetření za pomoci kvalitativní strategie, je identifikovat, jak pedagogičtí pracovníci detekují žáka ohroženého domácím násilím a zda ví, jak postupovat dále v pomoci takovému žákovi.

ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 186 s. ISBN 978-80-7367-690-2. VARGOVÁ, Branislava, Dana POKORNÁ a Marie TOUFAROVÁ. Partnerské násilí. Praha: Linde, 2008, 159 s. ISBN 978-80-86131-76-4. BOURCET, Stéphane, Isabelle GRAVILLON a Isabelle GRAVILLON. Šikana ve škole, na ulici, doma: jak bránit své dítě: praktický průvodce pro rodiče, pedagogy a vychovatele. 1. vyd. Praha: Albatros, 2006, 71 s. ISBN 80-00-01552-8. MIOVSKÝ, Michal (ed.) a Pavel BÁRTÍK. Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie. Vyd. 1. Praha: Sdružení SCAN, c2010, 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Oponent: Ing. et Bc. Stanislav Michek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucí diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

Bc. Jitka Černá

Poděkování

Chtěla bych velmi poděkovat vedoucí diplomové práce Mgr. Gabriele Caltové Hepnarové, Ph.D. za odbornou pomoc a užitečné rady, které mi v průběhu konzultací a po celou dobu tvorby práce poskytovala. Dále chci poděkovat všem informantům, kteří se zúčastnili mého výzkumu. Bez nich by tato diplomová práce nemohla vzniknout. Také chci poděkovat svým kolegyním z intervenčního centra, které mi poskytovali cenné rady a užitečné informace, které jsem mohla uplatnit při psaní své práce. Své sestře pak děkuji za korekturu.

Anotace

ČERNÁ, JITKA. *Problematika domácího násilí a realizace preventivních postupů na základních školách*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 111 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá problematikou domácího násilí a realizací preventivních postupů na základních školách. Cílem práce je, v souvislosti se školním prostředím a s ohledem na aktuální situaci, identifikovat preventivní působení a preventivní postupy pomoci žákům ohroženým domácím násilím odehrávající se mezi rodiči a následně zjistit s jakými dalšími institucemi a organizacemi základní školy v těchto případech spolupracují. Cílem výzkumného šetření je identifikovat preventivní aktivity zaměřující se na problematiku domácího násilí na základních školách a dále zjistit, jak pedagogičtí pracovníci detekují žáka ohroženého domácím násilím v rodině mezi rodiči a jak postupují v pomoci takovému žákovi. Pro výzkumné šetření byla zvolena kvalitativní strategie případové studie. Jako metoda sběru dat byla využita technika rozhovoru, vedena s pedagogickými pracovníky základních škol a pracovníky dalších institucí a organizací a také analýza dokumentů. V empirické části je vymezena zvolená kvalitativní výzkumná strategie a využité metody. Dále je popsán způsob realizace výzkumného šetření a analýza získaných dat.

Klíčová slova: Domácí násilí, dítě jako oběť domácího násilí, preventivní působení, základní škola, institucionální pomoc, případová studie.

Annotation

ČERNÁ, Jitka. The issue of domestic violence and the implementation of preventive practices at primary schools. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Kralove, 2017. p. 111. Diploma Dissertation.

The Diploma thesis deals with the issue of domestic violence and the implementation of preventive practices at primary schools. In the context of the school environment and the current situation, the aim of the thesis is to identify preventive actions and preventive practices, how to help the pupils endangered by domestic violence which is present between their parents and furthermore, to find out which other institutions and organizations cooperate with the primary schools in these cases. The aim of the research is to identify preventive activities focusing on the issue of domestic violence at primary schools and further to find out how pedagogues detect a pupil endangered by domestic violence between their parents and how they proceed in helping the pupil. For the research, the qualitative strategy of a case study was chosen. As a method of collecting data, the technique of interviewing was used conducted with pedagogues of primary schools and other institutions and organizations, and also document analysis. The empirical part defines selected qualitative research strategy and used methods. After that, the description of the implementation of the research and analysis of the data follow.

Keywords: Domestic violence, child as a victim of domestic violence, preventive actions, primary school, institutional help, case study.

OBSAH

ÚVOD	8
1 Domácí násilí.....	10
1.1 Vymezení domácího násilí.....	11
1.2 Formy domácího násilí	13
1.3 Dynamika domácího násilí	15
1.4 Výskyt domácího násilí v ČR	17
2 Dítě jako oběť domácího násilí mezi rodiči	19
2.1 Dospívání dítěte za zavřenými dveřmi	20
2.2 Oblasti ohrožení vývoje dítěte vyrůstajícího v domácím násilí.....	22
2.3 Dopady domácího násilí na dítě.....	26
2.4 Domácí násilí z pohledu práv dětí	27
2.5 Praxe v zahraničí – Norsko „Zuřivec“	29
3 Prevence rizikového chování ve školském prostředí se zaměřením na domácí násilí..	31
3.1 Dělení prevence sociálně patologických jevů se zaměřením na domácí násilí.....	32
3.2 Preventivní působení na školách.....	33
3.3 Metodické doporučení MŠMT „domácí násilí“	35
3.4 Systém včasné intervence	37
4 Institucionální pomoc dětem ohroženým domácím násilím.....	39
4.1 Školní prostředí	39
4.2 Školská poradenská a výchovná zařízení.....	44
4.3 Orgán sociálně právní ochrany dítěte „OSPOD“	46
4.4 Další poskytovatelé služeb.....	47
5 Shrnutí teoretické části práce	51
6 Projekt a prezentace výsledků empirického šetření	53
6.1 Cíle výzkumu	53
6.2 Metodologie výzkumu	53
6.3 Popis realizace výzkumného šetření	55
6.4 Zpracování získaných údajů.....	56
6.5 Analýza a interpretace výzkumného šetření	56
7 Shrnutí výzkumného šetření a doporučení pro praxi.....	93
ZÁVĚR.....	101
LITERATURA A POUŽITÉ ZDROJE	103
SEZNAM OBRÁZKŮ	
SEZNAM PŘÍLOH	
PŘÍLOHY	

ÚVOD

Každý z nás by si nejspíš přál prožít krásné a bezstarostné dětství. Mít milující rodiče, kteří by se vzájemně podporovali, a dohromady tak vytvořili zdravé prostředí pro přirozenou a náležitou výchovu dítěte. Takovým místem by měl být především domov, kde má člověk své zázemí a kde se cítí bezpečně. Ne všichni ale mají to štěstí, aby pro ně byl domov útočištěm, naopak se pro ně stává bojištěm, které má svá jasně daná pravidla. Poslouchat, neodmlouvat a za všech okolností souhlasit s generálem, který je nekompromisní, krutý a nedělá žádné ústupky. Tím pomyslným bojištěm máme na mysli domov, kde se odehrává domácí násilí a kde se generálem stává osoba, která jej páchá.

V souvislosti s problematikou domácího násilí se nejčastěji setkáváme s násilím mezi partnery. Někde za nimi se však skrývají další účastníci a to děti, kteří se dost často stávají jedinými svědky násilného chování mezi rodiči. V současné době však neexistuje dostatek organizací, které by se těmto dětem věnovaly. Pro takové dítě je ovšem odborná pomoc nezbytná, aby si následky z prožívaného násilí mezi rodiči neneslo po celý svůj život. K odborné péči se však dítě zpravidla dostane až tehdy, když se rodič v roli oběti rozhodne svou situaci řešit a vyhledá pomoc nejprve pro sebe. Co se ale děje s dětmi, kde rodič v násilném vztahu setrvává a nedohlédne, jaké důsledky to pro jeho potomky má? Tato diplomová práce se proto bude zabývat dětmi, které se s problematikou domácího násilí potýkají, a dále se zaměří na prostředí základních škol, které mohou těmto dětem podat jako první pomocnou ruku. Diplomová práce také popisuje další subjekty, které jsou nedílnou součástí pomoci těmto dětem.

Cílem práce je, v souvislosti se školním prostředím a s ohledem na aktuální situaci, identifikovat preventivní působení a preventivní postupy pomoci žákům, kteří jsou ohroženi domácím násilím a následně uvést, s jakými dalšími institucemi a organizacemi základní školy v těchto případech spolupracují. Pro upřesnění máme na mysli žáky ohrožené domácím násilím, které se odehrává mezi jejich rodiči a dítěte se tedy dotýká zejména po psychické stránce. **Cílem výzkumného šetření je identifikovat preventivní aktivity zaměřující se na problematiku domácího násilí na základních školách a také zjistit, jak pedagogičtí pracovníci detekují žáka ohroženého domácím násilím mezi rodiči v rodině a jak postupují dále v pomoci takovému žákovi.**

Touto problematikou se bude diplomová práce zabývat z důvodu toho, že se na děti jako další účastníky domácího násilí zapomíná a není jim věnována přílišná pozornost. Avšak

právě děti jsou často jedinými svědky násilí, které se odehrává mezi jejich rodiči a tím se tak samy stávají oběťmi domácího násilí.

Text práce je členěn na kapitoly a podkapitoly. V úvodní kapitole jsou definovány základní pojmy včetně znaků a forem domácího násilí a dynamiky jeho vzniku, abychom se tak seznámili s problematikou domácího násilí, což je také nezbytné pro pochopení tohoto jevu. Následující kapitola je zaměřena na dítě jako oběť domácího násilí a na specifika této skupiny. Tato kapitola je důležitá zejména pro uvědomění si, jak moc se násilí mezi rodiči dětí dotýká a proč je nezbytné těmto dětem poskytovat pomoc. Prevence rizikového chování na základních školách je další kapitolou, která je zaměřena zejména na popis preventivního působení základních škol se zaměřením na problematiku domácího násilí, která nás dále seznamuje s primární prevencí, minimálním preventivním programem a metodickým doporučením od Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. V tomto doporučení se dozvídáme, jak by školy měly jednat v případech, kdy se na jejich škole vyskytne žák ohrožený rizikovým chováním – domácím násilím. Poslední kapitola teoretické části se zaměřuje na další subjekty systému pomoci, které se podílejí na řešení problematiky domácího násilí, a přibližuje také organizace, které pomáhají dětem, které zažily nebo prožívají domácí násilí.

V úvodu empirické části práce je vymezena zvolená výzkumná strategie. Chceme-li přijít věcem více na kloub a prozkoumat jev do hloubky, je pro výzkumné šetření přínosnější zvolit přístup kvalitativní výzkumné strategie. Z tohoto důvodu je pro získání dat nezbytné použít design případové studie ke splnění cíle výzkumného šetření. Jako metoda sběru dat byla využita technika rozhovoru vedena s pedagogickými pracovníky základních škol a pracovníky dalších institucí a organizací a dále analýza dokumentů. Takto je popsána realizace výzkumného šetření a vyhodnocení získaných údajů.

Problematické domácího násilí se u nás věnuje např. Mgr. Drahomír Ševčík nebo PhDr. et Mgr. Naděžda Špatenková. Dále o této problematice publikuje policejní psychologka doc. PhDr. Ludmila Čírtková, Csc, která se mimo jiné specializuje na pomoc obětem trestných činů. Z pohledu českého práva se domácímu násilí věnuje Judr. Voňková, Csc., která se dále podílela na přípravě zákona o ochraně před domácím násilím. Problematické násilí mezi rodiči očima dětí se pak zabývá Mgr. Dana Pokorná. O domácím násilí dále publikují neziskové organizace a to Acorus, z.ú. včele s Mgr. Zdeňkou Bednářovou nebo Bílý kruh bezpečí, jehož prezidentkou je Mgr. Petra Vitoušová.

Na základě prostudovaných materiálů nebyla zjištěna závěrečná práce, která by se problematice domácího násilí v obdobném rozsahu věnovala.

1 Domácí násilí

Naše rodina a vztahy v ní tvoří jednu z nejvýznamnějších součástí našeho života. Vztahy mezi manželi, rodiči či sourozenci však zdaleka nejsou vždy idylické, láskyplné a uspokojující, tak jak bychom si představovali. Významný sociolog Anthony Giddens poukazuje na to, že k násilí v kruhu rodinném dochází statisticky mnohem častěji než na ulici. Je tedy větší pravděpodobností, že budeme fyzicky zraněni, zabiti či jinak napadeni v prostředí našeho domova někým, koho známe důvěrně, než kdekoliv jinde. Tím se násilí páchané v rodině stává nejrozšířenější formou násilí vůbec a zároveň formou nejméně kontrolovanou a co do své frekvence a závažnosti nejvíce podceňovanou (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 7).

Domácímu násilí je v posledních letech věnována čím dál větší pozornost. Nejedná se již o čistě soukromou věc rodiny. V souvislosti s domácím násilím je však zatím hlavní pozornost odborníků upřena na hlavní aktéry násilných dramat za zavřenými dveřmi a to na agresivního partnera a dospělou oběť. Ve většině násilím postižených vztahů však vyrůstají i děti. A právě na ty se v této souvislosti často zapomíná. Odborníci dokonce používají pojem „zapomenuté oběti domácího násilí“ (Mlčení bolí, 2016, s. 62).

Důležité je také zohlednit komplexnost daného jevu, jelikož důsledky domácího násilí nezůstávají pouze za zavřenými dveřmi, ale projevují se i v širším sociálním prostředí. Pro osoby ohrožené i násilné je zvláště důležité pracovní prostředí, které může hrát podstatnou roli v rozpoznání projevů domácího násilí a zaměstnavatelé či kolegové mají tak možnost nabídnout pomoc. Následně je pak důležité, aby instituce a orgány, které se problematikou domácího násilí zabývají, jednaly ve vzájemném souladu a dokázaly spolu efektivně spolupracovat (Domácí násilí v kontextu rodiny a práce, 2014, s. 6). Pro dítě je pak důležitou rovinou a oblastí při řešení a předcházení domácímu násilí prostředí školy, kde děti tráví nejvíce času (Ježková, 2016, s. 111).

V oblasti řešení problematiky domácího násilí došlo obecně k pozitivním změnám v podobě podpůrných služeb, vyškolených profesionálů, aktivace preventivních programů pro pachatele i oběti. V systematické pomoci obětem se přesto neustále vyskytují „hluchá“ místa. V oblasti práva se také mnohé zlepšilo, praxe ale ukazuje, že situace není stále ideální (Poláková In Ježková, 2016, s. 5). Dokument, který se jeví jako stěžejní pro tuto problematiku, jest Istanbulská úmluva. Jedná se o novou Úmluvu Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí. Jde o nejjobširnější mezinárodní smlouvu, která usiluje o vyřešení tohoto závažného problému porušování lidských práv. Jejím cílem je

nulová tolerance k tomuto násilí a představuje významný krok k tomu, aby se Evropa i svět mimo ni stal bezpečnějším. Česká republika tento dokument podepsala 2. května 2016 (Archiv zpráv minulých vlád, 2016).

Platné české právo pak v zásadě nemá normativní definici domácího násilí, jde spíše o výraz mediální a akademický, se kterým pracuje především kriminologie, viktimologie a psychologie. Při definování domácího násilí lze tedy vycházet z novely trestního zákona, kdy s účinností od 1. 6. 2004 se týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě či domě stalo trestným činem podle § 215a trestního zákona. Nový trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.) podstatu trestného činu ještě více upřesnil a nyní jej nalezneme **pod § 199 Týrání osoby žijící ve společném obydlí** (Voňková, Spoustová, 2008, s. 9 – 10). Nový občanský zákoník účinný od roku 2014 pak vyplnil další mnohé mezery. Stejně významně se ve sféře práv obětí domácího a jiného násilí odrazilo i přijetí zcela nové normy, tj. **zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů** (Ježková, 2016, s. 18-19).

Ochrana osob ohrožených domácím násilím se dále rozšířila institutem vykázaní zákonem 135/2006 Sb., o ochraně před domácím násilím. **Proto od 1. ledna 2007 získala Policie ČR oprávnění vykázat násilnou osobu z bytu nebo z domu na deset dní.** S účinností od 1. 1. 2009 tento institut v lehce pozměněné podobě upravuje nový zákon č. 273/2008 Sb, o policii ČR v § 44 až § 47. V této souvislosti vznikla i **nová služba sociální prevence „Intervenční centrum“**, které je výhradně zaměřeno na pomoc osobám ohroženým domácím násilím, tj. ženám, mužům, seniorům a osobám se zdravotním postižením od 16 let věku. Ze zákona musí tuto službu zajistit každý z krajů. Popis služby je uveden v zákoně 108/2006 Sb., o sociálních službách pod § 60a (Barvíková, Paloncyová, 2016, s. 11).

Ježková právnička proFem však poukazuje na to, že četnost ještě nemusí znamenat dostatečnost. Výčet norem jasně hovoří o obrovském posunu v legislativním podchycení problematiky násilí na ženách a uvědomění si nebezpečnosti této problematiky i zákonodárci, již nyní je však zřejmé, že praxe přináší zvýšené nároky na kvalitu těchto norem a nutnost jejich změny (2016, s 20).

1.1 Vymezení domácího násilí

Terminologie v celé oblasti domácího násilí není jednotná. Záleží tak zejména na konkrétním autorovi, jak který pojem přesně definuje. Podle Voňkové, Spoustové násilím obecně rozumíme *„zlé nakládání, tělesné útoky, pohrůžky obdobným chováním nebo jednáním, které působí újmu na fyzickém, sexuálním nebo psychickém zdraví druhé osoby*

(2008, s. 13). Pojem násilí v rodině pak vymezuje Špatenková jako „*bezprávně vynucovanou nadvládu některého člena rodiny nad jiným členem, resp. členy*“ či využívání převahy nejčastěji té fyzické k vykonávání bezpráví vůči jiné osobě, resp. osobám v rodinném systému (2011, s. 110).

Čírtková (2008, s. 9) definuje domácí násilí jako „*opakované, dlouhodobé a zpravidla eskalující násilí fyzického, psychického, sexuálního, sociálního a ekonomického rázu, které vytváří jednoznačně asymetrický vztah a vede ke stabilnímu rozdělení rolí na násilnou a ohroženou osobu*“. Právě ve vztahu k ohrožené osobě se definice domácího násilí změnila a rozšířila. V době vzniku problému domácího násilí na konci 70. let 20. století bylo vnímáno jako násilí, kterého se dopouštějí muži na ženách. V současnosti je však všeobecně akceptováno, že domácí násilí může v **roli oběti postihnout nejen ženy, ale také muže, děti či seniory**.

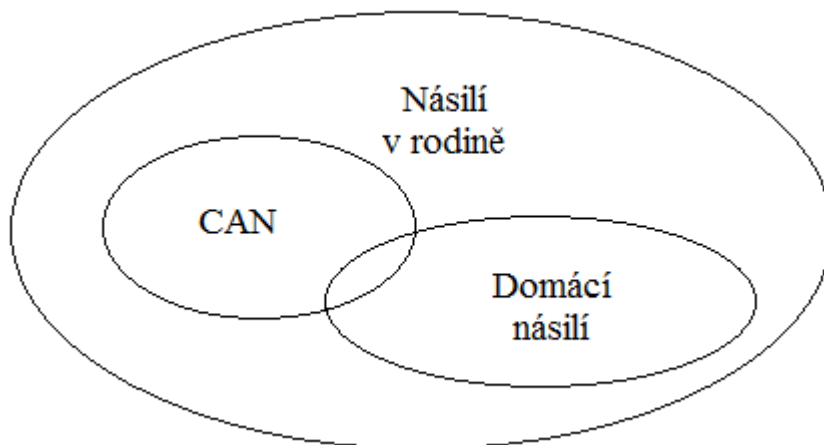
Dle Ševčíka, Špatenkové užívají někteří autoři pojmy násilí v rodině (family violence) a domácí násilí (domestic violence) jako synonyma. Domácí násilí je však specifickou variantou násilí v rodině, pro nějž je příznačná vztahová asymetrie, tedy diferenciací rolí aktérů. Zásadní rozdíl spočívá v tom, že výskyt násilí je více vázán na konflikty či na uplatňování kontroly a moci. Abychom mohli takové jednání označit za domácí násilí, musí být přítomny všechny jeho definiční znaky, kterou jsou vymezeny dle expertní skupiny Aliance proti domácímu násilí následovně:

- opakované a dlouhodobé násilí,
- eskalace čili stupňování násilí,
- jasné a neměnné rozdělení rolí,
- neveřejnost čili tzv. „za zavřenými dveřmi“ (2011, s. 23 – 24).

Nutno však upozornit na nové poznatky v této oblasti. Například již zmíněný znak „*eskalace*“ již v současnosti není akceptován a je spíše považován jako faktor rizikový. Jak upozorňuje Čírtková, odborné poznatky o domácím násilí byly dlouhou dobu vázány na tzv. stereotyp týrané ženy, tedy ženy traumatizované a bezmocné. V dnešní době se však instituce dostávají do kontaktu s oběťmi, které tomuto stereotypu neodpovídají. Pracovníci institucí, které nabízejí obětem podporu, se tedy mohou potkat s různými typy domácího násilí i obětí (Mlčení bolí, 2016, s. 20)

Ševčík dále vnímá domácí násilí jako podmnožinu násilí v rodině a také sem zahrnuje všechny projevy fyzického, sexuálního a psychického násilí páchaného mezi jednotlivými členy rodiny, které se týká všech rodinných vztahů, a to mezi dospělými (rodiči) a dětmi,

mezi dětmi navzájem, mezi partnery (manžely), mezi dospělými (rodiči) a prarodiči. Syndrom CAN jako týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte je pak druhou samostatně vydělovanou podmnožinou násilí v rodině, které zahrnuje jakékoliv vědomé nebo nevědomé aktivity, kterých se dopouští dospělý na dítěti, kde následkem bývá poškození zdraví a zdravého vývoje dítěte (Ševčík In Baštecká, 2009, s. 63).

Obr. 1 Domácí násilí jako podmnožina násilí v rodině (Ševčík, Špatenkové, 2011, s. 24)

V zásadě je možné, aby násilí vycházelo od kohokoliv a směřovalo vůči komukoliv. Výsledky všech průzkumů z celého světa však ukazují, že **převážnou většinu násilí v rodinách páchají rodiče na dětech a muži na ženách.**

1.2 Formy domácího násilí

Voňková, Spoustová uvádí, že „*fenomén domácího násilí není mimořádný pro „násilí“ jako takové, ale pro okolnosti, ze kterých je pácháno, kým je pácháno, kde je pácháno a z jakých pohnutek.*“ K domácímu násilí dochází pak zejména z pohnutek mocenských, potřeby ovládat druhé a tím se tak stává popřením všeho, co rodina znamená, relativizuje základní lidské hodnoty a znevažuje základní lidská práva (2008, s. 22).

Všechny formy domácího násilí mají tedy společný cíl, a to získat moc a udržet si plnou kontrolu nad druhým. Násilné osoby používají nespočet taktik, aby toho dosáhly, uchylují se nejen k ponižování, izolování, zastrasování, obviňování, ale také k bití a fyzickému týrání. V literatuře doposud nejsou podoby domácího násilí sjednoceny. Každý autor má své vlastní pojetí typologie, přesto lze identifikovat několik základních forem tohoto jevu.

Fyzické násilí je nejzjevnější a nejhrubší forma domácího násilí. K ohrožení či poškození osoby dochází za použití fyzické síly. Objevuje se v podobě fackování, bytí, pálení, škrcení, svazování, kopání, odpírání spánku a jídla nebo ohrožování zbraní (Ševčíka, Špatenkové, 2011, s. 47-49). Násilí může být namířeno jak vůči osobě ohrožené, tak proti osobě jí blízké, ale také vůči jejímu zvířeti či oblíbeným věcem. Stopy fyzického násilí jsou často zjevné, a proto relativně snadno dokazatelné na rozdíl od ostatních druhů domácího násilí (Domácí násilí v kontextu rodiny a práce, 2014, s. 16).

Psychické násilí je nejčastější formou a doprovází jiné formy domácího násilí. Projevuje se zejména ponižováním, obviňováním, zastrašováním, hrubým nadáváním, vyhrožováním fyzickým násilím, psychickým vydíráním v podobě vyhrožování rozchodem, sebevraždou, únosem dětí apod. Dále se jedná o omezování svobodné vůle či zesměšňování, zejména pak před jinými lidmi. Tento typ násilí je velmi těžké dokázat (*Domácí násilí v kontextu rodiny a práce*, 2014, s. 16). Dle Čírtkové bývá z tohoto důvodu psychické násilí označováno jako neviditelné (2008, s. 10).

Ekonomické násilí spočívá nejčastěji v omezování přístupu k penězům, neposkytování prostředků na společnou domácnost či děti, absolutní kontrola nad příjmy a výdaji, zatajování finanční situace společné domácnosti, což je dalším způsobem, jak si může násilná osoba získat moc a kontrolu nad ohroženou osobou (Špatenková, Ševčík, 2011, s. 50).

Sociální násilí zahrnuje využívání dětí a jiných osob jako prostředek nátlaku na ohroženou osobu, zákazy kontaktů s rodinou a s přáteli, někdy izolaci, která spočívá v nemožnosti setkávat se s jinými lidmi apod. Násilník postupně získává absolutní moc nad ohroženou osobou. Sleduje každý pohyb oběti, chce vědět, kam a s kým jde, co bude dělat, uděluje zákazy, příkazy a vyhrožuje. V důsledku toho se ohrožený jedinec sám postupně stahuje ze sociálních kontaktů (Špatenková, Ševčík, 2011, s. 50).

Sexuální násilí lze vymezit jako nedobrovolný sexuální kontakt, kdy je jedinec nucen podílet se na nežádoucích, nebezpečných nebo ponižujících sexuálních aktivitách. V případě sexuálního násilí se nemusí vždy jednat o uspokojení sexuálního pudu, ale také jde o účinný nástroj ponížení, pokoření a podrobení druhé osoby.

Psychické, ekonomické a sociální násilí je typickým rysem zejména mezigeneračního a transgeneračního násilí (tj. násilí dětí vůči svým rodičům či prarodičům). Sexuální násilí se pak nejčastěji vyskytuje mezi partnery (Špatenková, Ševčík, 2011, s. 51).

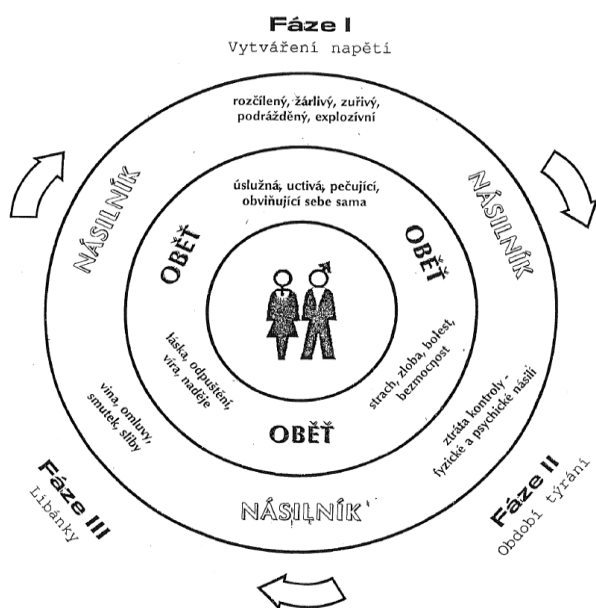
Domácí násilí bývá dost často spojováno také s tzv. stalkingem tedy nebezpečným pronásledováním. Tato forma násilí může pokračovat po ukončení vztahu s domácím násilím. Toto jednání se vyznačuje opakovaným obtěžováním ohrožené osoby formou osobního

kontaktu, opakovaných obtěžujících telefonátů či SMS zpráv, zanechávání vzkazů, nechtěných dárků apod. Stejně tak jako mohou být kontakty vyhrožující a nenávistné mohou být i zamilované či slibující změnu chování. Dle Levové má násilná osoba za cíl vyvolat strach a obavy o vlastní život nebo život blízkých a ztrátu pocitu soukromí (2010, s. 28). Nebezpečné pronásledování je však trestný čin a lze se proti němu bránit (Domácí násilí v kontextu rodiny a práce, 2014, s. 17).

1.3 Dynamika domácího násilí

Jedním z rizikových znaků domácího násilí je již zmíněná eskalace, stupňování projevů násilí. Jednorázový akt tedy za domácí násilí považovat nemůžeme. Má totiž svoji historii a stále se opakující etapy. Na počátku vztahu nám některé projevy pozornosti mohou být i lichotivé a mnohdy pro nás bývají důkazem lásky. Například touha po trávení veškerého volného času pouze s partnerem či mírné žárlení. Postupem času tyto projevy však mohou nekontrolovatelně přerůst v omezování partnera ve všem, co dělá a s kým se stýká. Najednou se stává osoba čím dál více izolovanou a může si dovolit dělat pouze to, co ji dovolí osoba násilná (Domácí násilí v kontextu rodiny a práce, 2014, s. 17.)

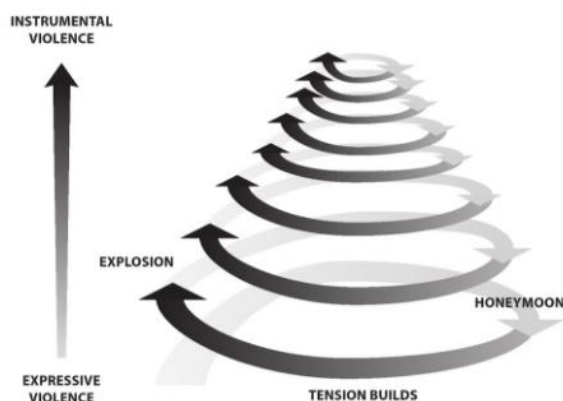
Následně pak dochází ke vzniku tzv. kruhu domácího násilí, o kterém mluví např. Bednářová (2009, s. 11). Na obrázku č. 2 je zobrazen tento kruh násilí, kde jsou zřejmé tři základní fáze.

Obr. 2 Cyklus násilí (Bednářová, 2009, s. 11)

Během první fáze „**vytváření napětí**“ dochází k hromadění napětí a násilná osoba je podrážděná, rozzlobená, impulzivní, ohroženou osobu kritizuje čím dál častěji nebo na ni žárlí. Ohrožená osoba se snaží konfliktům předcházet, a tak vyhoví ve všem, co si násilná osoba přeje a dává si za vinu, jak se násilná osoba cítí, např. „*neuklidila jsem dostatečně, je pochopitelné že se naštval, měla jsem to udělat lépe*“. Napětí se ale stále stupňuje i přes všechny snahy ohrožené osoby. Násilná osoba nad sebou začne ztrácet kontrolu a vzniká konflikt, který má podobu fyzického napadení nebo psychického teroru. Tuto druhou fázi pak lze označit také jako „**období týrání**“. Ohrožená osoba je v této fázi paralyzována strachem, je bezmocná, nedokáže bránit sebe a často ani své děti. Třetí fáze pak bývá označována jako obdobím usmiřování tzv. „**líbáňky**“. Násilná osoba se začne za své chování omlouvat, nosí dárky, vyjadřuje lásku a lítost nad svým chováním a slibuje, že se nic takového již nebude opakovat. Ohrožená osoba věří či doufá, že si partner svoji chybu skutečně uvědomil, a proto mu odpustí. Tím se kruh uzavírá, ale postupem času znovu začne narůstat opět napětí a celý kruh se znova opakuje. Začne se ale měnit intenzita týrání a poměr délky jednotlivých fází. Fáze usmiřování se začne zkracovat, fáze vytváření napětí se začne prodlužovat a po té pak útoky následují častěji (Domácí násilí v kontextu rodiny a práce, 2014, s. 18 – 19).

Ševčík, Špatenková se pak řídí rozdělením cyklu dle Lenore Walkerové (2009), která jako první identifikovala tzv. cyklus domácího násilí. Koncept cyklu domácího násilí je populární hlavně v USA. Kritici, však upozorňují na to, že nemusí být univerzálně platný a že k jednotlivým případům domácího násilí je potřeba přistupovat individuálně. Podle Neidiga a Friedmana má většina incidentů domácího násilí však vzestupný charakter. V tomto kontextu by tedy mělo být domácí násilí popisováno spíše jako spirála, nikoliv jako kruh, jak je to v současné literatuře obvyklé (Neidig, Friedman In Kemp, 2017, s. 303).

Obr. 3 Spirála domácího násilí (Kemp, 2017, s. 303)

1.4 Výskyt domácího násilí v ČR

V každé společnosti existují mýty týkající se domácího násilí, které jsou nejspíše největší překážkou v rozpoznání tohoto jevu jako závažného celospolečenského problému. V důsledku toho až do 70. let minulého století převládal názor, že domácí násilí „je ryze soukromá věc a nikomu do toho nic není“, což značně komplikovalo jeho identifikaci a následnou intervenci. Také v České republice vypadal postoj k domácímu násilí obdobně. Otevřeně se o tomto jevu začalo v naší zemi hovořit až v druhé polovině devadesátých let, kde různé neziskové organizace působící především v oblasti sociálního poradenství (Bílý kruh bezpečí, Acorus, ROSA apod.) zaznamenávaly zvýšený počet klientů, jichž se problém domácího násilí týkal. Tím se tak objevila potřeba prozkoumat domácí násilí v české společnosti důkladněji (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 27- 28.)

Zejména léta 2001 – 2006 byla obdobím zvýšeného zájmu o tuto problematiku. Zásahu na tom měly zejména aktivity Bílého kruhu bezpečí, kterou zaznamenala i veřejnost a zvýšená pozornost věnována domácímu násilí měla tak pozitivní dopad na postoje veřejnosti k tomuto jevu. Výrazně pokleslo mínění, že jde pouze o soukromou věc rodiny (v roce 2001 tak odpovědělo 43%, v roce 2006 pouhých 28%).

Vedle nepochybně pozitivních posunů ve vnímání domácího násilí výzkum z roku 2006 ukázal, že nadále ještě přetrvávají některé mýty a rozpory, jako např. přesvědčení o tom, že k domácímu násilí dochází zejména v materiálně slabých rodinách. Stejně tak nadále přetrvával mýtus o oběti jako o slabé a bojácné ženě, která si nechá vše líbit (61% v roce 2001 a 68% v roce 2006). Dále výzkum poukázal na důležitost angažovanosti státu v řešení domácího násilí jako na skutečnost, kdy ve velké části domácností, v nichž dochází k násilí mezi partnery, vyrůstají děti (80%), které se tak stávají v 57 % rodinách přímými svědky tohoto násilí (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 32).

Avšak nejnovější výzkum o problematice domácího násilí byl proveden poměrně nedávno výzkumnou organizací SocioFactor v roce 2015 a trval do roku 2016. Výzkum se opírá o názory a postoje veřejnosti vůči domácímu násilí, dále o pojetí této problematiky mezi experty a zároveň mezi osobami ohroženými. Výzkum byl proveden v rámci projektu „Zlepšení praxe při prevenci, identifikaci a potírání domácího násilí prostřednictvím specializace“. Tento projekt podpořila Nadace Open Society Fund Praha z programu Dejme (že)nám šanci, který byl financován z Norských fondů (Topinka, 2016).

Výzkum z roku 2016 převzal některé podobné baterie tvrzení a výroků jako v předchozích letech 2001 a 2006, proto umožňuje srovnání některých představ respondentů

o domácím násilí v čase. Vysoké procento lidí se nadále domnívá, že domácí násilí mezi dospělými je problém, který by měl řešit jak stát (82,9%), tak rovněž jejich blízké okolí (92,7%)., např. příbuzní, sousedé, lékaři či policie. Většina respondentů (82,8%) je přesvědčena, že domácího násilí se dopouští i osoby, jež jsou na pracovišti známy slušným chováním vůči kolegům. Podle respondentů tedy o násilnících nelze smýšlet jako o jednotlivé skupině podobně jako takto nelze uvažovat o obětech domácího násilí (Topinka, 2016, s. 41, 43).

V porovnání s předešlými roky 2001 a 2006 došlo k oslabení jednoho z mýtů a to, že oběti domácího násilí se obvykle stávají tzv. „puťky“. S tímto výrokem souhlasí 41,2% respondentů, to tedy nepřevyšuje podíl těch, kteří s výrokem nesouhlasí (58,8%). Dále se podařilo porazit mýtus, že domácí násilí se týká pouze sociálně slabých rodin. S tímto souhlasí jen malá část respondentů 13,2%, která stojí oproti 75,1% dotazovaných s opačným přesvědčením (Topinka, 2016, s. 41, 44).

Nadále však zůstává vysoké procento případů domácího násilí v rodině, ve kterém vyrůstají děti. Výzkum z roku 2016 ukazuje, že přítomnost dětí u projevů násilí je jak u domácího (50,7%), tak u partnerského (52,1%) násilí častější, než jejich nepřítomnost (41,2% a 42,9%). Více než polovina respondentů (55,2%) dále souhlasí, že je-li dítě svědkem domácího násilí v rodině, je tím tak ovlivněno, že se v budoucnu samo stane násilníkem nebo obětí. S výrokem, že domácí násilí mezi manžely nemá vliv na jejich děti, souhlasí jen velmi málo respondentů (11,3%). Naprostá většina (79,7%) se naopak domnívá, že domácí násilí ovlivňuje i v případech, kdy jeho přímými svědky nejsou (Topinka, 2016, s. 59, 40).

2 Dítě jako oběť domácího násilí mezi rodiči

Pro každou lidskou bytost jsou nejdůležitější první tři roky života. Vše, co se odehrává v tomto období, si následně člověk nese po celý život. Podle Matouška a Pazlarové prochází mozek dítěte v prvních letech života bouřlivým vývojem. Tento vývoj je závislý na kvalitě a kvantitě podnětů přicházejících do mozku. Druh a intenzita podnětů ovlivňují průběžnou činnost mozku a také jeho dlouhodobý vývoj (2010, s. 146). Je tedy nesmírně důležité, aby tato etapa života byla prožita v klidném, zdravém a bezpečném prostředí. V ideálním případě je to právě rodina, jako nepřirozenější místo pro výchovu dítěte a jeho rozvoj.

Domácí násilí je problematikou v poslední době hodně diskutovanou. Jedná se o zvláštní druh násilí, který vyžaduje specifická řešení, a právě děti jsou často jedinými svědky násilí, které se odehrává v domácnostech za zavřenými dveřmi. Děti vidí vše, plně na ně doléhá napjatá atmosféra a násilné chování jednoho z rodičů, nemají však možnost se bránit (Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 79). Dle Levové u těchto dětí bývají v různé míře narušeny všechny potřeby, jejichž naplnění je nutné ke zdravému vývoji. Jenže tam, kde jsou rodiče v zajetí kruhu domácího násilí, většinou nemá žádný z nich dostatečnou kapacitu na to, aby mohl citlivě vnímat a naplňovat potřeby dětí (2010, s. 43).

Literatura uvádí, že děti jsou v rodinách svědky domácího násilí mezi rodiči ve více než 90% případů. Tomuto problému však nebývá věnována patřičná pozornost na rozdíl od týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. Proto se o dětech někdy hovoří jako o zapomenutých nebo neviditelných obětech domácího násilí. Tato nepřímá viktimizace však představuje pro dítě nadměrnou psychickou zátěž (Sobotková In Ševčík, Špatenková, 2011, s. 17.) Pokorná přímo uvádí, že *„Dítě, které se stalo svědkem násilí mezi rodiči, musíme považovat za oběť domácího násilí, protože „pouhá“ přítomnost u domácího násilí má silný negativní dopad na utváření osobnosti dítěte.“* (Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 80).

Světová zdravotnická organizace proto charakterizovala domácí násilí jako psychické týrání dítěte, které ho postihuje podle Čírtkové dvojím způsobem:

- **Přímá viktimizace**

Jde o situaci, kdy rodinný agresor atakuje nejen partnera, ale i dítě. Typickou situací je, kdy dítě brání matku, při tom je zabito nebo zasaženo padajícím nábytkem či hozeným předmětem. Orientačně je zjištěno, že 62% synů starších 14 let se snaží bránit matku před útoky otce či nového partnera. U dívek je naopak známa tendence chránit a ukrýt před násilníkem své mladší sourozence.

- **Nepřímá viktimizace**

Nepřímá viktimizace byla důvodem pro označení domácího násilí za psychické týrání dítěte. Dítě není vlastním terčem násilí, ocitá se „pouze“ v roli svědka, kdy vidí či slyší ataku nebo vnímá následky incidentů prostřednictvím viditelných zranění týraného rodiče.

Právě ona nepřímá viktimizace představuje pro dítě zejména nadměrnou psychickou zátěž. Dítě nedokáže rozumově ani emočně situaci zpracovat. Děti vystavené pasivně domácímu násilí mají dokonce stejně závažné emoční příznaky např. deprese, jako děti týrané a zneužívané (2013, s. 245). Levine a Klineová uvádí, že dítě, které s hrůzou slyší nebo vidí, jak někdo brutálně ubližuje jeho rodiči, sourozenci či prarodiči, trpí mnohdy horšími následky než osoba, která byla napadena (2012, s. 62-63).

Rezoluce Rady Evropy z roku 2010 již také upozorňuje na nebezpečí situace, kdy je dítě svědkem násilí. Kdykoliv je totiž matka obětí násilí, vzrůstá pravděpodobnost, že dítě se stává svědkem. Vystavení dítěte násilí vůči matce, popřípadě dalším členům rodiny, je dnes klasifikováno jako forma psychického týrání dítěte s možnými vážnými následky. Dodatečně bylo přidáno k syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte a je výraznou nepříznivou okolností psychosociálního vývoje. Přítomnost domácího násilí v rodinách rovněž zvyšuje riziko současného výskytu syndromu CAN, který je v těchto rodinách až patnáctkrát pravděpodobnější než v běžných rodinách (Sobotková In Ševčík, Špatenková, 2011, s. 17-18).

2.1 Dospívání dítěte za zavřenými dveřmi

Vývoj lidského jedince je složitý proces, jehož součástí je postupné vrůstání do společnosti. Tento proces označovaný jako socializace se ve skutečnosti stává celoživotním učením, kdy si člověk osvojuje určité vzorce chování. Vývoj člověka jako lidské bytosti je již od narození ovlivňován řadou vnitřních a vnějších činitelů. K vnitřním faktorům ovlivňující vývoj člověka patří zejména genetická výbava, dále vrozené vlastnosti, psychické procesy, či zvláštnosti nervové soustavy. Jsou to činitelé, jejichž vliv nemůžeme přímo řídit. Za základní vnější činitele jsou pak všeobecně považovány výchova a rodina a vedle těchto dvou významných činitelů začíná velkou roli hrát škola a jeho vrstevníci. Rodina je však odjakživa považována za nejstarší lidskou společenskou instituci a za základní stavební

kámen každé společnosti (Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 81). Podle Matouška existuje rodina především proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti (1997, s. 8).

Matějček také uvádí, že pakliže se má dítě vyvíjet po duševní a charakterové stránce v osobnost zdravou a společností užitečnou, potřebuje vyrůstat v prostředí stálém a citově příznivém (1994, s. 16). Děti, které vyrůstají v rodinách, kde dochází k domácímu násilí, jsou však vážně ohroženy nejen samotnou aktuální situací v rodině, ale i jejími škodlivými důsledky na jejich vývoj a budoucí život. Pro dítě je však velmi obtížným krokem obrátit se pro pomoc při řešení této těžké životní situace, které musí čelit. Je proto velmi důležité, aby těmto dětem byla poskytnuta zejména pomoc psychologická, ať už individuální či skupinová pro možnost zpracovat si traumatické prožitky, jimiž byly ve své rodině vystaveny. Bez této pomoci nemají mnoho šancí žít plnohodnotný, násilím nezatížený život (Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 79-80).

Ze zkušenosti s prací s dětmi plyne, že děti žijící v násilí si tvoří představu o světě na základě těchto situací a z toho plyne:

- Dítě ztrácí možnost cítit se bezpečně, protože v ohrožené osobě nemůže vidět svého ochránce, neboť ta není schopná ochránit sama sebe. → „*Svět není bezpečný, nelze mít bezpečný domov.*“
- Jelikož dítě neví, kdy dojde k další agresi, přítomnost strachu a napětí je stálá. → „*Svět je nepředvídatelný.*“
- Dítě svým chováním nemá možnost násilí v rodině změnit ani zastavit. → „*Svět se nadá ovlivnit, změnit.*“
- Násilná osoba funguje jako ochránce jen tehdy, když dítě přijme vidění jejího světa. → „*Chce-li být dítě v bezpečí, musí se samo chovat agresivně.*“
- Domácí násilí je před okolním světem povětšinou tajeno a tento požadavek se přenáší i na dítě, kterému je zakázáno o tom mluvit, či dokonce je přímo nuceno lhát. → „*Nikdy není možné dovolat se pomoci, je-li pomoc nabízena, musí se odmítnout. Lhát je povoleno.*“
- Dítě si potřebuje vysvětlit **proč**, ale zároveň si potřebuje uchovat představu o tom, že jeho rodiče jsou oba dva dobrými lidmi. → „*Za násilí v rodině mohou asi děti.*“

Jestliže si dítě osvojí tyto postoje, dá se předpokládat, že v dospělosti bude velmi těžko budovat důvěrný, otevřený vztah s partnerem či dalšími lidmi a nastavení ke světu bude pravděpodobně přenášet na své vlastní děti (Levová, 2010, s. 43-44).

Základem rodinné výchovy jsou dále vlastní postoje rodičů, od kterých se výchova odvíjí. Levine a Klineová uvádí, že kultivace sebedůvěry je jedním z nejlepších způsobů, jak předcházet tomu, aby v dětech nevznikal pocit oběti. Naučíme-li děti, jak se zotavit z jakékoliv traumatické události, obnovit svou sebedůvěru a znovu získat pevnou půdu pod nohama, pomůžeme jim předejít stát se obětí agresora (2012, s. 65). Děti vyrůstající v nehodném rodinném prostředí jsou však značně znevýhodněné, protože nemají možnost získat vhodný rodinný vzor a narůstá u nich nebezpečí neschopnosti vychovávat potomky své vlastní. Období od narození po pubertu je proto pro dítě rozhodující, kdy schopnost učit se je na nejvyšším stupni. Postoje, názory a zkušenosti, které dítě nabyde v této etapě života v rodině, uplatňuje pak po celý svůj následující život (Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 82-83).

2.2 Oblasti ohrožení vývoje dítěte vyrůstajícího v domácím násilí

Teorie, která nejlépe vysvětluje domácí násilí, je teorie sociálního učení. Ta naznačuje, že násilí je učeným chováním a může být vyvoláno stresem, zneužíváním alkoholu či penězi. Podle této teorie se děti přímo učí být násilní pozorováním svého násilného rodiče. Napodobování modelů rolí je nejdůležitějším prvkem učení. Děti se od svého raného věku učí chování od svých rodičů, ve skutečnosti totiž mají rodiče největší vliv na jejich chování, postoje a vztahy. Toto naučené chování pak provádí jednotlivce až do jejich dospělosti (Anitha, Mary Venus, 2016, s. 143).

Z toho tedy plyne, že přítomnost domácího násilí v rodině se dítěte úzce dotýká a to mnohdy více než samotné oběti. Následně proto budou popsány oblasti ohrožení vývoje dítěte vyrůstajícího v rodině zasažené domácím násilím.

Zdraví

Děti své nezpracované konflikty a úzkosti somatizují ve větší míře než dospělí. U dětí vyrůstajících v rodinách ohrožených domácím násilím se můžeme setkat s celou řadou nemocí a příznaků, které vznikají na psychosomatickém základě. Mezi nejčastější patří enuréza bez organického nálezu, časté záněty uší, bolesti hlavy, břicha, střevní potíže, alergie, astma, sebepoškozování a obecně častější nemocnost a oslabení imunity. Děti také mívají problémy s přiměřeným příjmem potravy, buď trpí nadváhou v důsledku přejídání, nebo naopak jídlo odmítají. Obvykle se u takových dětí rovněž projevují problémy se spánkem. Dítě je dále také ve zvýšené míře ohrožené nebezpečím úrazu tím, že bývá přímým svědkem

násilí mezi partnery a alespoň zpočátku se pokouší násilí zabránit. V jiných případech pak rodič v roli oběti přebírá násilné projevy chování od agresora, a tak dítě začne nadměrně fyzicky trestat. (Bednářová, 2009, s. 35).

Přítomnost dětí u násilných incidentů a jejich možné zranění potvrzuje i výzkum provedený nedávno USA. Výzkumu se zúčastnilo 111 matek, které se staly obětí domácího násilí, kdy více než třetina žen uvedla, že jejich děti byly náhodně zraněny během incidentu domácího násilí a více než čtvrtina hlásila, že násilný partner úmyslně zranil jejich děti, když se je snažily bránit. Téměř čtvrtina matek pak dále uvedla, že jejich děti jsou donuceni násilným partnerem sledovat její fyzické nebo sexuální zneužívání (Mbilinyi, Edleson, Hagemester, Beeman, 2007, s. 315).

Intelektuální vývoj a vzdělání

Napjatá a nestabilní atmosféra v rodině velmi často podporuje rozvoj hyperaktivity s poruchou pozornosti. Tuto poruchu většinou doprovází i specifické poruchy učení jako je dyslexie, dysgrafie a dyskalkulie. Tyto poruchy pak komplikují jak školní, tak sociální úspěšnost dětí. Důležitá je proto vhodná volba školy, důslednější příprava a vhodné vedení doma. Naopak jsou ale známé i případy dětí z rodin zasažených domácím násilím, které jsou premianty a se školním prospěchem nemají problém. U mladších dětí může neadekvátní reakce rodičů na podměty dětí vést k opoždění vývoje řeči, psychosomatického vývoje a dalších dovedností, např. nácviku hygieny a sebeobsluhy, rozvoje hry a kresby apod. (Bednářová, 2009, s. 36).

Psychosociální a emoční potřeby dítěte

Mezi základní psychosociální potřeby nezbytné adekvátně naplnit, aby nedošlo k deprivaci a následnému poškození vývoje dítěte, patří podle Matějčka:

- potřeba určitého množství, proměnlivosti a kvality vnějších podnětů,
- potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech,
- potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů,
- potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty,
- potřeba otevřené budoucnosti nebo životní perspektivy.

V případě, že nejsou tyto potřeby dlouhodobě uspokojovány, dochází k deprivaci dítěte poznamenávající podstatným, nikoliv však nevratným, způsobem další vývoj dítěte (1997, s. 8).

Právě u rodin zasažených domácím násilím se často setkáváme s různou intenzitou projevů a různými typy deprivace. Velmi často chybí v takových rodinách emoční vřelost a autenticita. Děti také bývají emočně nestabilní až neurotické (Bednářová, 2009, S. 36).

Identita

Děti z rodin ohrožených domácím násilím vyrůstají ve zdeformovaném rodinném systému, proto je pro ně velmi náročným vývojovým úkolem najít svou sociálně úspěšnou identitu. Zpravidla jediným řešením, které děti při hledání podoby své identity naleznou, je transgenerační přenos vzorců násilného chování. Děti převzou problematické vzorce chování dospělých a naučí se považovat násilí za přijatelný způsob jednání. Hrozí vážné riziko, že se identifikují s rolí agresora, popř. oběti a jako dospělí mohou pak převzít pomyslnou štafetu domácího násilí a stát se násilníky či oběťmi domácího násilí (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 121).

Bentovim uvádí, že u dívek v důsledku prožití traumatu dochází častěji k tzv. internalizačním procesům, u chlapců pak naopak k externalizačním. Internalizační procesy provádí úzkost, pocity chycení v pasti, vlastní nedostatečnosti, zejména se pak jedná o přijímání rolí oběti, která se podřizuje, nic si nezaslouží a má sebezníčující tendence. Oproti tomu externalizační procesy se projevují v odmítání a agresivitě vůči ostatním, usilování o moc a převahu, a také v týrání a zneužívání slabších (1998, s. 54, 55). Naději do této obtížné situace vnáší setkání dítěte s bezpečným prostředím mimo rodinu, kde lze zažít respektující a přijímající vztahy, ať už jde o rodinu příbuzných, zájmový kroužek, nebo terapeutická skupina. Pro takové děti je rovněž charakteristická nízká sebedůvěra a chování neodpovídající věku (Bednářová, 2009, s. 37).

Rodinné a sociální vztahy

Vztahy dítěte k oběma rodičům bývají komplikované a silně ambivalentní. Rovněž vztahy s vrstevníky nebývají jednoduché. Často se tyto děti buď chovají agresivně, nebo se uzavírají do sebe, mnohdy se také dostávají v kolektivu do postavení outsidera. Těžko navazují rovnocenné vztahy s vrstevníky, straní se komunikaci, protože zvláště ve školním věku se za situaci doma stydí. Rovněž mívají slabší sociální dovednosti, vyrůstají v jiném sociálním rámci, kde doma platí jiná pravidla komunikace než v okolním světě, a tak ani společenský svět pro ně nemůže být bezpečným a otevřeným místem. Častá je i snížená schopnost empatie, která vzniká pravděpodobně jako obranná reakce na prožívané traumatické události (Bednářová, 2009, s. 37).

Vargová, Pokorná a Toufarová uvádí k problematice rodinných a sociálních vztahů ve vztahu k dítěti rozdělených podle věku dítěte:

- **0 – 2 let:** Matky, které zažívají násilí, neposkytují dítěti adekvátní sociální vazbu. Mohou se k dítěti chovat odtažitě a nemají kapacitu na odpovídající komunikaci s dítětem. To má pak vliv na jeho chabý jazykový projev a nevyhledávání kontaktu.
- **3 – 4 roky:** Pod vlivem svědectví domácího násilí se dítě cítí neustále ohroženo, téměř neustále prožívá strach. To může vést k tomu, že dítě přestává reagovat na násilí mezi rodiči, což může vypadat, že je schopno se s násilím vyrovnat. Ve skutečnosti se ale bojí rozvířit další násilný incident. Důsledkem pak může být agresivní nebo naopak uzavřené projevy chování a stranění se komunikace s vrstevníky.
- **10 – 14 let:** Děti se snaží tajit, k čemu u nich doma dochází, proto nemají mnoho přátel. Vyhýbají se diskusím o rodině a nenavazují příliš kamarádských vztahů s vrstevníky. Některé se snaží dokonce z rodin utíkat a stávají se dětmi ulice.
- **15 let a více:** Děti se cítí izolované od vrstevníků i širší rodiny. To může vést k tomu, že se budou ze situace pokoušet uniknout pomocí zneužívání drog či alkoholu. U chlapců se také může projevovat agresivní chování vůči dívkám během navazování prvních partnerských vztahů. Někdy mívají děti tendence navazovat příliš brzy vážný vztah, aby se jim podařilo uniknout z nepřátelské atmosféry domova (2008, s. 93-97).

Zajištění bezpečí

Ztráta pocitu bezpečí a z ní plynoucí dlouhodobý strach a depresivní prožívání je jednou z nejvýstižnějších charakteristik dětí, které se staly obětí domácího násilí. V reakci na traumatický zážitek mohou onemocnět depresemi stejně jako dospělí. Podle Říčana a Krejčířové pak mají děti stejné projevy deprese jako dospělí, a to např. smutná nálada, ztráta zájmu a radosti z běžných činností, pocit smutku, beznaděje, podrážděnost, poruchy spánku, apatie, únava, ztráta pocitu vlastní hodnoty nebo nepřiměřené pocity viny či úvahy o smrti a suicidiální myšlenky (2006, s. 234). Zvláště v pubertě poté u nerozpoznané deprese hrozí riziko suicidia. Pubescenti rovněž často utíkají před pocity bezmoci a beznaděje k alkoholu a drogám. Dívky pak sporadicky i k promiskuitnímu chování. Rodina zasažená domácím násilím zpravidla neumí dítě ochránit a dát mu základní pocit bezpečí, ale právě naopak je sama zdrojem ohrožujících a traumatizujících situací (Bednářová, 2009, s. 37).

2.3 Dopady domácího násilí na dítě

Sociologické výzkumy realizované v letech 2001 a 2006 agenturou STEM ukázaly, že v 80 % rodin, v nichž se odehrává domácí násilí mezi rodiči, vyrůstají nezletilé děti. Pro dítě se stává násilí mezi rodiči zpravidla vždy těžkým traumatickým zážitkem. Barnett to popisuje takto – vystavení dětí domácímu násilí je forma traumatu, která je terorizuje tím, že je nutí, aby pozorovaly svého blízkého, jak je fyzicky nebo slovně napaden. Děti mohou násilné chování pozorovat přímo či vidět následně výsledky útoku, např. v podobě modřin (2011, s. 112).

Děti tedy vnímají velmi intenzivně situaci domácího násilí a jejich vztah k rodičům může být tímto jevem výrazně determinován. Někdy mohou být k násilnému rodiči loajální, jindy s ním odmítají jakýkoliv kontakt a stojí na straně rodiče v pozici ohrožené domácího násilím. V řadě případů lze negativní vazbu mezi dítětem a rodičem hodnotit jako narušení vzájemných vztahů, někdy i trvalé. Typickými vzorci chování takových dětí vyrůstajících v násilnických rodinách je naučená útočnost či bezmocnost, může dojít ke generalizaci nedůvěry, hostility a agresivity. V důsledku dlouhodobé přítomnosti dítěte při incidentech domácího násilí se u něho mohou kromě zhoršení chování a prospěchu ve škole objevit závažné psychické poruchy např. stresová reakce, krizové a posttraumatické stavy či deprese (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 120-121).

Podle Šilarové pak tyto děti nejsou schopny navázat plnohodnotný partnerský vztah. Jejich soužití s budoucím partnerem se bude odehrávat pravděpodobně v rovině dítě – dítě, kde oba partneři budou plnit závislou roli, čímž nebude docházet k vzájemnému naplňování potřeb a očekávání ve vztahu. Případně v rovině rodič – dítě, kdy jeden z partnerů bude zastávat podřízenou roli a nikdy tak nedojde ke skutečnému partnerskému vztahu, kde jsou oba partneři na stejné úrovni (Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 91).

Následující tabulka poukazuje na jednotlivé symptomy dětí z různých oblastí žijících v rodinách zasažených domácími násilím.

V chování	Emocionální	Fyzické	Kognitivní	Sociální
Agrese, vztek předvádění se, dětinskost, záškoláctví, kriminalita	Strach, deprese, uzavřenost, nízké sebevědomí, zloba	Podvýživa, nespavost, poruchy příjmu potravy, psycho- somatizace	Zhoršené studijní výsledky, opoždění v řeči	Nedostatek empatie, slabé sociální schopnosti, odmítnutí od vrstevníků

Obr. 4 Symptomy dětí, svědků domácího násilí (Wollak, Finkelhor, 1998)

Nedávná studie provedená v Indii hodnotí četnost vystavení adolescentů ve věku 10 – 18 let domácímu násilí mezi rodiči. Více než polovina dospívajících uváděla, že k domácímu násilí mezi rodiči dochází už od doby, co si pamatují. Studie tedy jasně prokazuje, že dospívající jsou značně vystaveni domácímu násilí mezi jejich rodiče a jsou skupinou extrémně zranitelnou. Doposud však neexistuje žádný specifický program, který by na školách oslovoval dospívající studenty ohrožené domácím násilím v jejich rodinách. Výsledkem studie tedy je, že je zde silná potřeba vyvíjet společné úsilí rodičů, učitelů, organizací zabývajících se ochranou práv dítěte, odborníků v oblasti sociální práce, nevládních organizací a systému zdravotní péče ve spolupráci s vládou a zahájit masové kampaně a programy pro zvyšování povědomí o problematice domácího násilí a řádné zavedení stávajících právních předpisů, které by měly značný prospěch pro nadcházející generace (Anitha, Mary Venus, 2016, s. 146, 147, 156).

Jeden ze starších výzkumů realizovaný v Británii se týkal pro změnu pohledu dětí na domácí násilí. Byl proveden na vzorku 1 395 dětí ve věku 8 až 16 let. Z výzkumu vyplynulo, že více jak polovina dětí mladšího školního věku a převážně většina dětí staršího školního věku by uvítala, kdyby se ve školách učilo, jak rozpoznat domácí násilí, jak se mu ubránit a jak ho zastavit. Většina ze všech dotazovaných dětí uvedla, že odborníci různých profesí (policie, lékaři atp.) jim nevěří, když jim sdělí, že u nich doma dochází k domácímu násilí. Uvítaly by proto, aby byla jejich sdělení brána vážně a počítalo se s nimi pro řešení dané problematiky, což také potvrzuje, že děti nejsou pasivními oběťmi domácího násilí (Strategies and interventions, 2000, s. 15).

Z předchozích dvou výzkumů vyplývá, že domácí násilí se dětí úzce dotýká a je nezbytné o této problematice otevřeně hovořit a to zejména na školách. Děti se potřebují zorientovat ve své situaci a potřebují vědět, zda to, co se u nich doma děje je normální, nebo to již přesahuje hranice normality a je tedy nezbytné to řešit. Chtít po dítěti, aby začalo řešit situaci za rodiče, samozřejmě nelze, jde ale především o to, aby ono samotné vědělo, s kým si o této situaci může popovídat a obrátit se pro pomoc.

2.4 Domácí násilí z pohledu práv dětí

Počítáme-li se k vyspělým zemím, neměli bychom práva dětí opomíjet ani v souvislosti s problematikou domácího násilí. Zejména od počátku 20. století došlo k zintenzivnění zájmu o dítě. Prvním mezinárodním dokumentem kodifikující práva dětí formou smlouvy a tedy závaznou pro státy, které ji ratifikovaly, se stala Úmluva o právech

dítěte, schválenou OSN roku 1989. Pročteme-li si Úmluvu o právech dítěte, zjistíme, že přítomnost domácího násilí v rodině porušuje všechna práva dítěte. V takové atmosféře nemůže dítě zažívat pocity štěstí, lásku a porozumění a rozhodně není chráněno před duševním ani fyzickým trýzněním. Rozchod rodičů by v těchto případech mohl být řešením. Realita je však taková, že odchodem od násilného rodiče násilí nekončí. Dítě se často stává účinným prostředkem pachatele a umožňuje mu pokračovat v páchání násilí formou uplatňování kontroly a moci nad obětí, což nemá dopad jen na oběť samotnou, ale zejména na ono dítě (Pokorná In Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s. 84-89).

Ačkoliv došlo v našem státě k ratifikaci Úmluvy o právech dítěte záhy po jejím schválení, samostatný zákon o sociálně-právní ochraně dětí byl u nás vydán až v roce 1999. Zásadním bodem tohoto zákona je kladení důrazu na zájem a blaho dítěte. V červnu v roce 2006 pak vstoupil v platnost zákon č. 134/2006 Sb., kterým byl mimo jiné novelizován i zákon o sociálně právní ochraně dětí, ve kterém jsou nyní chráněná práva i děti „...*které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, případně násilím mezi dalšími fyzickými osobami.*“ (Zákon č. 134/2006 Sb.).

Dítě však může být dále ochráněno z pohledu trestního zákona ve chvíli, kdy je spáchán trestný čin „týrání svěřené osoby“ § 198 zákon 40/2009 Sb., trestní zákoník, kterého se dopouští ten „*kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově*“. Týráním svěřené osoby se podle judikatury rozumí „...*zlé nakládání se svěřenou osobou, která se vyznačuje hrubším stupněm necitelnosti a bezohlednosti a určitým trváním*“. Týrání však nemusí způsobit vůbec následky na zdraví, dokonce nemusí být páčáno ani za použití fyzického násilí, rozumí se jím totiž i útrapy v oblasti psychické. A tím se tak rodič, páchající násilí na svém partnerovi, tohoto činu dopouští také na dítěti (Prokop, 2000, s. 49-50). Je bohužel smutné, že tato judikatura není u nás zatím příliš zavedena v praxi a tak většinou nestačí pouhá přítomnost domácího násilí mezi partnery k tomu, aby byl pachatel odsouzen nejen za trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí, ale také za týrání osoby svěřené čili dítěte.

Bílá místa české legislativy a nedostatek ochrany dětí ohrožených domácím násilím v rodině nadále zůstává i při opatrovnickém řízení. Ženám, které se rozhodnou odejít z násilného vztahu, hrozí, že budou žít v bídě a nedosáhnou na sociální dávky, tím tak nemohou dítěti zajistit vhodné a ekonomicky přijatelné a stabilní zázemí, což je jedním z kritérií při posuzování vhodnosti výchovného prostředí na dobu po rozvodu manželství. Může se tak stát, že dítě skončí ve výlučné péči agresorů. Podle § 907 odst. 2 OZ „*Při rozhodování o svěření do péče soud rozhoduje tak, aby rozhodnutí odpovídalo zájmu dítěte. Soud přitom bere ohled na osobnost dítěte, zejména na jeho vloh a schopnosti ve vztahu k*

vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i na citovou orientaci a zázemí dítěte, na výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě napříště žít, na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám. Soud vezme vždy v úvahu, který z rodičů dosud o dítě řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu, jakož i to, u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje“ Svěření dítěte do péče agresora je nepřipustné již ze své podstaty, pro osobu, pro kterou je násilí přirozené, nemůže zajistit zdravý fyzický psychický a morální vývoj dítěte.

I bez ohledu na uvedené je zde čl. 31 Istanbulské úmluvy, dle něhož „...strany učiní nezbytná legislativní i jiná opatření, aby při rozhodování o svěření do péče a právu na návštěvu dítěte byly brány v úvahu násilné incidenty...“. Explicitní zařazení násilných incidentů jako kritérium, k němuž je přihlíženo dle § 907 odst. 2 OZ při rozhodnutí o výchovném prostředí, je tedy nejen nezbytné ze své podstaty, ale i povinností, která pro nás vyplývá ze závazku z ratifikace Istanbulské úmluvy (Ježková, 2016, s. 29-32).

2.5 Praxe v zahraničí – Norsko „Zuřivec“

Zatímco v České republice jsme s šířením tématu domácího násilí do povědomí široké veřejnosti stále na začátku, severské státy si tuto problematiku plně uvědomují a snaží se jí aktivně čelit. Zejména Norsko je státem, ve kterém převládá názor, že za domácí násilí je zodpovědná celá společnost, jak uvedla v rozhovoru pro tuzemský deník Barbora Jakobsen, česká klinická psycholožka pracující v Norsku jako vedoucí pobočky organizace „Alternativ til Vold“ (organizace pracující s násilnými osobami). „Důležité je uvědomit si, že chceme-li násilí zastavit, musíme pracovat nejen s oběťmi, čili s lidmi, kteří jsou mu vystaveni, ale i s těmi, kteří ho páchají. Pouhým trestem se nic nevyřeší, chování násilníků to nezmění. Základním kamenem terapeutické práce je úplné převzetí zodpovědnosti, za to, co páchám. To je první, co musí člověk, který k nám přijde, přijmout a pochopit.“ (Barbora Jakobsen, 2017). Dále dodává, že tolerance násilí v Norsku je mnohem nižší než u nás. Vysvětluje, že pokud je toto téma tabu, je mnohem těžší vyhledat pomoc, jestliže ale společnost vnímá násilí tak, že všichni máme povinnost ho řešit, je to jiné.

Zvláštní pozornost věnuje Norsko i dětem jako dalším obětem domácího násilí, ve kterém nyní funguje 10 dětských domů, které jsou určené dětem, mládeži do 16 let či dospělým s mentálním postižením, kteří byli vystaveni násilí, sexuálnímu zneužívání, nebo

byli svědky tohoto násilí. Hlavní význam takových domů je především v tom, že v nich probíhá veškerá vyšetření a léčba a dítě tak nemusí být převáženo z jednoho místa na druhé (Domácí násilí, 2015).

Díky Nadaci Open Society Fund Praha a Norským fondům, které podpořila již řadu projektů proudících právě z Norska k nám zaměřených na problematiku domácího násilí, se může Česká republika inspirovat prací zahraničních kolegů a začít tyto poznatky aplikovat do vlastní praxe. Příkladem může být již zmiňovaná práce s násilnými osobami uváděná do českého kontextu nebo film „**Zuřivec**“, který je možné použít v kampani proti domácímu násilí na školách apod. Jde o výukový film, který je určen dětem od páté třídy (Norský film Zuřivec o domácím násilí, 2015). Film Zuřivec díky svému vysoce odbornému zpracování slouží jako edukativní materiál pro prevenci domácího násilí po celém světě (Uskutečnění školení k filmu Zuřivec (Sinna Mann), 2014).

Příběh vypráví o malém chlapci Bójovi, sugestivně zachycující jeho pocity strachu, opuštěnosti a viny. Podnět k napsání tohoto příběhu dal norský terapeut Oivind Aschjem z již zmíněné organizace Alternativ til Vold. Ptal se dětí – účastníků domácího násilí, kdo by jim měl vysvětlit, jestli k násilí doma dochází jejich vinou, či nikoli. Jedno z dětí spontánně zareagovalo, že by se na to rádo zeptalo „pana krále“. Tehdy děti napsaly dopis skutečnému norskému vladaři Haraldovi a on jim dokonce udělil audienci, při níž je ubezpečil, že násilí není jejich vina. Jelikož jde o velmi sugestivní a dojemný snímek, je nezbytné po jeho zhlédnutí poskytnout prostor diskusi s dětskými diváky. Doporučuju se proto, aby školy, které projeví o tento film zájem, úzce spolupracovaly s dalšími odborníky (Věnováno všem, které trápí strašné tajemství, 2014).

3 Prevence rizikového chování ve školském prostředí se zaměřením na domácí násilí

Škola je institucí, která může mezi prvními podat dítěti pomocnou ruku, které je v jeho rodině ohrožené domácím násilím mezi rodiči a poskytnout potřebnou pomoc tam, kde ohrožený rodič nemůže pro svůj strach a bezmoc. S žákem je prakticky v každodenním kontaktu, a proto si změn u žáka může povšimnout. Tady však nastává určitý problém. Pedagogičtí pracovníci v současné době mají omezené možnosti pojmout do svých již tak přeplněných pracovních úkolů ještě funkci preventisty či diagnostika patologického jevu domácího násilí. Podle Ježkové je však jedno možné řešení a to, že by tyto funkce mohl plně zastat sociální pracovník působící aktivně na škole, který by pracoval s jednotlivými žáky a jejich rodinami (2016, s. 111–112). Možnost této profese ve školách zákon o sociálních službách připouští, tento legislativní počín však ještě není dotažen do konce, a tak jsou na tento úkol pedagogičtí pracovníci dále sami.

Ve spojitosti se školou také hovoříme o tzv. prevenci rizikového chování, kam domácí násilí bezpochyby patří. **Preventivní aktivity** na školách jsou proto další cestou, jak takového žáka objevit a poskytnout mu pomoc. Odborníci však upozorňují na nedostatečnou podporu systematické prevence domácího násilí na školách a označují ji jako jedno z „prázdných míst“, které je třeba zlepšovat (Mlčení bolí, 2016, s. 197). Existuje však jeden oficiální dokument od Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT), kterým by se měly školy řídit v případě, že se na škole vyskytne nějaký druh rizikového chování, v našem případě tedy „domácí násilí“. V následující kapitole se proto seznámíme s preventivním působením škol, které vychází zejména z pokynů MŠMT. Nejdříve si ale definujeme základní pojmy, abychom tak snáze porozuměli následující problematice.

Pedagogický slovník definuje prevenci jako „*soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům*“ (Průcha, Mareš, Walterová, 2003, s. 178). Ve spojitosti s prevencí rizikového chování ve školském prostředí tedy nejčastěji mluvíme o **sociálně patologických jevech**. Do sociologie jej zavedl H. Spencer (Sochůrek, 2009, s. 7). *Sociologický slovník* pak sociálně patologické jevy definuje jako negativní jevy ve společnosti. Dnes se však namísto sociální patologie hovoří spíše o sociálně deviantním chování či sociální dezorganizaci (Jandourek, 2012, s. 175). Deviaci tedy popisuje Jandourek jako „*jednání, které jde proti převažujícím společenským normám nebo normám skupiny*“ (2012, s. 54). **Sociální deviací** potom označujeme porušení nebo podstatnou odchylku

od některé sociální normy nebo souboru norem, které jsou většinou členů určité sociální skupiny nebo společnosti akceptovány (Hrčka, 2001, s. 11).

Za **rizikové chování** se pak považují „*vzorové chování, v jejichž důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost*“, lze je však podrobit vědeckému zkoumání a ovlivňovat preventivními a léčebnými intervencemi (Martanová In Martanová, Janíková, Daněčková, 2007, s. 9). Pedagogický slovník popisuje rizikové chování jako chování rizikové populační skupiny zejm. skupiny dospívajících (Průcha, Mareš, Walterová, 2003, s. 201).

3.1 Dělení prevence sociálně patologických jevů se zaměřením na domácí násilí

Prevenici sociálně patologických jevů lze dělit na **prevenci ve smyslu předcházení negativním jevům**, jejímž obsahem je realizace opatření, kterým chceme nežádoucím jevům předcházet a pozitivně ovlivňovat ty, na něž je prevence zaměřena nebo se jedná o **preventivní působení na již vzniklé negativní jevy** ve společnosti, které je v současné době častější. Jde o to, abychom tyto jevy omezili, změnili či alespoň zmírnili jejich následky (Štablová, 1999, s. 162).

Základní dělení prevence sociálně patologických jevů lze rozdělit na primární, sekundární a terciární. **Primární** prevencí se rozumí snaha o předcházení sociálně patologických jevů ještě před tím, než jev nastane. **Sekundární** prevence je pak zaměřena na osoby, které jsou z hlediska sociální patologie rizikové, či se dokonce deviantního jednání již dopustili. Snaha o zabránění recidivě pak zahrnuje **terciární** prevence (Kraus, 2008, s. 148).

V našem případě se zaměříme především na primární prevenci, která zahrnuje veškeré aktivity realizované s cílem předejít problémům spojených s výskytem sociálně patologických jevů a kterou dále můžeme dělit na specifickou a nespecifickou:

Specifická primární prevence se zaměřuje na aktivity a programy, které jsou úzce zaměřeny na cílenou práci s těmi, u nichž lze předpokládat v případě absence prevence další negativní vývoj v oblasti sociálně patologických jevů. Specifická prevence se snaží zejména těmto jevům předcházet či omezovat jejich nárůst výskytu (Martanová In Martanová, Janíková, Daněčková, 2007, s. 10).

Tato prevence v souvislosti s domácím násilím spočívá především v seznámení dětí s jejich právy a povinnostmi adekvátně k jejich věku. Děti by měly být seznámeny např. s tím, že domácí násilí má různé formy a toto chování není omluvitelné. Dále by měly mít

v patrnosti, že za násilí je odpovědný ten, který jej páchá, a že každý má právo rozhodovat sám o sobě, či vyjadřovat nesouhlas, pokud se mu nelíbí jednání druhých. Co je však pro děti velmi důležité, je vědět, kam se mohou obrátit v rámci školy se svými starostmi a jaké existují neziskové organizace, kde mohou také vyhledat pomoc. Na druhém stupni základní školy je třeba dále vysvětlovat, jak vypadají zdravé a nezdravé vztahy a hranice v něm. Dále by se v rámci prevence měla věnovat pozornost varovným signálům začínajícího násilí a problematice naučené bezmoci, která oběti neumožňuje říci „STOP“. Stalking a problematika zneužívání na sociálních sítích je další téma, na které by se nemělo zapomenout v souvislosti s touto problematikou (Metodické doporučení - Domácí násilí, 2014, s. 8).

Nespecifická primární prevence zahrnuje veškeré aktivity podporující zdravý životní styl. Dále do ní řadíme aktivity, které obecně napomáhají snižovat riziko vzniku a rozvoje sociálně patologických jevů a to prostřednictvím lepšího využívání a organizace volnočasové aktivity. Můžeme sem zařadit i jiné programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti a k odpovědnosti za sebe a své jednání (Martanová In Martanová, Janíková, Daněčková, 2007, s. 10).

Z pohledu domácího násilí u primární prevence nespecifické jde zejména o posilování sebevědomí dítěte, schopnosti říci „ne“, o podpoře funkčních vztahů aj. V tomto případě by se měla škola zaměřit zejména na rozvoj schopnosti řešit konfliktní situace nenásilným a bezpečným způsobem. Děti by dále měly mít informace o nebezpečných situacích, kdo a jak jim může pomoci v případě ohrožení, či komu mohou telefonovat, pokud se cítí ohrožené (Metodické doporučení - Domácí násilí, 2014, s. 7 – 8).

3.2 Preventivní působení na školách

Preventivní působení na školách se opírá zejména o dokumenty Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT), na jejichž základě jsou vytvářeny a realizovány preventivní programy. K 1. 11. 2010 vešlo v platnost ***Metodické doporučení č. j. 21291/2010-28 k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže***. Ten vymezuje aktuální terminologii, která je v souladu s ostatními zeměmi Evropské unie (dále jen EU) a začleňuje prevenci do školního vzdělávacího programu a školního řádu. Dále popisuje jednotlivé instituce v systému prevence a úlohu pedagogického pracovníka, definuje Minimální preventivní program a doporučuje postupy škol a školských zařízení při výskytu vybraných rizikových norem chování dětí a mládeže. Za sociálně patologické jevy je v tomto

dokumentu označeno vedle návykových látek, alkoholu, syndrom CAN, školního šikanování a mnohé dalších i **domácí násilí**. (Metodické dokumenty, 2017).

Školní preventivní program je dále komplexním dlouhodobým preventivním programem školy, či školského zařízení a je součástí školního vzdělávacího programu, který vychází z příslušného rámcového vzdělávacího programu, popř. se stává přílohou dosud platných osnov a učebních plánů (Bártík, Miovský, 2010, s. 101). **Minimální preventivní program** (dále jen MPP) je pak konkrétní dokument školy zaměřený zejména na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a sociální rozvoj a rozvoj jejich sociálně komunikativních dovedností. Jeho součástí jsou též specifické intervence pomáhající žákům osvojit si takové znalosti, dovednosti a způsobilosti (též kompetence), které efektivně snižují riziko výskytu případně rozvoje konkrétních forem rizikového chování (Miovský, 2012, s. 14). MPP je vypracováván vždy na příslušný školní rok. Vypracovává ho školní metodik prevence v úzké spolupráci s ostatními pedagogickými pracovníky, zejména třídními učiteli, za podpory vedení školy. Může se také opírat o užší tým pracovníků jako je výchovný poradce či školní psycholog (Skácelová In Martanová, Janíková, Daněčková, 2007, s. 33). Školy však již přestávají používat název MPP, ale v praxi se začíná více užívat preventivní program škol se zkratkou PPŠ. Toto nové označení si vyžaduje MŠMT.

Hierarchicky jsou úkoly a role jednotlivých participujících stran na MPP následující:

- **ředitel školy** má odpovědnost za podporu, vytváření a realizaci programu,
- **školní metodik prevence** koordinuje přípravy a realizace programu,
- pedagogičtí pracovníci (jednotlivý **učitelé**) začleňují preventivní témata do výuky svých jednotlivých předmětů, toto začlenění je rozpracováno ve školním vzdělávacím programu,
- **třídní učitelé** mají nezastupitelný význam při monitoringu rizikového chování ve své třídě, při realizaci preventivních programů a jejich evaluaci,
- **žáci** aktivně participují na přípravě a realizaci preventivního programu,
- **metodik prevence pedagogicko-psychologické poradny** zajišťuje odbornou a metodickou pomoc pro školního metodika prevence a je garantem kvality programů v daném regionu,
- **krajský školský koordinátor** koordinuje primární prevenci realizovanou v rámci krajské koncepce primární prevence,
- spolupráce školy s **jinými organizacemi**, které poskytují preventivní programy v daném regionu (Bártík, Miovský, 2010, s. 102).

Dále se škola opírá o preventivní programy, které jim nabízí a následně i realizují metodici prevence pedagogicko-psychologické poradny, popř. neziskové organizace, která mají přímo certifikaci pro poskytování preventivních programů na školách a jsou vedeni v seznamu Národního ústavu pro vzdělávání (dále jen NUV), ne všechny ale certifikaci mají.

Školy však nyní mají k dispozici dva výukové filmy zaměřené na problematiku domácího násilí, a to český film *Jakub* a norský film *Zuřivec*, se kterým jsme se již v této práci seznámili. Film *Jakub* je od režiséra Davida Vignera, který zobrazuje pohled do rodiny patnáctiletého chlapce Jakuba, která je poznamenána direktivním řízením jeho vlastního otce, který postupně přeroste v psychické i fyzické týrání, čímž dojde až k vnitřnímu rozpadu rodiny (Jakub, 2016). Oba dva filmy slouží jako edukativní materiál pro prevenci domácího násilí. K filmu *Jakub* byla rovněž vydána metodika pro pedagogy, která slouží jako manuál pro práci s preventivním filmem ve výuce (Preventivní hraný film *Jakub* o domácím násilí je k dispozici, 2016). *Kočí zahra* je pak další metodikou práce s dětmi na 1. stupni základní školy s cílem rozvoje sociálních dovedností dětí v rámci prevence rizikového chování (Exnerová, Kaufová, Skácelová, s. 7, 2015). Tato metodika se přímo nezaměřuje na domácí násilí, učí však děti mimo jiné zdravým a bezpečným vztahům mezi blízkými, což je ve spojitosti s touto problematikou velmi důležité.

3.3 Metodické doporučení MŠMT „domácí násilí“

Všechna metodická doporučení k primární prevenci rizikového chování jednotlivých sociálně patologických jevů lze najít na stránkách MŠMT. Vzhledem k řešení problematiky této práce se ve stručnosti seznámíme s rámcovým konceptem rizikového chování ve školském prostředí zaměřený na problematiku domácího násilí, který nalezneme jako 20. přílohu pod Čj.: MSMT-44400/2014 v již zmíněném *Metodickém doporučení č. j. 21291/2010-28 k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže* a který je zároveň jediným oficiálním pramenem, kterým se školy mohou v těchto případech řídit.

Domácí násilí se zde řadí mezi typy rizikového chování, které mohou ohrozit zdravý vývoj žáků a mít nepřímé dopady na jejich chování. Domácí násilí je spíše netypickou formou rizikového chování pro školní prostředí, navíc je velmi složité ho přesně identifikovat a vyhodnotit tak správnou míru a potřebu podpory z vnějšího prostředí. Špatně zvolená forma intervence může mít paradoxně závažné negativní dopady na řešení celé situace. Násilí, které se odehrává v rodině, se pak může projevovat v chování žáka a může být jedním z důvodů

dalších forem rizikového chování jako např. záškoláctví, zneužívání návykových látek, sebepoškozování, násilné chování aj. (Metodické doporučení - Domácí násilí, 2014, s. 1).

Včasná identifikace domácího násilí v rodině žáka a studenta však může vést k dřívější a efektivnější podpoře a intervenci pro děti a jejich rodiny. Škola tedy obvykle nemůže být tím, kdo primárně zasahuje do řešení situace v rodině. Učitelé ale musí vědět, jak v takových případech postupovat, aby jejich intervence násilí v rodině ještě více nevystupňovala. Pedagog tedy nemá úlohu usuzovat na domácí násilí na základě svých pocitů, vyvozovat je z projevů v chování dítěte, je však povinen jednat v okamžiku, kdy se mu například dítě svěří, či pokud zaznamená dlouhodobé nezpochybnitelné známky násilí páchané na dítěti. Situaci nemůže řešit pedagog sám, ale vždy s dalšími odborníky. Vhodné je se obrátit na středisko výchovné péče. Pokud však okolnosti naznačují, že by dítě mohlo být obětí domácího násilí, které by splňovalo skutkovou podstatu trestného činu, zaměstnanec školy je povinen tuto skutečnost oznámit Policii ČR a OSPOD (Metodické doporučení - Domácí násilí, 2014, s. 3).

Pro dítě, které se doma potýká s násilím, může být třída jediným bezpečným místem. Učitelé by proto měli podpořit bezpečné a přijímající prostředí ve škole, kde se nebude tolerovat násilí v jakékoli podobě. Proto by prevence násilí měla být i součástí vyučování. Školy mohou v rámci primární prevence domácí násilí zařadit do svých rámcových vzdělávacích programů, aby se změnil pohled na domácí násilí obecně, narušily se přetrvávající stereotypy vzorů chování pro muže a ženy a tím se tak vytvořilo prostředí netolerující násilí. Pedagog by se měl zaměřovat zejména na primární prevenci. Informovat žáky o existenci domácího násilí, jeho formách a poučit je o jejich právech. Pedagog však nemůže nahrazovat služby dalších odborníků – zejména ne psychologů, terapeutů apod. Nevhodnou intervencí by mohl naopak dítěti ještě více ublížit (Metodické doporučení - Domácí násilí, 2014, s. 11)

Poměrně dobře se dá ale postup práce s takovým žákem vyčíst i v knize „*Žák v krizové situaci*“, kde se poměrně dobře kolektiv autorů snaží třídním učitelům, co nejlépe nastítnit postupy práce s žáky, které se dostávají do krizových situací a právě v poslední kapitole této knihy se myslí i na násilí v rodině žáka. Zde se autorka kapitoly Žanetová In Čapek, Navarová, Žanetová snaží poukázat na fenomén domácího násilí v celé jeho šíři, kde se mimo jiné snaží pedagogům poskytnout typy, jak reagovat na projevy dětí, jak s nimi hovořit a jak postupovat v případech, kdy se o domácím násilí dozví (2017, s. 117).

3.4 Systém včasné intervence

Jednou z možností jak rychle propojit subjekty, které by se díky své spolupráci mohly podílet na rychlejší a efektivnější pomoci dítěti, ať už je v roli oběti nebo pachatele, je Systém včasné intervence.

Systém včasné intervence (dále jen SVI) je mezirezortní projekt, jehož cílem je nastavení efektivní spolupráce mezi institucemi, do jejichž působnosti spadá péče o ohrožené děti a jejich rodiny (Týmy pro děti a mládež a systém včasné intervence, 2017). Projekt SVI vznikl na Odboru prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR v roce 1998 jako reakce na závažné problémy a nedostatky systému péče o rizikové a ohrožené děti. V letech 2000 až 2006 byl pilotně ověřen ve vybraných městech ČR a v roce 2007 vláda schválila projekt k plošnému šíření v celé republice. Odpovědnost za splnění usnesení vlády nesou zejména ministři práce a sociálních věcí a ministr vnitra (Pekárková, Vožechová, Hrubeš, 2012, s. 22).

SVI staví na třech pilířích:

- **Tým pro děti a mládež** (dále jen TDM)
- **Společný informační systém spravovaný místně příslušným OSPOD**
- **Konkrétní praktická opatření, která tvoří samotný proces pomoci a intervence**

Nyní však o tomto projektu nenalezneme příliš nových informací a tak je otázkou, kde se tento systém, o kterém se mluvilo zejména v letech 2009 až 2012, nachází dnes.

Školy a školská zařízení jsou jednou z nejvýznamnějších součástí systému. Jejich pozice v rámci SVI je klíčová vzhledem k hlavním cílům projektu. Svoji úlohu plní zejména v oblasti prevence. Spolupráce škol a školských zařízení se prostřednictvím SVI dostává do zcela jiné podoby, než tomu bylo doposud. Nejedná se pouze o oznamovací povinnost školských institucí, ale o cílevědomou spolupráci ve vztahu ke konkrétnímu dítěti nebo skupinám, na které se mohou následně zaměřit cílené programy nebo projekty (Stündl, 2009, s. 32).

Účelem TDM je pak mapování sociopatologických jevů v regionech a vytváření opatření k jejich prevenci či nápravě. Cílovou skupinou jsou děti a mladiství jako pachatelé i jako oběti. Tým je zřízen Orgánem sociálně právní ochrany dítěte (dále jen OSPOD), který ho i řídí. Účastníci TDM tvoří zástupci OSPOD, probační a mediační služby ČR, Police ČR, obecní policie, soudu, státního zastupitelství, školy, pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, zdravotnictví, sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi, terénních programů, dalších neziskových organizací v přímé práci s ohroženou rodinnou a

nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (Týmy pro děti a mládež a systém včasné intervence, 2017).

Matoušek dále o SVI hovoří jako o systému, který má podporovat spolupráci zainteresovaných organizací. Jde tedy o informační databázi o ohrožených dětech, nikoliv o systém, který by koordinoval intervence zapojených subjektů. Dále uvádí, že v tomto systému nemají ke shromažďovaným informacím o ohrožených dětech všichni účastníci stejný přístup. Laubová ve svém průzkumu ukázala, že účast na SVI není spojena s přímou spoluprací s OSPOD s jinými organizacemi na případové práci (2011, s. 72). Systém se tedy v současné podobě k organizaci intervencí na principu multioborové spolupráce nevyužívá, i když to mělo být jeho smyslem (Matoušek, Pazlarová, 2016, s. 55).

4 Institucionální pomoc dětem ohroženým domácím násilím

Domácí násilí ovlivňuje celou řadu oblastí života rodiny. Rozhodne-li se proto oběť svou situaci řešit, bude potřebovat pomoc hned několika institucí. Pro efektivní pomoc obětem domácího násilí, ale i jejich dětem, je spolupráce poskytovatelů služeb zaměřující se na problematiku domácího násilí nezbytná. V případě dětí, které vyrůstají v rodině zasažené domácím násilím mezi rodiči, se jedná zejména o orgán sociálně právní ochrany dítěte, který dále spolupracuje s Policií ČR, soudy, či se specializovanými centry pro oběti domácího násilí a příslušnými azylovými domy. Někdy je nezbytná také spolupráce s lékaři, zdravotnickými zařízeními, a nepochybně se školou. Kvalitní první intervence může významně ovlivnit, zda oběť bude spolupracovat a nebude ohrožen její život a vývoj dětí v domácnosti. Domácí násilí je velmi specifický problém, proto si jeho řešení vyžaduje **specializovaný přístup** (Metodické doporučení - Domácí násilí, 2014, s. 5 – 6).

V následující kapitole se proto blíže seznámíme s výše popsanými institucemi a organizacemi, které zajišťují a poskytují pomoc dětem, které ve svých rodinách prožívají domácí násilí mezi rodiči. Jelikož školní prostředí je tím, které by v této situaci mohlo zasáhnout jako první a nabídnout pomoc takovému dítěti, seznámíme se nejdříve s jednotlivými pedagogickými pracovníky a následně s institucemi, které by škola mohla oslovit pro spolupráci, pakliže uzná, že do případu dítěte by se měl připojit další článek, díky kterému by společnými silami dokázali poskytnout nezbytnou a včasnou pomoc.

4.1 Školní prostředí

Škola je jednou z nejdůležitějších institucí pro rozpoznání dítěte, které je ve své rodině ohroženo násilným chováním jednoho z rodičů. Zejména proto, že je s ním v pravidelném kontaktu a může tak snáze zachytit změnu chování či jiné vykazující známky, že s žákem není něco v pořádku. Je však velmi důležité, aby pedagogičtí pracovníci byli ke změnám v chování žáka vnímaví a dokázali jej zaznamenat. Podle Kyriacou se z obecné roviny nabízí škole hned několik způsobů pomoci. První spočívá ve schopnosti empatie, díky které se vytvoří vhodné klima školy. Druhý přístup se zaměřuje na problém, kam spadají opatření, pomocí kterých škola vyřeší negativní okolnosti, a tím i problém samotný. Třetí přístup vychází ze školního výchovného programu, kam škola zařadí prvky pomáhající žákům se připravit do určité míry na případné stresové situace. Poslední čtvrtý způsob spočívá v organizaci, která řeší, jak může škola pomocí systémových a praktických opatření nejčastější problémy minimalizovat.

Některé situace lze řešit kombinací těchto čtyř způsobů, zatím co jiné lze zvládnout jenom dvěma nebo třemi z nich (2005, s. 17).

K efektivní a včasné pomoci žákům na školách přispívá i správné fungování **školních poradenských pracovišť** tvořených týmem pedagogických pracovníků, kteří zde zajišťují poradenské služby, prevenci sociálně nežádoucích jevů a s tím spjatou informační a metodickou podporu učitelům, žákům a jejich rodičům. Podle obsahu činnosti jednotlivých členů tohoto týmu je lze rozlišit na poradenské pracovníky, jimiž jsou výchovný - kariérový poradce, školní metodik prevence a školní psycholog, popř. školní speciální pedagog a na pracovníky, kteří se také v souladu s vyhláškou č. 116/2011 Sb. kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, podílejí na poradenských službách a prevenci, jako je např. třídní učitel a tím tak všichni společně vytváří tým pro poskytování poradenských služeb na školách (Skácelová In Martanová, Janíková, Daněčková, 2007, s. 59). Zapletalová dále uvádí, že za poskytování školních poradenských služeb včetně vytvoření preventivního programu školy zodpovídá zejména ředitel školy (Zapletalová In Bártík, Miovský, 2010, s. 78). V následujícím textu se s jednotlivými členy týmu seznámíme podrobněji.

Ředitel školy

Hlavní činnosti ředitele školy v oblasti rizikového chování žáků jsou popsány v Metodickém doporučení od MŠMT. Ředitel školy je přímo zodpovědný za prevenci a za řešení zjištěných projevů rizikových forem chování. Zejména pak vytváří podmínky pro předcházení rozvoje rizikového chování. Těmi jsou např. zabezpečení poskytování poradenských služeb ve škole, vyhodnocování MPP, zapracování řešení aktuálních problémů do školního řádu a vnitřního řádu souvisejících s výskytem rizikového chování ve škole. Dále by měl podporovat spolupráci s metodikem prevence v Pedagogicko-psychologické poradně a s krajským školským koordinátorem prevence. Díky této spolupráci se totiž škola může opřít o metodické vedení v případech, kdy se objeví nějaké nečekané události spojené s rizikovými projevy žáků, se kterými si neví sama rady (Metodické doporučení, 2010, s. 6).

Třídní učitel

Třídní učitel je tím nejdůležitějším článkem ve školním prostředí, který by měl zaznamenat ve své třídě žáka ohroženého domácím násilím. Se svými žáky je téměř v každodenním kontaktu, a proto by si měl takového dítěte povšimnout, pakliže vykazuje jiné

známky chování, než je obvyklé. Martanová uvádí, že rolí, které musí učitel zastávat, je mnoho. Zejména záleží na dobrém a funkčním třídním managementu a vztazích mezi učitelem a žákem, které jsou založeny především na vzájemném respektu. Obecně však platí, že vlastní sebepoznání a ochota inspirovat se zkušenostmi jiných zvyšuje pravděpodobnost úspěšného zvládnutí krizových situací, a to nejen ve školní třídě. Učitel by si však měl být také vědom svých možností a schopností a v případě své nejistoty by se neměl bát spolupráce i s ostatními kolegy a rodinami svých žáků (Martanová In Martanová, Janíková, Daněčková, 2007, s. 41 – 42).

Podle Metodického doporučení od MŠMT má třídní učitel ve vztahu k primární prevenci následující úkoly:

- spolupracuje se školním metodikem prevence při zachycování varovných signálů, podílí se na realizaci Preventivního programu a na pedagogické diagnostice vztahů ve třídě,
- motivuje k vytvoření vnitřních pravidel třídy, která jsou v souladu se školním řádem, dbá na jejich důsledné dodržování, podporuje rozvoj pozitivních sociálních interakcí mezi žáky třídy,
- zprostředkovává komunikaci s ostatními členy pedagogického sboru a je garantem spolupráce školy se zákonnými zástupci nezletilých žáků třídy,
- a také si získává a udržuje přehled o osobnostních zvláštностech žáků třídy a o jejich rodinném zázemí. (Metodické doporučení, 2010, s. 7)

Pedagog se může dozvědět o domácím násilí v rodině svého žáka v podstatě třemi způsoby: svěří se samo dítě nebo rodič, popř. od ostatních dětí prosakují informace. Ve všech případech je nutné ocenit důvěru, kterou nám dotyčná osoba poskytla. Nejdůležitější je, pakliže se nám svěří samo dítě, uklidnit ho a podpořit jeho ztracenou psychickou stabilitu. Po rozhovoru s dítětem je dobré poradit se s někým dalším, komu důvěřujeme např. školní psycholog, kolega nebo oslovit Pedagogicko-psychologickou poradnu, Středisko výchovné péče apod. Lze využít i volání na Linku důvěry. Dále je možné oslovit přímo oběť domácího násilí a vysvětlit ji, že by bylo dobré v zájmu svého dítěti situaci řešit. Za žádných okolností však tuto situaci nesmíme řešit s možným agresorem, tento postup by se mohl obrátit proti dítěti. V nejkrajnějším případě se ovšem pedagog může obrátit na Orgán sociálně právní ochrany dítěte OSPOD. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí totiž ukládá povinnost pracovníkům zařízení pro děti, škol, nemocnic a dalších, aby oznamovali OSPOD i podezření,

že nezletilý, se kterým pracují, je ohrožen. Škola má v podstatě k OSPODu ohlašovací povinnost (Ženatová In Čapek, Navarová, Žanetová, 2017, s. 129 – 132).

Výchovný poradce

Výchovný poradce je jedním z dalších pedagogických pracovníků, který může přispět k pomoci nejen žáka ohroženého domácím násilím, ale i učiteli, který nazná, že má ve třídě takové dítě. Podle aktuální koncepce poradenských služeb poskytovaných ve škole jsou činnosti výchovného poradce děleny z hlediska pracovní náplně na poradenské, informační a metodické (Zapletalová, 2011, s. 16).

Mezi poradenské činnosti výchovného poradce se řadí zejména kariérové poradenství a poradenská pomoc při rozhodování o další vzdělávací a profesní cestě žáků, dále vyhledávání a orientační šetření žáků, jejichž vývoj a vzdělávání vyžadují zvláštní pozornost, případná další péče o tyto žáky (Ondráčková In Knotová, 2014, s. 30 – 31).

Protože je výchovný poradce rovněž také učitelem, je i pro něho samotného důležité mít s kolegy a vedením školy dobré vztahy. Dle Lazarové je důležitou součástí práce učitele jeho vztah k vnitřním i vnějším subjektům školy, která ovlivňuje pracovní spokojenost a tedy i pracovní výkon. Z hlediska dobrého chodu školy je oboustranně výhodné, pokud spolu vedení školy a učitel - výchovný poradce spolupracují a komunikují (2011, s. 119, 142).

Školní metodik prevence

Nyní se neseznámíme pouze se školním metodikem prevence, ale s celou sítí školských koordinátorů, která je tvořena krajským školským koordinátorem prevence, metodikem prevence v pedagogicko-psychologické poradně a již zmíněným školním metodikem prevence.

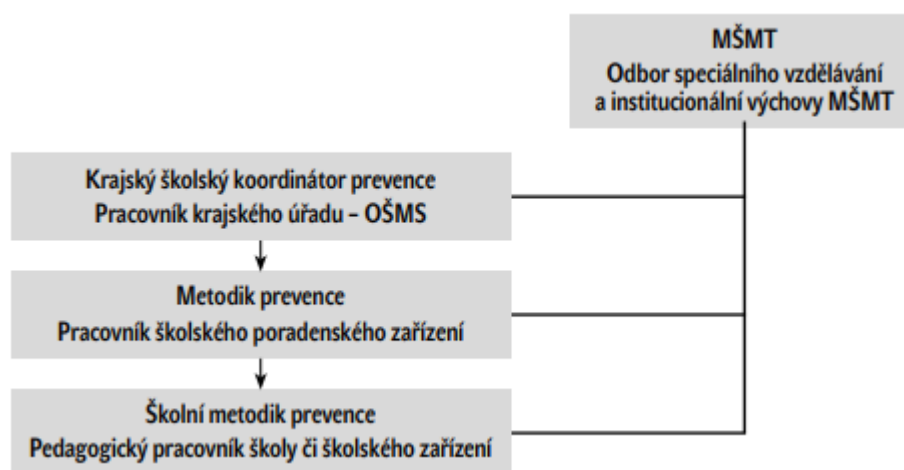
Krajský školní koordinátor je pracovníkem odboru školství krajského úřadu. Vymezení činnosti krajských školských koordinátorů prevence je obsaženo v Metodickém doporučení od MŠMT. Krajský školský koordinátor zaštiťuje činnosti realizované v rámci krajské Strategie prevence rizikového chování. Na úrovni obcí metodicky podporuje ředitele škol a školských zařízení, školní metodiky prevence ve všech typech škol a metodiky prevence v pedagogicko-psychologické poradně. Také spolupracuje s preventivním týmem MŠMT (Metodické doporučení, 2010, s. 4 – 5).

Metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně je pracovníkem školského poradenského zařízení. Vymezení jeho činností je opět obsaženo v Metodickém doporučení od MŠMT. Metodik prevence vede školního metodika prevence k samostatnosti a schopnosti správně nastavit preventivní strategii školy, k vytvoření dobře nastaveného MPP, dále je

vybavuje nejen informacemi, ale i dovednostmi pro řešení vzniklých rizikových situací ve škole. To znamená, že zkompetentňuje školního metodika prevence pro samostatný výkon jejich funkce (Metodické doporučení, 2010, s. 5).

Školní metodik prevence je pak pedagogický pracovník školy či školského zařízení. V jeho případě se jedná zejména o činnosti metodické, koordinační, informační a poradenské, o kterých si vede písemnou dokumentaci. Školní metodik prevence byl na počátku nazýván protidrogový preventista a velmi často jeho práci současně vykonával výchovná poradce. Po roce 2000 se ale rozsah jeho činností začal rozšiřovat i na jiné sociálně patologické jevy. S touto změnou bylo školám doporučeno, aby od sebe výkon činností výchovného poradce a školního metodika prevence oddělili a vykonávali je dva učitelé, kteří budou úzce spolupracovat (Vacková, Ondráčková In Knotová, 2014, s. 51). Rozsah činností školního metodika prevence se nyní řídí především podle zakázky ředitele školy a dosažených odborných kompetencí pedagoga pro oblast prevence. Pokud má škola úplné školní poradenské pracoviště, spolupracuje školní metodik prevence zejména se školním psychologem, případně se školním speciálním pedagogem (Zapletalová, 2011, s. 17).

Jak již z předešlého textu vyplývá, školní metodik prevence může být tedy dalším článkem v pomoci ohroženému žákovi domácím násilím v jeho rodině. Na základě jeho činností může lépe chápat problematiku domácího násilí a jeho specifické znaky a tím snáze porozumět celé situaci dítěte a přispět k citlivější a odborné pomoci. Blíže jsou činnosti školního metodika prevence více specifikovány opět v Metodickém doporučení od MŠMT. (Metodické doporučení, 2010, s. 6 – 7).

Obr. 5 Vertikální koordinace prevence rizikového chování ve školství (Bártík, Miovský, 2010, s. 64)

Školní psycholog

Školní psycholog je v současné době velmi důležitým opěrným bodem pro učitele při postupu práce s žákem, který je ohrožený násilným chováním mezi rodiči v rodině. Vzhledem k jeho zaměření může být nápomocen při detekování takového žáka, popřípadě si ho učitel může přizvat k rozhovoru, který povede s dítětem o jeho náhlé změně v chování, aby přispěl tak k citlivějšímu dotazování o jeho nynějších problémech.

Náplň práce školních psychologů a role školních poradenských pracovišť byla taktéž původně vymezena vyhláškou č. 72/2005 Sb., v novém znění vyhláškou č. 116/2011 sb., a věstníkem č. 7 z roku 2005. Školní psycholog by dle těchto legislativ měl vykonávat činnosti konzultační, poradenské, diagnostické, metodické a informační, k čemuž patří diagnostika a depistáž, konzultační, poradenské a intervenční práce a dále metodická práce a vzdělávací činnosti. Strategický dokument českého školství, tzv. Bílá kniha, definuje školního psychologa jako odborníka majícího školám pomoci zvládat nároky vyvolané rychlými společenskými změnami. Z toho tedy vyplývá, že nemůže být vnímán jako diagnostik a poradce žákům v jejich problémech. Jeho posláním je především pomáhat škole rozvíjet se a stávat se „lepší“, kde se žáci mohou učit v podnětném a bezpečném prostředí (Lazarová In Knotová, 2014, s. 55).

4.2 Školská poradenská a výchovná zařízení

Jestliže škola detekuje žáka, který je ohrožený domácím násilím, může se pro pomoc takovému žákovi obrátit na školské poradenské zařízení jako je pedagogicko-psychologická poradna nebo na středisko výchovné péče, které je součástí sítě školských zařízení preventivně výchovné péče a školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. Popřípadě se může stát, že škola si všimne žáka, který se v poslední době chová nezvykle a tak ho doporučí do jednoho z uvedených zařízení. Tím, že se dítě dostane do péče odborníků, může napomoci k rozklíčování příčiny jeho změny chování, kterou může být právě přítomnost domácího násilí v rodině a nastartovat tak další pomoc dítěti.

Činnosti školských poradenských zařízení jsou definovány v § 116 školského zákona (zákon č. 561/2004 Sb.). Jedná se o činnosti informační, diagnostické, poradenské a metodické. Zejména poskytují odborné speciálněpedagogické a pedagogicko-psychologické služby, preventivně výchovnou péči a napomáhají při volbě vhodného vzdělávání dětí, žáků nebo studentů a při přípravě na budoucí povolání. Spolupracují s orgány sociálně-právní ochrany dětí a orgány péče o mládež a rodinu, zdravotnickými zařízeními, popř. s dalšími orgány a institucemi. Mezi školská poradenská zařízení patří pedagogicko-psychologické

poradny a speciálněpedagogická centra. Zařízení, která poskytují poradenské služby ve školství, také spolupracují se školskými zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné péče – středisky výchovné péče, orgány sociálně-právní ochrany dětí, policií, případně také s lékaři, psychology, terapeuty, ale i s nestátními subjekty (Knotová, 2014, s. 17).

Pedagogicko-psychologická poradna „PPP“

Pedagogicko-psychologická poradna (dále jen PPP) je typem školského poradenského zařízení, které pomáhá při výchově a vzdělávání žáků. Její povinnosti jsou formálně vymezeny taktéž vyhláškou 72/2005 Sb. (novelizována vyhláškou č. 116/2011 Sb.). Cílovou skupinou PPP jsou klienti zahrnutí v systému školství ve věku od 3 do 26 let, nejčastěji se však pracuje s věkovou skupinou od 3 do 19 let. Pracovníci PPP jsou obvykle psychologové, speciální pedagogové a také sociální pracovníci. Činnosti se realizují ambulantně, popř. návštěvami ve školách (Martanová In Martanová, Janíková, Daněčková. 2007, s. 63).

Knotová dále popisuje hlavní náplň činností PPP, kterými jsou diagnostika, poradenství (včetně kariérového), intervence, nápravná péče a prevence. Kromě toho také participují na činnostech v oblasti prevence rizikového chování u dětí a mládeže, některé PPP připravují reedukativní a volnočasové aktivity či intervenční programy pro školní třídy, v nichž jsou problémové vztahy včetně projevů šikany (2014, s. 18).

Středisko výchovné péče

Násilí, které se odehrává v rodině, se může projevovat v chování žáka a může být jedním z důvodů dalších forem rizikového chování, jako je např. záškoláctví, zneužívání návykových látek, násilné chování aj. V těchto případech už pedagog nemůže situaci řešit sám, ale vždy se musí obrátit na další odborníky. V těchto případech je vhodné se obrátit právě na Středisko výchovné péče (dále jen SVP), které zajišťuje preventivně-výchovnou péči pro děti, žáky a studenty s rizikem vzniku a vývoje poruch chování zpravidla ve věku od 3 let do ukončení přípravy na povolání, nejdéle do 26 let věku. Svoji intervenci poskytují také rodičům nebo škole. Jedná se o služby ambulantní, stacionární či pobytové. Ve střediscích pracují zejména pedagogičtí pracovníci, speciální pedagogové a psychologové, na které se lze obracet v případech problémů v chování dětí (Střediska výchovné péče, 2017).

Jejich cílem je předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dětí nebo narušení jejich zdravého vývoje, zmírňovat, nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již rozvinutých poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a přispívat ke zdravému osobnostnímu rozvoji dětí. Nenahrazují jiná školská výchovná a poradenská pracoviště, ale

naopak jejich služby doplňují a spolupracují s nimi. Jejich úkoly a poslání jsou nově formulovány v *”Metodickém pokynu k organizaci činnosti středisek výchovné péče pro děti a mládež a stanovení výše úhrady za stravování a ubytování podle § 16 odst. 3 zákona č. 109/2002 Sb.”* (Střediska výchovné péče (SVP), 2017).

4.3 Orgán sociálně právní ochrany dítěte „OSPOD“

Orgán sociálně právní ochrany dětí „OSPOD“ je jedním z nejdůležitějších orgánů, kam se škola pro pomoc může obrátit. Právě pracovníci OSPOD sehrávají klíčovou roli v identifikaci ohrožených dětí, nasměrování dětí a jejich rodičů k vyhledání adekvátní pomoci a také k zajištění vhodných podmínek pro sociální změnu. Na oddělení OSPOD se školy, lékaři i oběti domácího násilí obracejí zejména v situacích, kdy k násilí v rodině již nějakou dobu dochází a jsou jím ohroženy i nezletilé děti. Sama oběť se na tyto instituce obrací zejména v případech, kdy se rozhodne násilný vztah ukončit a hledá tak možnosti azylového ubytování, žádá o úpravu poměrů k nezletilým dětem či se ocitá v sociální nouzi (Metodické doporučení - Domácí násilí, s. 6)

Činnost OSPOD se nyní řídí novelou zákona č. 401/2012 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, která upřednostňuje zájem a blaho dítěte, ochranu rodičovství a rodiny a vzájemné právo dětí a rodičů na rodičovskou výchovu a péči. Také přihlíží k širšímu sociálnímu prostředí dítěte a přednost mají ta opatření, která zabezpečí výchovu dítěte v jeho rodinném prostředí, a není-li to možné, v náhradním rodinném prostředí. Novela dále zavedla novou povinnost zpracovávat *individuální plán ochrany dítěte* a pořádat *případové konference* pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin. Obě tyto nové povinnosti představují však velké nároky na personální kapacitu a čas pracovníků OSPOD (Matoušek, Pazlarová, 2016, s. 39).

OSPOD je součástí krajských úřadů a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Činnosti OSPOD dále vykonává Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Vzhledem ke svému zaměření pravidelně spolupracuje se soudy, orgány činnými v trestním řízení, školami a školskými poradenskými pracovišti, SVP, či zdravotnickými zařízeními. Na pracovníky OSPOD se mohou obracet rodiče v případě, že potřebují pomoc při výchově a péči o dítě. O pomoc mohou požádat také školy, pokud nezvládají zajistit potřebnou spolupráci s rodiči dětí při závažných výchovných problémech, popř. se s žádostí o pomoc může obrátit na OSPOD i dítě samotné.

Někdy bývá OSPOD rozdělen na různá oddělení, pokud se jedná o větší úřady obcí. Přesné členění není předepsáno. Většinou se jedná o členění na oddělení péče o dítě, kde pracují sociální pracovníci a na oddělení sociální prevence, jehož pracovníci jsou kurátoři pro děti a mládež. Oddělení samozřejmě úzce spolupracují. Pracovníci OSPOD dále poskytují sociálně právní poradenství, sociální terapii, zprostředkovávají (příp. doporučují) odbornou pomoc a služby různých institucí a odborníků, zabývají se též oblastní náhradní rodinné péče a lidmi v obtížné životní situaci (Knotová, 2014, s. 22 – 23).

4.4 Další poskytovatelé služeb

Policie ČR

Policie České republiky (dále jen „Policie ČR“) je jednotný ozbrojený bezpečnostní sbor zřízený zákonem České národní rady ze dne 21. června 1991. S účinností od 1. ledna 2009 je činnost Policie České republiky upravena novým zákonem č. 273/2008 Sb. (Langer, Martinů, 2009, s. 7). Jejím úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku, chránit veřejný pořádek a předcházet trestné činnosti. Plní rovněž úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, předpisy Evropských společenství a mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu České republiky. Policie ČR je podřízena ministerstvu vnitra. Tvoří ji policejní prezidium, útvary s celostátní působností, krajská ředitelství policie a útvary zřízené v rámci krajských ředitelství (Vokuš, 2010, s. 3).

Na Policii ČR se osoby ohrožené domácím násilím obracejí zejména v situacích eskalace násilí a přímého ohrožení voláním na linku 158 či v situacích, kdy akutní ohrožení násilím již pominulo a oběť chce podat na pachatele trestní oznámení. Úloha policie v případech domácího násilí spočívá zejména v intervenci a v poskytnutí ochrany oběti. Následně probíhá vyšetřování s cílem shromáždění faktů a důkazů a zajištění řádné pomoci od dalších organizací. Školy se na policii obracejí v případě podezření na trestný čin týrání dítěte (Metodické doporučení - Domácí násilí, s. 6).

Zdravotnická záchranná služba

Lékaři a pracovníci zdravotnických zařízení mohou být jedni z prvních, na koho se oběť domácího násilí obrátí, a to zejména v situacích bezprostředně po útoku. Oznamovací povinnost mají ale lékaři pouze v případě zranění dětí nebo osob, které byly z nějakého důvodu svěřeny do péče jiné osoby. Dospělou oběť domácího násilí by však měli informovat o možnosti podání trestního oznámení apod. Popřípadě odkázat na další odbornou pomoc

(Metodické doporučení – Domácí násilí, s. 6). Wright, Wrightová a Isaacová však ve své studii upozorňují na nedostatečný trénink lékařů v tom, jak rozpoznat osobu ohroženou domácím násilím a jakým způsobem ji pomoc nabídnout (1997, s. 186 – 192). Nedávné průzkumy provedené v České republice však ukázaly, že více než polovina obětí domácího násilí lékařskou pomoc vyhledá, což bylo také podmínkou v roce 2015 ke vzniku Inovativního projektu „Stop násilí pro zdravotnictví“ organizace ROSA, která tím přispěla k prevenci výskytu domácího násilí a zvýšení informovanosti o této oblasti mezi pomáhajícími zdravotními profesemi (Více než polovina obětí vyhledá pomoc lékaře, 2016).

Intervenční centrum pro osoby ohrožené domácím násilím

Intervenční centra (dále jen IC) sehrávají nezastupitelnou roli v systému pomoci osobám ohroženým domácím násilím. Bez jejich existence by systém jako celek nefungoval. K pomoci ohroženým osobám nestačí pouhá existence právní úpravy, je nutné zároveň vytvářet podmínky pro následnou pomoc těmto osobám, jež v našem státě zajišťují IC prostřednictvím kvalifikovaných a odborně proškolených pracovníků z oblasti sociální práce, práva a psychologie. IC působí ve všech krajských městech v ČR v úzké spolupráci s Policií ČR a dalšími institucemi. Aktuální kontakty na IC jsou dostupné na webových stránkách Asociace pracovníků intervenčních center **www.domaci-nasili.cz** sdružující většinu IC, která vznikla v roce 2008.

Smyslem IC je pomoc osobám ohroženým domácím násilím při řešení jejich krizové situace a při návratu k běžnému životu. IC jim poskytuje bezprostřední individuální psychologickou a sociálně-právní pomoc. Jedná se především o socioterapeutické činnosti jako je poradenství, krizová intervence, psychologické a emocionální podpory, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Konkrétně jde pak o poskytnutí právních a sociálně-právních informací, pomoc při soupisu a podávání právních návrhů, pomoc při jednání s úřady, s poskytovateli jiných sociálních služeb a ostatními institucemi včetně navazování kontaktu s nimi apod. IC mohou poskytovat služby ambulantní, terénní, či pobytové. Každé IC má formu služeb však nastavenou odlišně (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 143 – 145).

Prevažná většina IC v České republice však poskytuje pomoc pouze osobám starším 16 let. V současné době nabízí pomoc dětem pouze 3 z nich a to IC Brno, Jihlava a Pardubice. Již se uvažovalo o pomoci osobám mladším 16 let ve všech IC, zatím jde však pouze o myšlenku, která v nejbližší době nebude rozhodně realizovatelná s ohledem na složitost této představy zabudovat do systému a následně i legislativně ukotvit.

Acorus z.ú. – centrum Locika

V České republice se pomoc směřovaná obětem domácího násilí soustředí především na dospělé oběti, ve většině případů ženy. Mnoho žen, které si prošly domácím násilím, ale volají o pomoc právě i pro svoje děti, které jak už víme, jsou svědky až v 90 % případů násilného chování jednoho z rodičů. Jednou z organizací, která se osobám ohroženým domácím násilím a jejich dětem věnuje, je Acorus, z.ú. Tato organizace vznikla v Praze v roce 1997 a jejích cílem je poskytovat komplexní odbornou pomoc směřující k překonání nepříznivé sociální situace a zpětného začlenění do běžného života bez přítomnosti násilí. V roce 2015 pak v rámci projektu Tři pilíře bezpečí, který podpořila Nadace Open Society Fund Praha z programu „Dejme (že)nám šanci“ financován z Norských fondů, dále Nadace Terezy Maxové dětem, Nadace Naše dítě a MPSV, vzniklo specializované pracoviště Locika – centrum pomoci dětem, které zažívají domácí násilí, ať v pozici přímých obětí nebo svědků (Barvíková, Paloncyová, 2016, s. 9).

Posláním tohoto centra je pomáhat dětem, které zažily domácí násilí, obnovit jejich pocit bezpečí a zdravé vztahy v rodině. Centrum poskytuje komplexní pomoc a podporu při vyrovnávání se s dopady domácího násilí na psychosociální vývoj dítěte a celý rodinný systém s cílem pomoci dětem realizovat jejich právo na dětství bez násilí. Dále se centrum snaží podpořit obnovu zdravých vztahů v rodině a zamezit transgeneračnímu přenosu patologických vzorců chování, podpořit oba rodiče v jejich rodičovských kompetencích a dovednostech tak, aby mohli i přes obtížnou rodinnou situaci zůstat dostatečně dobrými rodiči dítěte a ochránit dítě před sekundární viktimizací.

S účinností od 1. 1. 2017 provozuje Centrum Locika své služby v samostatné působnosti v nezměněném rozsahu a podobě jako Centrum Locika, z.ú. Dochází tak k oddělení od mateřské organizace ACORUS, z.ú. (Historie, 2017).

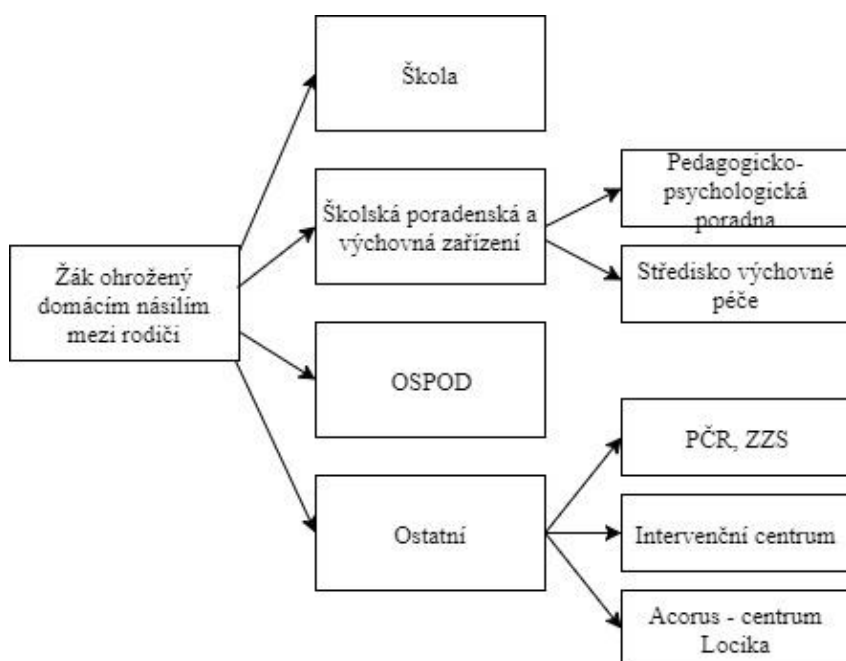
Další neziskové organizace, které pomáhají obětem domácího násilí, dětem či celým rodinám jsou např. **Bílí kruh bezpečí** www.bkb.cz, **Persefona** www.persefona.cz, **ROSA** (centrum pro ženy, oběti domácího násilí) www.rosa-os.cz, **Spondea** (problémy v rodině, poradenství pro děti i dospělé) www.spondea.cz, **ProFem** (centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí) www.profem.cz, **Dětské krizové centrum Praha** (pomoc zaměřená dětem) www.ditekrize.cz, či **Triangl** (centrum pro rodinu) www.centrumtriangl.cz.

Psychologickou pomoc pro děti, které vyrůstají v rodině postižené domácím násilím, dále nabízí **manželské a rodinné poradny**. Adresář rodinných poraden je možné vyhledat na webových stránkách Asociace manželských a rodinných poradců ČR z.s. www.amrp.cz.

Děti dále mohou využít krizové linky, které fungují nonstop – **Linka bezpečí** 116 111 (zdarma), či **Linka důvěry Dětského krizového centra v Praze** 241 484 149, 777 715 215. Pro ženy, které se staly obětí domácího násilí, je pak určena krizová linka – **DONA linka** 2 51 51 13 13, která funguje také nonstop a zdarma.

Výčet předešlých organizací je velký, většina z nich však nabízí pomoc dospělým obětem domácího násilí, ale pro děti jako další oběti domácího násilí se výčet organizací zužuje na minimum. Další problém nastává v psychologické pomoci pro děti. Tu zaštiťují především již zmíněné manželské a rodinné poradny, popř. další neziskové organizace, zaměřující se i na psychologickou pomoc dětem. Dětských psychologů je však v těchto organizacích prozatím stále málo a tak se dětem nedostává příliš odborné pomoci. Česká republika se nyní také potýká i se zoufalým nedostatkem atestovaných dětských psychiatrů, je jich jen několik desítek a jejich průměrný věk navíc prudce stoupá (Lacko, 2017). Tyto fakta jsou tedy velkým rizikem pro děti, které se musí vyrovnávat s osudy, které je postihly v jejich rodinách. Je tedy nezbytné tuto situaci začít řešit, aby se tak do budoucna mohla poskytnout skutečná odborná pomoc dětem zasažených domácím násilím.

Následující obrázek zachycuje jednotlivé instituce a organizace, které mohou poskytnout pomoc žákovi ohroženému domácím násilím, které se odehrává mezi jeho rodiči.

Obr. 6 Institucionální pomoc žákovi ohroženému domácím násilím odehrávající se mezi rodiči

5 Shrnutí teoretické části práce

Domácímu násilí je v posledních letech věnována čím dál větší pozornost. Nejedná se již o čistě soukromou věc rodiny. V dnešní době již existují legislativa a instituce, které nabízejí pomoc především ohroženým osobám. Tato pomoc se však stává limitovanou, pokud do ozdravného procesu není zahrnuta celá rodina a není zohledněn širší sociální kontext. Na základě toho vznikla tak potřeba nabídnout pomoc také osobám násilným, ale i dětem, které se velmi často ocitají v roli svědků domácího násilí.

Literatura uvádí, že děti jsou v rodinách svědky domácího násilí až u 80 – 90% případů. Proto se o dětech v tomto kontextu někdy také hovoří jako o zapomenutých nebo neviditelných obětech domácího násilí, protože již „pouhá“ přítomnost dítěte u domácího násilí má silný negativní dopad na utváření jeho osobnosti. Čírtková dále vysvětluje rozdělení dítěte jako svědka či oběti domácího násilí, kdy se buď jedná o přímou viktimizaci, kdy rodinný agresor atakuje nejen partnera, ale i dítě, nebo jde o tzv. nepřímou viktimizaci, která byla důvodem pro označení domácího násilí za psychické týrání dítěte, kde dítě není vlastním terčem násilí, ale ocitá se „pouze“ v roli svědka. Na děti v rolích svědků tedy v rámci nepřímé viktimizace se ale často zapomíná, i přesto, že tato životní situace pro dítě představuje značnou nadměrnou psychickou zátěž, která má vážné dopady. Dítě nedokáže rozumově ani emočně situaci zpracovat. Rozrušenost, úzkost, pocit ohrožení nebo viny, dezorganizované či agresivní chování, poruchy spánku, i dlouhodobé důsledky, jako jsou těžkosti ve vztazích, emoční a behaviorální poruchy – všechny tyto bezprostřední následky vážně ohrožují zdravý vývoj dítěte.

Zatímco v České republice jsme s šířením tématu domácího násilí do povědomí široké veřejnosti stále na začátku, severské státy si tuto problematiku plně uvědomují a snaží se jí aktivně čelit. Zejména Norsko je státem, ve kterém převládá názor, že za domácí násilí je zodpovědná celá společnost. Pracují s myšlenkou, že chceme-li násilí zastavit, musíme pracovat nejen s oběťmi, ale i s těmi, kteří ho páchají. Pouhým trestem se nic nevyřeší, chování násilníků to nezmění. Základním kamenem terapeutické práce je úplné převzetí zodpovědnosti, za to, co páchají. Tolerance násilí v Norsku je také mnohem nižší než u nás. Vysvětlují, že pokud je toto téma tabu, je mnohem těžší vyhledat pomoc, jestliže ale společnost vnímá násilí tak, že všichni máme povinnost ho řešit, je to jiné.

U domácího násilí je zejména důležité zohlednit komplexitu daného jevu, jelikož důsledky domácího násilí nezůstávají pouze „doma“, projevují se i v širším sociálním prostředí. Z pohledu dětí jako svědků domácího násilí je nedůležitější školské prostředí, kde

by si změn u dítěte měli všimnout zejména pedagogičtí pracovníci. Následně je pak důležité, aby instituce a orgány, které se problematikou domácího násilí zabývají, jednaly ve vzájemném souladu a dokázaly spolu efektivně spolupracovat.

V souvislosti se školským prostředím se pak dostáváme k preventivnímu působení prostřednictvím prevence rizikového chování, kterou se škola snaží předcházet sociálně patologickým jevům. Preventivní působení na školách se pak opírá především o dokumenty MŠMT, na jejichž základě jsou vytvářeny a realizovány preventivní programy. K 1. 11. 2010 vešlo v platnost *Metodické doporučení č. j. 21291/2010-28 k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže*, který začleňuje prevenci do školního vzdělávacího programu a školního řádu. Za sociálně patologické jevy je v tomto dokumentu označeno kromě syndromu CAN, školní šikanování, kyberšikany a další i domácí násilí, které se zde řadí mezi typy rizikového chování, které mohou ohrozit zdravý vývoj žáků a mít nepřímé dopady na jejich chování.

Minimální preventivní program (dále jen MPP) je pak konkrétní dokument školy, jehož součástí jsou též specifické intervence pomáhající žákům osvojit si takové znalosti, dovednosti a způsobilosti (též kompetence), které efektivně snižují riziko výskytu případně rozvoje konkrétních forem rizikového chování. MPP je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce s žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci žáků školy. Zejména na MPP participuje **ředitel školy, školní metodik prevence, třídní učitelé, žáci, metodik prevence pedagogicko-psychologické poradny, krajský školský koordinátor** nebo **jiné organizace**, které poskytují preventivní programy v daném regionu.

Pro efektivní pomoc obětem domácího násilí, ale i jejich dětem, je nezbytná spolupráce poskytovatelů služeb a klíčových institucí. Včasná identifikace domácího násilí v rodině žáka a studenta může vést k dřívější a efektivnější podpoře a intervenci pro děti a jejich rodiny. Škola tedy obvykle nemůže být tím, kdo primárně zasahuje do řešení situace v rodině. Učitelé ale musí vědět, jak v takových případech postupovat, aby jejich intervence násilí v rodině ještě více nevystupňovala. A proto pedagog nemůže tuto situaci řešit sám, ale vždy s dalšími odborníky. Vhodné je se obrátit na pedagogicko-psychologickou poradnu nebo středisko výchovné péče. Pokud se však ukáže, že je dítě obětí domácího násilí, které splňuje skutkovou podstatu trestného činu, zaměstnanec školy je povinen tuto skutečnost oznámit Policii ČR a OSPOD. Někdy je také nezbytná spolupráce s lékaři a zdravotnickými zařízeními.

6 Projekt a prezentace výsledků empirického šetření

Výše uvedený text nás na základě dostupných pramenů seznamuje s institucionální pomocí dětem ohrožených domácím násilím, které se odehrává mezi jejich rodiči. A právě pedagogičtí pracovníci ve školách jsou tím primárním článkem, který může těmto dětem poskytnout prvotní pomoc a ošetření v této nelehké životní situaci. Proto je následující výzkum zaměřen právě na pohled samotných pedagogických pracovníků a pracovníků dalších institucí a organizací, které škola osloví ke spolupráci, abychom se tak mohli seznámit, jak funguje taková pomoc dětem v praxi a tím tak získáme komplexnější náhled na tuto problematiku.

6.1 Cíle výzkumu

Cílem výzkumného šetření je identifikovat preventivní aktivity zaměřující se na problematiku domácího násilí na základních školách a také zjistit, jak pedagogičtí pracovníci detekují žáka ohroženého domácím násilím mezi rodiči v rodině a jak postupují dále v pomoci takovému žákovi.

Před začátkem výzkumného šetření byly položeny dvě výzkumné otázky, které zní:

- 1) **Jak pedagogičtí pracovníci na základních školách detekují žáka ohroženého domácím násilím v rodině mezi rodiči a jak pedagogičtí pracovníci postupují dále v pomoci takovému žákovi při řešení jeho situace?**
- 2) **Jak základní školy spolupracují s dalšími institucemi a organizacemi, které osloví k řešení situace takového žáka a naopak, jak instituce a organizace spolupracují se školou?**

V průběhu analýzy rozhovorů a dokumentů vzešla však další oblast zkoumání a to, zda se na základních školách věnují preventivním aktivitám zaměřené na problematiku domácího násilí. Proto byla položena ještě třetí výzkumná otázka a to:

- 3) **Jakým způsobem jsou na základních školách realizovány preventivní aktivity zaměřené na problematiku domácího násilí?**

6.2 Metodologie výzkumu

V rámci výzkumných strategií byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie. Nejdříve byl kvalitativní výzkum chápán spíše jako doplněk tradičních kvantitativních výzkumných strategií, postupem času, ale získal kvalitativní výzkum v sociálních vědách rovnocenné postavení s ostatními formami výzkumu. Neexistuje však jediný obecně uznávaný způsob, jak

vymezit nebo dělat kvalitativní výzkum (Hendl, 2005, s. 49). Jedním z důvodů, proč dělat kvalitativní výzkum, je podstata zkoumaného problému, a tak se některé oblasti více hodí pro kvalitativní typ výzkumu. Kvalitativní výzkum se pak užívá k dohledání a porozumění tomu, co je podstatou jevů, o kterých toho není moc známo, či získání nových názorů o jevech, o nichž už něco víme, protože můžeme zachytit informace, které se v kvantitativních metodách obtížně podchycují (Strauss, Corbinová, 1999, s. 11). Vzhledem k zvolenému výzkumnému tématu se lépe pro zkoumání hodí tato výzkumná strategie, díky které dojdeme k hlubšímu porozumění zkoumaných problémů.

Jako design kvalitativního výzkumu byla zvolena **případová studie**. „*Detailním studiem jednoho nebo několika případů je tradičně považováno za jeden z možných způsobů, jak porozumět složitým sociálním jevům.*“ (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 97). Ve vymezení případové studie dále nepanuje mezi jednotlivými autory vždy bezvýhradná shoda. Hranice mezi jednotlivými pojetími však nejsou příliš ostré a lze tedy říci, že případová studie je empirickým designem, jehož smyslem je velmi podrobné zkoumání a porozumění jednoho nebo několika málo případů (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 97).

Podle sledovaného případu půjde v našem výzkumném šetření o studium organizací a institucí – zkoumají se firmy, školy, odborové organizace apod., cíle jsou různorodé – hledání nejlepšího vzorce chování, zavedení určitého typu řízení, evaluace, zkoumání procesů změn a adaptace (Hendl, 2005, s. 105). V našem případě se jedná o instituci – základní škola. Jak již bylo zmíněno, jednotkou případové studie je případ, což je však široké a zastřešující označení. Rozumí se jím hlavní předmět zkoumání v rámci případové studie. Obvykle jde o konkrétní entitu, např. osobu, organizaci, instituci, komunitu, ale i program, politický postup, proces (Mareš, 2015, s. 115). A právě o **zkoumání procesu** nám v naší případové studii půjde, respektive o **proces pomoci žáků ohroženého domácím násilím na základních školách**.

Ke sběru dat byl užit rozhovor pomocí návodu. „*Návod k rozhovoru představuje seznam otázek nebo témat, jež je nutné v rámci interview probrat. Tento návod má zajistit, že se skutečně dostane na všechna pro tazatele zajímavá témata.*“ (Hendl, 2005, s. 174). A dále analýza dokumentů, které doplňují získaná data z rozhovorů. „*Za dokumenty se považují taková data, která vznikla v minulosti, byla pořizena někým jiným než výzkumníkem a pro jiný účel, než jaký má aktuální výzkum. Výzkumník se tedy zabývá tím, co je již k dispozici, ale musí to vyhledat.*“ (Hendl, 2005, s. 204).

Výzkumným prostorem jsou pro tuto práci základní školy a dále OSPOD, Policie ČR, Pedagogicko-psychologická poradna a dále Manželská a rodinná poradna. Nelze však vymezit přesnou územní jednotku, na které bylo výzkumné šetření realizováno. Kdyby bylo uvedeno,

nebylo by možné informantům výzkumného šetření zajistit absolutní anonymitu. Někteří z nich totiž vykonávají funkce, které na dané územní jednotce zastávají jako jediná osoba. Jde však o krajské město s počtem obyvatel cca 100 tisíc obyvatel.

Informanty pro techniku rozhovoru jsou pedagogičtí pracovníci (třídní učitel, školní metodik prevence, výchovný poradce), dále sociální pracovník, policista, metodik prevence, krajský metodik prevence, speciální pedagog. V tomto případě byla využita metoda záměrného výběru, kdy jsou účastníci vyhledávání podle jejich určitých vlastností. Na základě stanoveného kritéria vyhledáváme ty jedince, kteří toto kritérium či kritéria splňují a současně jsou ochotni se do výzkumu zapojit (Miovský, 2006, s. 135).

V případě techniky analýzy dokumentů jsou nositelé informací zákony, statistiky APIC (Asociace pracovníků intervenčních center), statistiky NUV (Národní ústav pro vzdělávání) a webové stránky NUV.

6.3 Popis realizace výzkumného šetření

Z počátku bylo záměrem vytipovat si základní školu, kde se již případ žáka ohroženého domácím násilím mezi rodiči řešil včetně zapojení externích organizací. Toto se však nepodařilo. Pro získání informantů byla však od začátku sledována struktura a hierarchie systému, a z tohoto vyplynulo, že jako první proběhl rozhovor s krajskou metodičkou prevence. Následně byl veden rozhovor s metodičkou prevence v Pedagogicko-psychologické poradně, která poskytla kontakty na různé pedagogické pracovnice, a tím se tak výzkumné šetření přeneslo až do prostředí škol, kde byly vedeny rozhovory postupně s třídní učitelkou, školní metodičkou prevence a výchovnou poradkyní. Pro rozhovor s dalšími institucemi a organizacemi bylo využito pracovních kontaktů výzkumníka, a tím tak byla dále oslovena sociální pracovnice OSPOD, příslušník Krajského ředitelství policie a speciální pedagožka Manželské a rodinné poradny. Všichni tito informanti byli vybráni z důvodu, že se ve větší, či menší míře při své profesi mohou dostat do styku s problematikou domácího násilí a tedy i s dítětem ohroženým domácím násilím v rodině mezi rodiči.

Všichni informanti byli kontaktováni pomocí emailu s prosbou o účast na výzkumném šetření. Pouze 2 informanti nereagovali na výzvu ke spolupráci, a tak byli z výzkumného šetření vyřazeni. Jednalo se o ředitele školy a školního metodika prevence. Při aplikování metody záměrného výběru se nakonec výzkumného šetření zúčastnilo osm informantů. Z toho počtu bylo sedm žen a jeden muž (viz Seznam informantů pro rozhovor).

Informant 1	žena	Krajská metodička prevence
Informant 2	žena	Metodička prevence v PPP
Informant 3	žena	Třídní učitelka
Informant 4	žena	Školní metodička prevence
Informant 5	žena	Výchovná poradkyně
Informant 6	žena	Sociální pracovnice OSPOD
Informant 7	žena	Speciální pedagožka MRP
Informant 8	muž	Příslušník Policie ČR

Obr. 7 Seznam informantů pro rozhovor

Realizace rozhovorů s informanty proběhla v zázemí jednotlivých institucí a organizací v průběhu května až srpna 2017. Před zahájením rozhovoru byli všichni informanti seznámeni s účelem a cílem výzkumu. Všichni informanti také souhlasili s nahráváním rozhovorů na diktafon. V místnostech, kde se realizovaly rozhovory, byl většinou pouze výzkumník s informantem. Pouze v jednom případě byl s informantem v kanceláři, kterou společně s ním sdíleli ještě další dva kolegové.

Jak již bylo zmíněno, byla využita metoda rozhovoru podle návodu. Předem byla zpracována základní struktura otázek, které se lišily podle toho, zda se jednalo o rozhovor s pedagogickým pracovníkem nebo spolupracující institucí či organizací se školou. Tato struktura otázek byla vytvořena tak, aby mohlo být zodpovězeno na hlavní dvě výzkumné otázky.

6.4 Zpracování získaných údajů

Po skončení rozhovorů byl mluvený projev převeden do písemné podoby pomocí doslovné transkripce. Získaná data byla následně organizována pomocí ruční analýzy dat a to za využití různobarevných propisek a tužek pro označení rozsahu textu či pro zobrazení kódu, jak například doporučuje i Hendl (2005, s. 379 – 380). Pro větší přehlednost byla tedy jednotlivá témata v prepisech podtržena barevně a opatřena kódem. Stěžejní části přepisu byly opatřeny komentářem. Na základě vyhodnocených informací bylo identifikováno 7 kategorií. Při realizaci výzkumu byly dodržovány zásady etického jednání.

6.5 Analýza a interpretace výzkumného šetření

V rámci výzkumného šetření bylo zjištěno celkem 7 kategorií. Výšeče rozhovorů s informanty jsou uváděny v podobě přesného přepisu jejich výpovědí, kde se objevují

nespisovné výrazy, nedokončené výpovědi či kratší odmlky „(...)“. V případě, že je to žádoucí pro pochopení výpovědi informantů, je v závorkách uvedena neverbální komunikace, subjektivní postřeh výzkumníka nebo vysvětlivka.

V průběhu rozhovorů s pedagogickými pracovníci také vzešlo na místo „institucí a organizací“ jednotné pojmenování „externí organizace“. Toto jednotné pojmenování je dodržované po celou dobu analýzy výzkumu, a které se také odráží i v názvech některých kategorií.

Kategorie Děti ohrožené domácím násilím mezi rodiči (ne)chodí do školy

Tato kategorie je uvedena hned na začátku, protože je nutné seznámit se se skutečností, že ani jedna z pedagogických pracovníků si nevzpomněla na případ žáka ohroženého domácím násilím v rodině mezi rodiči, který by musela řešit na jejich škole. A stejně tak si ani jeden z pracovníků externích organizací nevzpomněl na žádný konkrétní případ, kdy by její škola oslovila ke spolupráci na pomoc takovému žákovi. I přes tuto skutečnost však všem informantům byly dále kladeny dotazy, jak by tedy měli postupovat, kdyby se případ takového žáka na jejich škole vyskytl a jak by v těchto případech měla vypadat spolupráce mezi školou a externí organizací.

Pokud se na škole vyskytne žák ohrožený domácím násilím v rodině, měli by pedagogičtí pracovníci postupovat v pomoci podle Metodiky od MŠMT, jak potvrzuje i krajská metodická prevence ve své výpovědi *„Jako měli by postupovat samozřejmě podle metodiky, která je daná Ministerstvem školství. Je to jedna z příloh metodického pokynu s tím, že je speciálně zpracovaná pro téma domácí násilí. Pokud se to vyskytne mezi těmi žáky, tak by s tím nějakým způsobem měla pracovat i ta škola.“*

Všechny informantky z řad pedagogických pracovníků uvedly, že tuto metodiku znají, nikdy ji však nevyužily v případě domácího násilí. Jak potvrzují jejich samotné výpovědi, nevzpomínají si ze své praxe na případ žáka ohroženého domácím násilím v rodině mezi rodiči, který by ony samotné řešily. Školní metodická prevence na otázku, zda se na škole někdy objevilo dítě ohrožené domácím násilím v rodině mezi rodiči, odpověděla následovně: *„Nejsou, jako fakt jsem neměla (...). Vím, že párkrát jsem od dítěte slyšela, že táta dal mámě, ale tohle to (...). Opravdu jsem se s tím nesetkala a za 25 let jsem neslyšela, že by docházelo (...). Já předpokládám, že za domácí násilí považujeme něco, když je třeba rok, když dá máma tátovi facku nebo obráceně. Opravdu jsem se s tím nesetkala přímo. Ale že děti si občas řeknou a občas to slyšíte od rodičů, že jo, když se s nima bavíte. My organizujeme spoustu věcí pro rodiče, tak vám občas někdo něco řekne, slyšíte a tak.“* Třídní učitelka také potvrzuje,

že se na škole s dětmi, co by byly týrané ze strany svých rodičů, také nesetkala „*Já vlastně učím 15 let a vlastně s tímhle týráním nebo ten syndrom CAN já jsem se vůbec tady nesetkala.*“ Výchovná poradkyně se k tomu vyjadřuje takto: „*Já teda v tom školství jsem dlouho, z toho poradenství dělám už přes 20 let. Řešíme tady samozřejmě různé případy, ale že bych se setkala s takovým případem, kdyby se to násilí dělo jenom mezi těma rodičema, tak to si nevybavuji.*“

Krajská metodička prevence nás informuje o dotazníkovém šetření za školní rok 2015/2016, kterého se zúčastnilo 149 škol z 330. Jedná se však jak o základní školy, tak střední školy. Krajská metodička prevence sděluje „*Já jsem třeba v současné době, nebo zhruba před měsícem uzavírala dotazníkové šetření, které řešilo všechny projevy rizikového chování včetně domácího násilí, takže nám tam nějaká čísla vyšla, můžu se podívat, jak to tam vypadá a můžu vám to pro zajímavost říct, ale stejně je to dotazníkové šetření které vyplnilo 149 škol z 330. Takže to ukazuje, budu říkat asi 40 procent toho. Jako nevím, jaká je opravdu skutečnost v tom reálu jakoby mezi těmi školami, ale zase mám tam (...). Vlastně ten dotazník je směřován jak na základní tak střední školy. Takže není to zase cíleno jenom, budu říkat na ty základní školy.*“

Krajská metodička poskytla tuto statistiku k nahlédnutí. Jednalo se o tabulku, ve které byly uvedeny typy rizikového chování – kouření, alkohol, léky užívané bez lékařského předpisu, nelegální drogy, šikana, záškoláctví, kriminalita, týrání dítěte, zneužívání dítěte, zanedbávání dítěte, gamblerství a jiné, kam spadaly závažné přestupky vůči školnímu řádu, neplnění školních povinností a závislost na mobilních telefonech nebo počítačích (viz. Příloha B). Z této předem vydefinované tabulky však vyplývá, že zde není kolonka, která by nesla přímo název domácí násilí, což snižuje pravděpodobnost toho, že učitel, který tento dotazník vyplňuje, vůbec rizikové chování domácího násilí do nějaké kolonky zaznamená. Na toto upozorňuje i krajská metodička prevence „*Těžko říct, když je to tam takhle naškatulkovaný, tak ten učitel třeba neví, co do které té kategorie má přímo napsat.*“

Domácí násilí by v tomto případě mohlo spadat do kolonky „týrání dítěte“, protože jak již víme z teoretické části práce, „pouhá“ přítomnost u domácího násilí má silný negativní dopad na utváření osobnosti dítěte a lze jej tedy považovat za týrané. Za školní rok 2015/2016 bylo uvedeno celkem 5 dětí ze základních škol jako týrané. Když se však podívám na statistiky vykázaných násilných osob ze společné domácnosti, u kterého byly přítomny i nezletilé děti zjistíme, že počet dětí je daleko vyšší. Od září 2015 až do června 2016 vykazala Policie ČR násilnou osobu ze společné domácnosti celkem v 19 rodinách, kterého byly přítomny i nezletilé děti. Počet přítomných nezletilých dětí pak činil počet 37. Když se však

podíváme na školní rok 2016-2017 zjistíme, že počet rodin s nezletilými dětmi, ve kterých byla vykázána osoba násilná, se navýšil již na 50 s celkovým počtem dětí 91. Tyto čísla tedy jasně dokazují, že domácí násilí se děje v rodinách, kterého jsou přítomny i děti.

Kategorie Preventivní aktivity

Jak již bylo vysvětleno v teoretické části, preventivní aktivity jsou součástí primární prevence a slouží k předcházení vzniku sociálně patologických jevů v našem případě tedy ve spojitosti s domácím násilím. V krajském městě, kde byl výzkum realizován, je hned 5 certifikovaných neziskových organizací, které nabízejí preventivní programy. Po pročtení jejich nabídky na webových stránkách Národního stavu pro vzdělávání, však žádný z uvedených programů není zaměřený na problematiku domácího násilí.

Školy však nyní mají k dispozici dva výukové filmy zaměřené na problematiku domácího násilí a to český film *Jakub* a norský film *Zuřivec*. S těmito filmy jsme se také již v práci seznámili. Oba dva filmy slouží jako edukativní materiál pro prevenci domácího násilí. K filmu *Jakub* byla rovněž vydána metodika pro pedagogy, která slouží jako manuál pro práci s preventivním filmem ve výuce. Krajská metodická prevence ve své výpovědi informuje o těchto dvou edukativních filmech vztahujících se k problematice domácího násilí. Zda však tyto filmy školy využívají, není krajské metodice známo „*My jsme dělali vlastně takový seminář k filmu Jakub a teďka je ještě další film Zuřivec. Ale tamto je teda český film, je to od Davida Vignera, ono to není ke stažení volně, je to ke stažení pro školy, které jsou zaregistrovány a s tím, že pan David Vigner natáčí různá témata od šikany přes anorexii, až prostě poslední film, který byl natočen, se jmenuje Jakub. Je to ke stažení na internetových stránkách www.prevence.info, ale jak říkám pro ty školy a je tam i metodika pro pedagogy, jak s tím tématem pracovat, takže tam nějaký návod, budu říkat ti učitelé mají. Ale jestli to školy využívají, to nevím, tím jak se tam nedostanu.*“

Metodice prevence byl záměrně položen dotaz, zda ví o těchto dvou edukativních filmech a zda s nimi již někdy ve třídách pracovala. Metodická prevence tyto filmy zná, ale zatím je ještě nikdy při své praxi nepoužila, má je však v nabídce preventivních programů a pedagogickým pracovníkům je doporučuje, zatím ale o tento edukativní materiál žádná škola nepožádala. Je však možné, že s tím pedagogičtí pracovníci již pracují a nepotřebují k tomu přítomnost metodika prevence „*Já jsem s tím ještě nepracovala, ale určitě to máme taky v nabídce. Je možné, abych přišla do školy, s dětma skoukla ten film a pak jak je ta následná metodika k tomu zpracovaná, tak s tím pracovat, ale ještě to po mě nikdo nechtěl, ale je možné, protože já právě dávám informace metodikům, tak je informuji i o těchto věcech, že to*

na webu je a co dál jakoby s tím a takže je možné, že tohle to si dělají sami v těch školách a nepotřebují k tomu externí organizaci. Protože pustit film a potom dvě hodiny s dětma o tom následně diskutovat opravdu můžou sami třídní učitelé a nepotřebují, aby jim k tomu do toho vstupoval někdo cizí. Ale určitě o tom vím a doporučuju to učitelům, aby s tím pracovali.“

Pedagogické pracovnice o těchto filmech také vědí, zatím je na svých školách nepoužívají, plánují to však do budoucna. Výchovná poradkyně uvádí: *„Ten film Jakub jsem i viděla. A kolegyně, co tu dělá metodičku, vím, že minulý školní rok někdy v tý druhý půlce s tím přišla, takže to si připravila a asi to nejspíš plánují do budoucna i používat.“*

Metodička prevence se ve spojitosti s prevencí domácího násilí ve své výpovědi zmínila o preventivním programu „Kočíčí zahrada“, který považují za jeden z nejoblíbenějších pro školy *„Takový co je nejvíce oblíbený nebo co nejvíce nabízím, tak ten se jmenuje Kočíčí zahrada a je to preventivní program pro nácvik sociálních dovedností dětí s tím přesahem, že se tam dotýkají v těch jednotlivých lekcích vlastně různých druhů toho rizikového chování a je to takové jakoby předprevence, jo, protože je to pro malé děti, takže je to formou takových pohádek o kočíčkách.“* Krajská metodička prevence také tento preventivní program ve své výpovědi zmiňuje *„Myslím si, že určitou prevencí může být, i my třeba máme na prvním stupni základních škol metodiku, která se jmenuje „Kočíčí zahrada“, je to udělaná metodika pro nějakou tu třetí třídu ZŠ, ale je tam takové to kamarádství a takový a je to příběh na kočíčkách postavený.“* Tento preventivní program však není přímo zaměřen na problematiku domácího násilí a ani pedagogické pracovnice ho v této souvislosti nejmenovaly.

Preventivní aktivity v souvislosti s domácím násilím mohou poskytovat i externí organizace. Sociální pracovnice OSPOD informovala o besedách určené přímo žákům prvního stupně, které pořádal OSPOD. Tato setkání učila žáky, jak si poradit v krizových situacích a umět požádat o pomoc. Sociální pracovnice OSPOD to vysvětluje následovně: *„Ta beseda se jmenovala „Umíš vyhledat pomoc“ a byla zaměřená na několik situací. Týkalo se to rodinných vztahů, sexuálního zneužívání, týrání a šikany. Ta beseda trvala vyučovací hodinu, takže nešla nějak jako do hloubky, ale povídali jsme si s dětma o složení rodiny o tom, že ne každé dítě musí žít ve své biologické rodině a o tom třeba, co je to špatné tajemství, když se teda nějaké dítě svěří s tím, že se něco doma děje, co ty další děti můžou udělat, jestli je dobré to tajemství udržet, co mohou udělat. Nějaký praktický nechci říct nácvik, ale jakoby legrační zkušenosti, že jdou třeba parkem a zastaví nebo jsou na ulici a zastaví auto a nabízí řidič nějaký mobilní telefon nebo nějakou herní konzoli a jestli s ním mají mluvit a co můžou udělat, takže zaměřeno na bezpečí.“*

Přednáškovou činnost ohledně domácího násilí může poskytovat i Policie ČR. Jak příslušník Policie ČR uvádí, nevzpomíná si však na žádný případ, kdy by o to nějaká škola žádala „*Činnost v tomto směru zajišťují pracovníci spadající pod oddělení tisku a prevence, kteří jsou s řediteli škol v kontaktu. Pořádají různé přednášky a provádějí osvětu mezi žáky. Vždy se však děje na základě nějaké „objednávky“ (ted' nemyslím objednávku, jako třeba v obchodě). Tou objednávkou je třeba žádost ředitele o přednášku na téma drog, protože se mu na škole začne rozmáhat problém s užíváním marihuany. Co se týká objednávky na téma domácí násilí, tak o takové nevím.*“

Kategorie Detekce

Všechny pedagogické pracovnice se shodují na tom, že pokud se žák nachází v nějaké tíživé životní situaci, začne se chovat jinak. Z rozhovorů vyplynulo, že když by se ve třídě objevil žák ohrožený domácím násilím v rodině mezi rodiči, prvním znak, který by jim toto mohl napovědět, je **změna chování**. Z odpovědí informantů jsou patrné dvě roviny změny chování. Žák se začne uzavírat sám do sebe, straní se spolužákům a s nikým příliš nehovoří nebo naopak, doposud bezproblémový žák se začne projevovat agresivně. Třídní učitelka se k tomu vyjadřuje takto: „*Určitě jiné chování, to je jasný, když by to byl divočák a byl by nějaký zakřiknutý, stál by v nějakém koutku, nebo naopak, kdyby vykazoval nějakou větší agresivitu nebo nějaký takový ty výkyvy v jeho chování.*“ Na tomto se shoduje i školní metodická prevence „*Když se u dětí doma něco děje, tak to dítě se začne projevovat úplně jinak než do ted'. Z normálního dítěte začne být buď velmi špatnej agresor v případě toho, že jde o domácí násilí. Anebo se může stát, že naopak to dítě je zamlklý, nekomunikuje, takže asi takhle.*“ Výchovná poradkyně pak dále poukazuje na to, že určité změny chování také souvisí s věkem daného žáka „*Když se něco děje u dětí malejch, není to tedy pravidlo, ale občas se nám stane, že se najednou změní, jako že nemluví, jo, nehrajou si s dětma o přestávce. A pokud je to u těch starších dětí a mají tenhle vzor a spíš jsem to zpozorovala teda u kluků, tak ta osmá devátá, ta jejich puberta. Když to dělá otec tý matce, tak jako to zhlížeš a i k těm ženám nemají tu úctu a jako neuznávají tu autoritu. Je to pak víc vidět z jejich chování třeba vůči tý učitelce, jak jednají.*“

Na tyto dvě roviny změny chování žáka poukazuje i speciální pedagožka Manželské a rodinné poradny, která dále potvrzuje, že se dítěte úzce dotýká soužití v rodině, kde dochází k násilí, ovlivňuje ho a působí na něj. Zde informant zdůrazňuje také individualitu každého dítěte „*Zase je to individuální. Takže já mám zkušenost, že některé ty děti je možné, že se dokonce i podvědomě identifikují vlastně s tím rodičem, který byl agresivní. A s tou*

agresivitou si právě pak neumí sami poradit v tom kolektivu ostatních dětí. Některé to zase mají naopak, úplně potlačují veškerou agresivitu v sobě, takže tam je pak zase zapotřebí na druhou stranu si uvědomit, že agresivita jako taková, že není nic strašidelného, že je potřeba k našemu životu a že je potřeba ji mít nějakým způsobem pod kontrolou. Takže vlastně ono to platí v obou případech, dostat tu agresivitu pod kontrolu.“

Dále byla položena pedagogickým pracovnícům otázka, co dalšího je jim v detekci takových žáků nápomocné, ještě před tím než dojde k jejich samotnému oslovení. Z odpovědí informantek vzešli následně **tři pomocníci v rozklíčení** a to informace od ostatních pedagogických pracovníků (kolegové), informace z okolí žáka (spolužáci, kamarádi) a ostatní zdroje informací (školní předměty – výtvarná výchova, slohová práce, anonymní dotazníky). Třídní učitelka preferuje v takové situaci, poradit se ještě s dalším pedagogickým pracovníkem „*Stoprocentně, nejdřív bych to zkoncitovala třeba s kolegyní, která v té třídě ještě učí, abych se utvrdila, že to není třeba jen můj subjektivní pocit. A potom tady funguje vlastně psychologka u nás, kterou tady máme na škole, tak bych asi určitě řekla o pomoc i jí, než bych šla do nějaké větší akce.*“ O kolegy by se opřela i výchovná poradkyně „*Když něco, tak já se většinou sejdu s tím psychologem, nebo ještě s tou metodičkou případně s třídní, když ví jako o tom dítěti víc.*“ Školní metodička prevence však poukazuje na **bariéru mlčenlivosti**, kterou pedagogičtí pracovníci mají a tak nesdílí úplně podobný názor, jako třídní učitelka a výchovná poradkyně „*Ono jde o to, že pokud vám dítě něco řekne, tak byste měla nějakým způsobem držet mlčenlivost. Ale že bych se vyloženě radila s někým ve škole (...). Možná za vedením bych šla, pokud bych opravdu neměla jistotu, co dál. Tak bych možná šla za zástupkyní nebo za paní ředitelkou, ale nemyslím si, že je dobře, když pak kolegyně rozhlašují po škole ...podívejte se, co mám dělat, tenhle ten benjamínek, doma se u něj něco děje.... Tak tohle není dobře si myslím já.*“

Mlčenlivost pedagogických pracovníků se však vztahuje zejména na ochranu zneužití osobních údajů a informací o zdravotním stavu, jak najdeme v novele Školského zákona 101/2017 Sb, § 22b písmeno (e).

Dále školní metodička prevence upozorňuje na důležitost komunikace pedagogického pracovníka s dětmi, díky které se dá zjistit plno potřebných informací, které vypovídají ať o tom žákovi samotném, tak o jeho spolužácích. „*Pokud se komunikuje s dětmi, tak většinou i přes ty děti se vám donesou informace, ty se rozvádějí, ty nefungují. Nemusí to být od toho dítěte, ale kolem dokola.*“ Oslovení kamarádů by dále využila i třídní učitelka „*...okolí bych se snažila víc pozorovat, s kým se kamarádí, že se třeba kamarádí s tím a s tím, tak bych se třeba oklikou zeptala ...hele spolu povídáte a to, neděje se s ním něco, všechno v pohodě...*

Tak bych se snažila oklikou přes kamarády a potom přes nějaké tyhle sítě, jestli by ty děti to jeho okolí ty jeho vrstevníci mi třeba ještě něco neřekli“.

Všechny pedagogické pracovnice pak napadlo, opřít se i o školní předměty, jako je výtvarná výchova, či sloh, kde by mohly určité znaky směřující k domácímu násilí v rodině mezi rodiči vyzorovat z nakreslených obrázků či vyčíst ze slohových prací. Školní metodická prevence uvádí *„Pokud k tomu násilí dochází, tak vám k tomu může pomoci i pár takových věcí jako je výtvarka, obrázky, prvouka. A potom když vidím nějaký špatnej obrázek, špatný povídání, slohovka by se dala využít, můj nejlepší zážitek s rodinou a mezi řádky dokážete vyčíst (...), tak pak si s tím dítětem promluvit.“* Výchovná poradkyně dále uvádí možnost použití dotazníků *„Dávali jsme různé dotazníky, který vypadaly spíš, že jdou k tomu kolektivu, ale dalo se z nich taky vyčíst, jestli má třeba ten žák nějaké problémy i doma v rodině.“*

Kategorie Rozhovor s žákem

Z výpovědí pedagogických pracovnic vyplynulo, že pokud si všimnou změn nálad a chování u doposud bezproblémového žáka, pokusí se s ním promluvit osobně. Školní metodická prevence upozorňuje na to, že pokud je člověk třídní učitel, tak by měl vnímat změny nálad a chování u svých žáků a měl by s nimi komunikovat *„No tak potom je to určitě ten rozhovor s tím dítětem. To znamená, pokud je člověk třídní učitel, tak tyhle ty věci by měl vnímat. Pokud někdo dělá třídního učitele, tak tam jsou určitě nějaký třídnický hodiny, který by neměly být jenom o tom, kde bysme měli napsat jen hodiny a vyřešit věci, co budou, ale určitě s téma dětma se komunikuje.“*

Místo rozhovoru

Místo, kde bude veden rozhovor s žákem, je velmi důležité zejména pro to, aby se v něm žák cítil bezpečně a mohl se tak s důvěrou svěřit. Pedagogické pracovnice se shodly na tom, že takový rozhovor by měl být vedený v soukromí nikoliv před spolužáky ve třídě a na intimním místě. Na otázku, kde přímo probíhá rozhovor s dítětem, odpovídaly informantky, že je to většinou jejich kabinet. Školní metodická prevence odpověděla *„Většinou se snažím jakoby na nějakém místečku, které není nepříjemný pro to dítě. Když vím, že je to normální dítě, většinou ho zvu sem do kabinetu, když tady samozřejmě nejsou kolegyně.“* Výchovná poradkyně dále odpověděla: *„Bud' tady u mě (v kabinetě), nebo psycholog, ten je úplně oddělený a má svoji místnost, která je úplně mimo třídy mimo všechno.“*

Prvotní kontakt s žákem

Pedagogické pracovnice se dále shodly na tom, že oslovení žáka k rozhovoru by mělo probíhat nenápadně a nepozorovaně někým dalším. Třídní učitelka se k tomu vyjadřuje takto: „*Určitě bych to udělala ne před dětma, to je jasný a našla bych takovej vhodnej okamžik, ne někde ze třídy, abych ho brala nebo z nějaké hodiny, to v žádném případě.*“ Následně zmiňuje možnost vyčleněných hodin v týdnu, kdy může dítě popř. samo přijít za pedagogickým pracovníkem, když ho něco trápí „*My tady totiž na škole máme vyčleněný i hodiny v týdnu, mám to zrovna já na dveřích, že děti mohou kdykoliv ten čas od jedné do dvou zařukat na kabinet u mě, když mají nějaký problém, takže oni vědí.*“ Výchovná poradkyně dále zmiňuje další možnost, jak se dostat k dítěti, aby ono samotné či okolí nepozorovalo, o co se jedná „*My to třeba ještě děláme tak a to i v případě, že nám někdo něco o někom řekne, tak já řeknu, že to prošetřím, ale nesděluju samozřejmě jméno. Takže my se třeba domluvíme a třeba kolegyně zajde do třídy, že potřebuje pomoc přinést knížky a s učitelkou je domluvená, že pošle toto dítě a že první informaci kterou dostane, jdu se tě zeptat na to a na to, ale nechci, aby to třída věděla, takže teď záleží na tobě, jestli to neprozradíš. Neděláme to prostě okatě, ty se mnou teď půjdeš, protože (...).*“

Dvě ze tří dotazovaných pedagogických pracovnic upřednostňují vést první rozhovor s žákem samy, popřípadě školní metodička prevence dále zmiňuje možnost dát žáku na výběr, aby si sám určil, koho u rozhovoru chce. Školní metodička prevence uvádí „*Pokud se jedná o problém z mých hodin a pokud se jedná o mého žáka jako třídního učitele, tak ten pohovor s ním vedu sama. Protože já potřebuju ty prvotní informace získat, abych nerozvířila něco. Pokud se jedná o to, že jako preventista pomáhám ostatním třídám, anebo cizí třídní zjistil nějaký problém někde jinde, tak potom ten pohovor (...). Když je to zase starší žák, tak se ptám, jestli mu nevadí, když u toho bude jeho třídní učitelka. Nebo jestli se chce svěřit jí, mně, že je to úplně jedno. Takže to je to prvotní získávání informací.*“ Třídní učitelka má podobný názor: „*Jako takovej ten první kontakt, jen spolu sami bych udělala, aby to bylo takový intimní. My tam máme takovou tu vazbu k dětem, když jsem jako ten třídní, tak bych se ho pozeptala soukromě.*“ Výchovná poradkyně dále upozorňuje na individualitu každého dítěte, takže pak je rozhodující, o jaké dítě se jedná a podle toho se rozhoduje, zda být u pohovoru sama nebo si někoho přizvat „*Tady hodně záleží, jak je mi to dítě popsáno. Jestli se bojí, jestli je víc citlivý, jestli je třeba málomluvný. Jako takový rozhovory jsem absolvovala i sama nebo třeba šel ten psycholog nebo jsme byly dvě u toho. Nejčastěji jsme byly dvě.*“

Získávání informací

Na individualitu dítěte naráží i školní metodička prevence a to v případě získávání informací, podle toho se také rozhoduje, jak rozhovor vést „*Já prostě vsázím vždycky na to, co to je za dítě. A podle toho na něj musíte jít. Takže některý děti se vám otevřou, když se jich zeptáte na osobní věci, některý děti se vám vůbec neotevřou. U některých dětí se vyplatí netlačit, prostě jenom říct ...hele neděje se nic..., pustit je, oni třeba za tři dny přijdou sami. Takže opravdu hodně vsázím na individualitu dítěte a vždycky se potom od toho odpíchnu dál.*“

Zprvopočátku jde však spíš při rozhovoru mezi pedagogickou pracovnící a žákem o tzv. **chození okolo horké kaše**. Pedagogické pracovnice se vyvarují zeptat dítěte přímo na problémy v rodině. V tomto případě se totiž obávají reakce rodičů, kteří by se od svých dětí mohli dozvědět, že se škola vyptávala na věci z jejich soukromí. Výchovná poradkyně proto spíše volí nenásilné otázky „...*Všimli jsme si, že poslední dobou třeba tohle to ti nejde nebo to, chtěli bychom ti pomoc... Ale nemůžu, jmenovat, že mám podezření, že se děje něco doma. To tady mám ty rodiče hned, že do toho mi nic není.*“ Podobné otázky by zkusila i třídní učitelka „*Já bych teda nejdřív zkusila s dítětem, jestli se něco neděje, třeba bříško nebo něco.*“ Výchovná poradkyně to pak dále ještě více specifikuje, jak takový rozhovor pojmout co nejcitlivěji „*Ten rozhovor je vždycky takovej, že si ho vezmu, začnu se ho ptát, co ve škole, jestli je v pohodě, jestli má nějaký kamarády, tak nějak a pak se třeba ptám dál, potřebuješ pomoc a není něco doma. Tam záleží, jestli se dítě svěří nebo nesvěří. Takže takovejma otázkama jako jestli doma nemá nějaký problémy, jestli se na něj rodiče nezloběj nebo jako něco takovýho.*“

Bariéry rozhovoru s žákem

Pedagogické pracovnice se shodují na tom, že pokud chtějí získat informace přímo od žáka, je velký rozdíl v tom, o jaké věkové skupině se mluví. A právě zde dost často naráží na **bariéru mlčení zejména u starších žáků** druhého stupně základních škol. Na otázku, jak samotné zpovídání žáka probíhá, narazila školní metodička prevence na onu zmíněnou bariéru: „*No, ono záleží strašně na tom, o jaký věkový kategorii mluvíte. Pokud se jedná o malé děti, tam se to dá určitě, protože třídní je s nimi pořád. Pokud jde o druhý stupeň, tam už je to komplikovanější.*“ Metodička prevence se k tomu vyjadřuje konkrétněji: „*Ty starší si to hodně nechávají pro sebe. Je to pro ně těžký se takhle otevřít před tou třídou, ale ty malý jsou ještě takový bezprostřední a mluví třeba hodně o rozvodech, nebo že se rodiče hodně*

hárají“. To, že naopak mladší děti nemají problém s mluvením, potvrzuje Sociální pracovnice OSPOD „*Ty menší děti zpravidla sdělují ty své zážitky.*“

Mlčení starších žáků potvrzuje i výchovná poradkyně, která dále upozorňuje na to, že je dále nezbytně nutné, mít důvěru k samotnému pedagogickému pracovníkovi, a tím tak naráží na druhou bariéru a to **nedůvěra žáka k prostředí školy** „*U těch žáků, oni to tady moc neřeknou, jak to u nich probíhá. Věřím na prvním stupni, v první, druhý třídě si hodně s paní učitelkou povídají o těch přestávkách, kde třeba by řekl, že tatínek bije maminku. Ale čím je to dítě straší tím málo, co řekne i v tý škole. A samozřejmě muselo by mít naprostou důvěru k tomu učiteli. Říká se, že dítě, jak je straší, tak třeba jde do toho kolektivu, vidí, jak to funguje u spolužáků, jak se spolužáci baví, a rádo si hraje na venek, že ta jeho rodina je taky taková, že je normální.*“

Na problém nedůvěry k prostředí školy naráží i metodička prevence, která v důsledku toho upozorňuje, že nelze očekávat, aby se žák svěřoval pedagogickému pracovníkovi, když vidí, že ani pedagogičtí pracovníci mezi sebou nemají dostatečnou důvěru „*Hrozně moc záleží jako na tom, jak si v tom sboru věří ty lidi a že to v mnoha školách nefunguje, to je prostě fakt (zdůraznění). A když tam není to základní bezpečí nastavený, jak mezi učitelama, tak ale potom i mezi dětma samozřejmě, protože to se odráží prostě. Tak jak můžou čekat, nebo jak my všichni můžeme čekat, že se jim budou svěřovat ty děti, kteří mnohdy (...). Rozhodně znám hodně učitelů, kteří jsou úžasní a mají to k těm dětem nastavený, ale bohužel znám i hodně takových, kteří prostě k těm dětem přistupují z pozice té moci a autority a prostě takovýho jako despektu až skoro bych řekla, jo a to dítě nebude mít touhu se takovému člověku svěřit s něčím tak intimním a vlastně pro ty děti jakoby zahanbujícím, že jo.*“

Kategorie Interní postup školy po rozhovoru s žákem

Rozhovor s rodiči

Z uvedených odpovědí všech pedagogických pracovníků vyplývá, že pakliže dítě sdělí, že v jeho rodině dochází k závažnému problému, jako je domácí násilí mezi rodiči, v tu chvíli je pro ně nezbytné kontaktovat rodiče. Ty by však kontaktovaly i v případě, že jim dítě přímé informace o jejich situaci v rodině nesdělí. Školní metodička prevence o tom mluví takto: „*Pokud to dítě mluví a informace pustí, tak je to vždycky samozřejmě lepší. Pokud to dítě nemluví a informace nepustí, tak v obou případech bych kontaktovala rodiče a řekla jim, co se děje.*“ Školní metodička prevence dále upozorňuje na to, že při pohovoru s rodiči se snaží, co nejvíce opět tzv. chodit okolo horké kaše a neptat se na ty věci přímo „*Nemůžete těm rodičům*

říct ...já jsem se dozvěděla, že se rozvádíte..., ale ...podívejte se, jeho chování se hodně zhoršilo, neděje se s ním něco, nepozorujete doma... A většinou musíte nechat tu druhou stranu, aby Vám vyprávěla.“ Podobný názor na to má i výchovná poradkyně „Pokud by mě to jako přiznalo, tak ty rodiče si pozvu na jednání, ale nebudu samozřejmě říkat, že jsem se dozvěděla tohle to. Ale zase bych asi začala úplně stejně ...chci pomoc vašemu dítěti, ve škole se chová tak a tak, něco ho trápí, zjišťovali jsme ve škole, jestli mu tady někdo neubližuje, jo, všechno dopadlo negativně. Mám pocit, že ho třeba doma mrzí, že se na něj zlobíte... Nebo oni rodiče někdy i nechtěně mezi řečí řeknou a já třeba řeknu ...nezlobte se, je to vaše soukromí mě do toho nic není, ale (zdůraznění) nemůže být tohle příčinou toho a toho...“.

Bariéry rozhovoru s rodiči

Někteří pedagogičtí pracovníci však naráží na **bariéru strachu z reakce rodičů**. Dva ze tří pedagogických pracovníků upozorňují na problém s rodiči, který se v posledních letech stále stupňuje. Školní metodička prevence se o tom vyjadřuje takto: „Po těch 25 letech, co učím, se děti strašně změnily a hlavně problém s jejich rodiči. To je nejhorší. Musíte také koukat, co je to za rodiče. Jestli rodiče s vámi spolupracují, tak se nebojím. Jestli rodiče nespolečně pracují, mají pořád výhrady ke škole, tak se bojím cokoli s tím dítětem, protože oni vám to samozřejmě omlátí o hlavu.“ Další bariérou je pak pro pedagogické pracovníky i **nedostatek obrany a zastání**. Výchovná poradkyně o tom hovoří: „Učitelé proti sobě v dnešní době nemají žádnou obranu, takže většina z nás i já, když píšeme zprávu, když tady máme dítě, že dlouhodobě spíš ty rodiče s námi nejednají, tak jak mají, ale spíš nás ještě podvádějí. Tak já třeba sepisuju zprávy i na tři listy a spoustu kolegů by se pod takovou zprávu ani nepodepsalo, protože se bojí. Jo, takže já tam třeba napíšu, že na základě těch podkladů pod vším jsem podepsaná. Ale jako nedivím se jim, protože dneska je to takový (...). Už jsme teď tady měli minulej školní rok, šlo úplně o hlouposti, že si rodiče voděj právníky, na jednání jenom o tom, že si nenosejí úkoly nebo já nevím. A v podstatě, jako když ten rodič má za sebou nějakýho známýho nebo podobně, tak jako (...). Několikrát jsme třeba do něčeho rejpli a to teď nebylo vyloženo s násilím, problémy které plynuly z domova. Spíš se věří jinde a jde to proti tý škole.“

Řešení situace za pomoci výchovné komise

Pedagogické pracovnice se dále shodují na tom, že pokud se situace žáka po pohovoru s ním a jeho rodiči nelepší, stále se opakuje a trvá již delší dobu, je pro ně nezbytné začít tuto věc řešit důkladněji na půdě školy a jelikož domácí násilí vnímají jako závažné téma, tak za

účasti výchovné komise. Školní metodička prevence to popisuje následovně „Je to pohovor s tím žákem. Takže to je to prvotní získávání informací. A pokud se zjistí závažnější věci, tak pak samozřejmě kontakt s rodiči. Pokud se to opakuje a má to takovouhle souvislost. V podstatě seze se výchovná komise, kde je speciální pedagog, výchovný poradce, vedení školy a třeba já (školní metodik prevence), třídní učitel toho dítěte. Udělá se o tom zápis, kde se musí všechny ty věci podložit. Všechno, co dělám, podkládám písemně. To znamená i ten pohovor s dítětem si zapíšu, nechám si to podepsat, kdyby náhodou k něčemu došlo do budoucna, aby člověk měl podklad, že něco udělal.“ Důležitost seznání výchovné komise zmiňuje i výchovná poradkyně, která také upozorňuje na to, že všechny kroky, které škola podniká k pomoci žáku, musí mít písemně podložené včetně podpisů samotného žáka i rodičů, aby měla jasné důkazy o tom, že se o situaci zajímá a nenechává ji bez povšimnutí. Pokud se však situace žáka stále nelepší i přes intervence školy, oslovují k pomoci i externí organizace. Výchovná poradkyně detailně popisuje jednotlivé kroky: „Důležité je, to neodkládat, a když se to opakuje, je nutné pozvat si rodiče. Z toho prvního setkání musí být vedený vždy zápis a v něm napsáno, projednávám to a to a rodič to podepíše. Pokud, se ale něco takového opakuje, tak už je nějaká druhá schůzka, už taková vážnější, kdyby šlo ale o takovou věc jako je podezření na domácí násilí, tak určitě s účastí výchovné komise. V podstatě z toho zase máme zápis a z toho nějaký závěr, že třeba do toho dne se udělá to a to, ale to není, že jenom my něco, ale že třeba žák se pokusí zlepšit v tom a v tom, rodič bude pravidelně každý pátek chodit do školy za třídní učitelkou, proberou aktuální situaci a škola zase udělá to a to. Pak se to jakoby vyhodnocuje a když se tohle opakuje dlouhodobě a nepomáhá to, tak pak už jdeme na ty organizace mimo, hlavně na ten OSPOD.“ Zároveň výchovná poradkyně upozorňuje na to, že rodič je s postupem školy obeznámen a ví, že pokudliže se situace nezlepší, bude externí organizace oslovena „My nikdy nejedeme za zády rodiče, abych tam šla, ale tam vždycky do závěru té komise, tady v zápisu já napíšu, že zase sledujeme to a my budeme dělat to a to a pokud nedojde ani v tomto případě ke zlepšení, tak škola osloví OSPOD a ten rodič to tady podepíše a je s tím seznámený, že ten postup tam bude.“

Kontaktování externí organizace bez účasti výchovné komise

V případě, že se jedná o domácí násilí v rodině žáka mezi rodiči, volily by pedagogické pracovnice postup přes již výše zmíněnou výchovnou komisi. Kdyby se však jednalo o žáka, který přijde do školy s viditelnými pohmožděninami na jeho těle, došlo by k oslovení externí organizace rovnou bez předem svolané výchovné komise. Výchovná

poradkyně sděluje: „*Asi kdyby opravdu dítě přišlo z domova nebo venku a teď jsme našli nějaký modřiny nebo něco takovýho, tak to bych asi volala rovnou.*“ Školní metodička prevence pak upozorňuje na to, že je v podstatě trestné tuto skutečnost neoznámít, pokud přijde dítě do školy s modřinami na těle „*No třeba jednou jsme měli podezření na domácí násilí u dítěte. Takže tam už to potom začalo, pokud si všimnete nějakých modřin na těle dítěte. Ve druhý třídě si paní učitelka všimla. Takže potom určitě pohovor s rodičema, a pokud se vám něco cokoliv nezdá, tak je trestný to neohlásit na tu sociálku.*“

Pakliže by došlo k takovému oslovení externí organizace, všem pedagogickým pracovnícím byla položena otázka, zda musí žádat o svolení vedení školy tento krok udělat. Výchovná poradkyně je v tomto ponechána naprostá důvěra „*Já si myslím, že v tomhle jsem vždycky měla dost velkou podporu a důvěru, takže já vyloženě, to se stává sice málo kdy, ale když je dlouhodobě problém třeba žák se záškoláctvím, tak pak třeba opravdu píše ostrou zprávu na ty rodiče, tak takový závažnější věci to se jdu poradit s panem ředitelem, ale když mám takovej problém, který cejtím, že je potřeba řešit hned, tak je mi nechána, dá se říct v tomto volnost.*“ Školní metodička prevence se pak přiklání poradit se nejdříve s vedením „*Měla bych já jakoby rozhodnout, co dělat a navrhnout postup a paní ředitelka by měla spolurozhodnout. Ona za nás za všechny zodpovídá. Pokud já se rozhodnu volat policii a ona tady není, tak půjdu za zástupkyní, pokud tady nebude ani ona, tak je zavolám, ale pokud se můžu s někým poradit tak (...).*“ Třídní učitelka má podobný názor jako školní metodička prevence, pakliže by takový případ nastal, je pro ni důležité zpravit o tom i vedení školy a poradit se společně „*Stoprocentně bychom jim to dali na vědomí. Máme tady výchovného poradce, tak to mám taky takovýho pomocníka, který je i zástupce ředitele, takže když je nějaký problém, tak spolupracujeme spolu, takže určitě.*“

Kontaktováním externí organizace zájem školy nekončí

Z výpovědí pedagogických pracovníků vyplývá, že oslovením externí organizace k řešení případu žáka ohroženého domácím násilím jejich práce a zájem nekončí. Výchovná poradkyně zdůrazňuje, že škola musí vědět, jak se situace vyvíjí a znát její konečné řešení „*Ne, ne, to my samozřejmě řešíme dál. Jako ve škole pokračuje všechno dál, to jako nebereme jen, že napíšeme zprávu, to by většinou ani nešlo, protože ta situace musí mít nějaký vývoj a musí se nějakým způsobem vyřešit.*“ Školní metodička prevence k tomu dodává „*Ten třídní učitel to vždycky píše do závěru, co jsme udělali jako škola, co udělal někdo jinej a vždycky poslední bod je, že třídní učitel bude sledovat vývoj situace.*“ Třídní učitelka by se rozhodně zajímala o to, jak se případ žáka dál vyvíjí a to zejména z lidského hlediska „*No určitě bych se*

zajímala, zajímala bych se dál, když mi prošly ty děti rukama, tak se mi vracej a říkaj, jak se jim daří, jak se maj v práci, tak mě to zajímá a zajímá mě to dál, takže určitě bych to nenechala a určitě bych se zajímala.“

Dále byla ještě položena pedagogickým pracovnícím otázka, zda by se na vývoj situace zeptaly i samotného žáka po zapojení externí organizace do případu. Zde nepanovala příliš shoda v odpovědích pedagogických pracovníků. Školní metodička prevence se přiklání znovu se dítěte nedotazovat, pokud ve škole funguje normálně *„Tohle nedělám většinou. Protože většinou se to rozjelo a já si třeba uvědomuju, že jsem pak toho hošíčka už nikdy nekontaktovala. Připadá mi, že pokud já ten problém předám někde dál a to dítě funguje ve škole jako normálně, tak mi nepřísluší už do toho jakoby vnášet další věci. Pokud by se řešil závažný problém v rodině, tak si myslím, že pokud by dítě samozřejmě něco řeklo, tak mu samozřejmě řeknu, pokud budeš potřebovat pomoc tak přijď. Ale informace z něj určitě tahat nebudu.“* Výchovná poradkyně se naopak přiklání oslovit dítě znova, aby dostalo zpětnou vazbu, že se o to pedagogický pracovník dále zajímá *„Chce to hodně pracovat a hodně se o tom bavit a ne jenom ty rodiče, nebo ty žáci, ale i ta škola se musí snažit, aby ty děti viděly i od těch učitelů, že jako mají zájem jim pomoci a ten problém řešit.“* Dále výchovná poradkyně nám zpravuje o tom, jak konkrétně dává žákovi zpětnou vazbu *„Jdu třeba po chodbě a nenápadně na něj mrknu a zeptám se ...je to lepší?... nebo ...tak jsem slyšela, že je to o hodně lepší..., jo, jde o tu zpětnou vazbu, aby to dítě vědělo. Nebo mu prostě řeknu ...držím ti palce, mám radost...“.*

Kategorie Spolupráce školy s externí organizací

Všechny pedagogické pracovnice informují o tom, že cesty, jak může škola oslovit externí organizace, jsou různé. Nejčastěji je to však za pomoci komunikačních technologií, tedy buď telefonicky, nebo skrze email. Pokud se škola s externí organizací takto spojí, následuje velmi často po takovém kontaktu i osobní shledání. Záleží samozřejmě na tom, o jak vážnou věc se jedná a jak ji dané externí organizace vyhodnotí. Výchovná poradkyně dále specifikuje, že oslovení externí organizace vyplývá především z výchovné komise *„Když oslovujeme externí organizaci my, tak to vyplývá z výchovných komisí, to je nejčastěji, že třídní učitel zavolá (...).“* Školní metodička prevence to dále popisuje takto: *„Pokud potřebujete pomoc od té externí organizaci, tak vlastně vytočíte číslo třeba na Policii. Popíši jim ten problém. Oni to mají seřazený podle obvodů ty děti, takže informuju, řeknu, že mám podezření, že ten a ten žák, je na něm páchan trestný čin. Většinou přijedou, pohovoří si,*

anebo se s vámi domluví, jestli chcete, aby si to dítě pozvali k nim nebo si promluvili s rodiči. Takže nabízí několik možností spolupráce.“

Nejčastější odpověď však v případě žáka ohroženého domácím násilím v rodině bylo oslovit OSPOD a poradit se s nimi, jak v této věci postupovat. Třídní učitelka o tom hovoří takto: *„Kdybych měla ve třídě takového žáčka, tak bych oslovila OSPOD, no a tam bych si nechala poradit nějaký doporučení, jak mám postupovat.“* Obdobně odpověděla i výchovná poradkyně *„Když bych věděla, že se to dítě tady zhoršuje, tak bych šla dál, asi bych se radila s tím OSPODem.“*, která pak dále popsala detailnější postup toho, jak škola komunikuje s organizací: *„Když by to bylo něco choulostivého, na co mám podezření a nejsem si s tím jistá, tak to bych asi zavolala. Když už mám nějaký konkrétní problém, který se nedaří škole řešit, tak píšu zprávu písemnou, ale podklady mi dávají učitelé. Dneska se, ale pouze už nechce jen ...mám tady problém, tak to za mě řešte..., ale naopak. Já popisuju, co už jsme všechno dělali a co se nám nedařilo, protože já tam žádám o tu spolupráci. Ted' to asi záleží, v jakým je to rozsahu. Většinou se někdo ozve, přijde do školy za žákem, za učitelem, pozvou si rodiče. Byla jsem už i na případové konferenci, dokonce i tady ve škole jsme ji už dělali pro děti.“*

Sociální pracovníce OSPOD však upozorňuje na anonymitu telefonických rozhovorů, kterých pedagogičtí pracovníci rádi využívají. Mají pro to několik důvodů. Do telefonu se nemusí představovat, tím zůstávají v anonymitě, jejich sdělení se nenahrává a nikam se písemně nezaznamenává, pokud tedy dojde na řešení situace, jsou v tom případě z obliga. Sociální pracovníce OSPOD na to upozorňuje ve své výpovědi *„Samozřejmě ten telefonát je nejvíc anonymní, protože sociální pracovníce nenahrávají telefonáty, takže je to pak ideální já nic, já muzikant v uvozovkách. Nebo takhle jsem to neříkal nebo neříkala, to tak samozřejmě může být. Nebo se do telefonu představí, ale řekne ...neříkejte to na mě... nebo tak. Jo, protože pak, co je psáno, to je dáno, už i v tom emailu, když jsou nějaké konkrétní situace, tak takhle když vám to někdo napovídá do toho telefonu, no tak samozřejmě že to ten sociální pracovník taky řeší, ale nemá nic v ruce, je to nějaký sdělení.“* Důvod, proč je někdy dobré se do telefonu nepředstavit vysvětluje výchovná poradkyně *„Setkala jsem se, kdy paní na OSPOD řekla rodičům ...stěžovali si na Vás ze školy... Jako oni stejně jim ten papír dají číst. A ted' (...) vždycky se to otočí zpátky proti Vám. Někdy, když fakt nevím, anebo chci na něco upozornit, tak jsem udělala to, že jsem tam třeba telefonicky jenom zavolala a jen jsem upozornila, že nevím, že se ale bojím a jestli to můžou ověřit. Většinou v tomhle byli vstřícní.“*

Povinnost školy spolupracovat s externí organizací

Dvě pedagogické pracovnice během rozhovoru narazily na případy, kdy jsou s externími organizacemi povinny spolupracovat. Jedním z nich je **žádost o zprávu**, jak uvádí výchovná poradkyně *„Když přijde z OSPOD žádost, tak já jsem povinna vést dokumentaci a napsat jim zprávu, stejně tak když přijde od policie nebo od soudu.“* Sociální pracovnice OSPOD pak poukazuje na možnost školy se v takové zprávě vyjádřit i o skutečnostech, které doposud nezazněly. Sociální pracovnice OSPOD o tom hovoří, jako o šanci té školy vyjádřit jakékoliv pochyby, podezření či poznatky o tom dítěti *„Oddělení sociálně právní ochrany má za povinnost zjistit poměry dětí na výzvu soudu. To znamená, že probíhá nějaká komunikace s rodiči a zpravidla se vyžádá i zpráva ze základní školy. To znamená, že třídní učitel (...), jak která škola to má teda udělaný, takže buď třídní učitel anebo výchovný poradce sestavuje zprávu o dítěti. A OSPOD chce vědět, jak dítě chodí do školy, jestli je docházka pravidelná, jaký je jeho chování, prospěch, jaká je spolupráce rodičů se školou a ještě tam vždycky je taková formulka, co dalšího důležitého o tom dítěti ta škola může sdělit, takže to je vlastně šance, kdy ta škola, aniž by sama byla iniciátorem, může sdělit nějaké své pochyby, podezření, poznatky o tom, že to dítě třeba ne vždycky je v pohodě, o tom že někdy mívá já nevím (...), že tam spí ve škole, nebo dokonce se objevuje nějaké zranění, nebo že sděluje nějaký podivný věci, takže to je vlastně taková možnost se jakoby chytit pro tu školu.“*

Druhý případ, kdy je škola povinna kontaktovat externí organizace, je tehdy, kdy se dozví o nějakých skutečnostech, které spadají pod **oznamovací povinnost**. Sociální pracovnice OSPOD to vysvětluje takto: *„Školy mají oznamovací povinnost, zvlášť pokud by se teda to (...). Oni samozřejmě ji nemají, pokud jde o rodiče, mají ji směrem k tomu dítěti, ale pokud to dítě chodí opakovaně rozespale nebo vyděšené, tak ta škola by si měla všimnout a měla by takovou situaci začít řešit.“* Školní metodická prevence ve své výpovědi dokazuje, že si je oznamovací povinnosti vědoma *„Samozřejmě pokud by to byly závažné věci, tak jsme povinni tak jako učitelé hlásit různé věci na sociálky a kontaktovat ty další externí organizace.“* Škola pak za neplnění oznamovací povinnosti a neposkytnutí informací může být i sankčně potrestána, jak potvrzuje Sociální pracovnice OSPOD *„Ano, v přestupkovém řízení může škola dostat pokutu za nesplnění oznamovací povinnosti, určitě.“*

Hodnocení spolupráce školy s externími organizacemi

Vesměs hodnotí pedagogičtí pracovníci spolupráci s externími organizacemi pozitivně. Nutno však podotknout, že ani v jednom případě si pedagogická pracovnice nevzpomněla, že by s danou externí organizací řešila právě případ žáka zasaženého domácím

násilím v rodině mezi rodiči. Školní metodička prevence hodnotí spolupráci s externími organizacemi takto: „Já nevím. Já mám asi štěstí na lidi. Myslím si, že na tý policii, tam dělá moc šikovnej (...). Ono se to střídá jo, ale vždycky když jsem potřebovala pomoc a někde jsem zavolala, tak se zajímali a fungovalo to. A pokud oslovím paní metodičku prevence v Pedagogicko-psychologické poradně, tak tam to vždy funguje, ta je fakt fajn. Takže tam si myslím, že ona se mi snaží poradit, když něco potřebuju. Jináč (...) přemýšlím. Jo, pak to jsou externí organizace jako je Školské poradenské pracoviště, takže taky když potřebuju, pomůžou. No, a pokud máte pocit, že to dítě by mohlo nějak napadnout fyzicky agresivně a ublížit hodně, tak potřebujete pomoci hned (zdůraznění). A to už je pak lékař. Tam jsem už taky několikrát volala, s těma je taky moc pěkná spolupráce. Ale jak říkám, měla jsem fakt asi kliku na lidi.“ Výchovná poradkyně pozitivně hodnotí i spolupráci s OSPOD „Já si myslím, že jako já si nemůžu stěžovat. Mně se s nimi pracuje dobře, vždycky když jsem se na ně obrátila, tak mi pomáhali. Je pravda, že problém je v tom, že když (...). Vím, co oni tam mají a je jich tam málo, takže říkám, když tam zavolám nebo jsem požádala, aby přišli, když mám třeba běžný jednání s rodiči a vím, že rodič zlehčuje problém, tak třeba zavolám, když to vím dopředu, jestli by byla ochotná (sociální pracovnice z OSPOD) přijít na tu schůzku a musím říct, že většinou mi vyjdou vstříc a přijdou.“ Třídní učitelka hodnotí spolupráci s OSPOD také velmi kladně „Jo, já jsem vlastně spolupracovala s OSPODem, protože jsem tady měla chlapce, takovýho záškoláka. Ve finále to dopadlo jinak, než jsem si jako myslela. Oslovila jsem tam ale právě ten OSPOD. Ta paní tam docházela do té rodiny. Jako spolupráce teda supr jsem měla s tím OSPODem, jo, dotáhli jsme ten případ do finále, bohužel teda do špatného finále, ale byla jsem s OSPODem spokojená.“ Výchovná poradkyně pouze upozorňuje, že někdy OSPOD nefunguje tak rychle, jak by bylo potřeba a také poukazuje na limity jejich práce „Ale někdy jsou pak některý takový věci, kde bychom si představovali trochu rychlejší (...) a v podstatě oni sice pomáhají, ale někteří rodiče se stydí, že tam jdou ale ono když je nepostrčí, tak taky toho moc nesvedou. Když by šlo o něco závažnějšího, tak půjdou k soudu. Jako je to případ od případu, ale u těch závažnějších si myslím, že by bylo potřeba rychleji zasáhnout, ale tam když už je to závažnější, tak do toho jde ta policie.“

Chybějící zpětná vazba školám od externích organizací

Pedagogické pracovnice však upozorňují na **nedostatečnou zpětnou vazbu od externích organizací**, která se jim nedostává zejména z důvodu jejich mlčenlivosti. Tento jednosměrný tok informací jim nevyhovuje, kdy škola informace musí poskytnout, ale od externích organizací se o vývoji situace nedozví. Školní metodička prevence naráží

na tento problém na příkladu s Policií ČR „No v podstatě, já jakoby pokud to není přímo ve škole, že je to trestný čin ve škole, tak nemám právo dovídat se tyhle ty informace. Je to jakoby pak trestní řízení, pokud je zahájeno proti rodičům. Třeba když se to týká toho dítěte. Ale samozřejmě pokoušíme se o zpětnou vazbu. Bohužel, já to chápu, oni by ze zákona neměli podávat informace a já jsem vlastně cizí člověk. Takže já na to mohu upozornit, ale na zpětnou vazbu nemám nárok. Což je špatně, jsme na to upozorňovali, ale pokud neusouděj, že to není potřeba k naší profesi.“ Výchovná poradkyně také upozorňuje na problém se zpětnou vazbou tentokrát s externí organizací OSPOD, avšak zmiňuje jejich vstřícnost poskytnout alespoň základní informace „Tam je problém se zpětnou vazbou ať je to jednodušší nebo závažnější případ. Na to si tady nejvíc stěžují i kolegové, že se z OSPOD nic nedozví. Naopak, když si OSPOD vyžádá zprávu, tak jsme hned na pranyři, pokud něco nevydáme. Oni tvrdí, že to není jejich povinnost, ale tvrděj, že když si řekneme, že nám tu zpětnou vazbu jako dají. Já teda musím říct, že pokud (...). Většinou mi paní zavolá, že třeba u ní byli rodiče, že se dohodli na tom a na tom a že jsou s nimi v kontaktu dál.“

Sociální pracovnice OSPOD pak osvětluje situaci se zpětnou vazbou. Uvědomuje si, že tato nedostatečná vazba pedagogickým pracovníkům chybí, nicméně musí dodržet osobní ochranu údajů. Na druhé straně potvrzuje i výpověď výchovné poradkyně a to, že i přesto jsou schopní poskytnout dostačující základní informace, popř. poukazuje na možnost získání informací od rodičů „Tam je ochrana osobních údajů, takže škola určitě nemá nárok na informace, jakým způsobem je ta situace řešena, ale ta spolupráce funguje dobře, pokud to dítě dál je na té škole, tak ta škola samozřejmě dál spolupracuje a dál poskytuje informace, ale není to o tom, že by sociální pracovník mohl říct, jo maminka už chodí do intervenčního centra a tatínek je ve vazbě, to ne, to prostě není možný, tam zas ta ochrana údajů funguje. Vadí jim to, určitě, jo. ...My jsme vám to řekli a vy nám teď nechcete nic říct..., ale věřím nebo já si sama myslím, že mají informace, které potřebují v tom směru, že sociální pracovník řeší tu situaci, ale nemohou nebo mohou ty informace dostat, ale od rodičů, nikoliv od sociálního pracovníka.“

Kategorie Spolupráce externí organizace se školou

Všech pracovníků různých externích organizací jsem se dotazovala, zda je někdy škola oslovila k řešení případu žáka ohroženého domácím násilím v rodině. Z výpovědí všech pracovníků vyplynulo, že si ani jeden z nich na takový konkrétní případ nevzpomíná. To potvrzuje i metodická prevence v PPP, která dochází přímo do tříd a realizuje v nich preventivní programy „Ty malí jsou ještě takový bezprostřední a mluví třeba hodně

o rozvodech, nebo že se rodiče hodně hádají, ale tak samozřejmě to není v pořádku (pousmání), ale (...) jako nestalo se mi, že bych v tom viděla tu patologii, že rodiče jako někoho vyloženě trápí nebo mlátí až moc, nebo (...).“ Sociální pracovnice OSPOD si žádný konkrétní případ také nevybavuje *„Já vám teď opravdu nemůžu (...), jako žádnou konkrétní si nevybavuju, ale možná kdybych chvíli přemýšlela, že by mi tam něco jako naskočilo.“* Příslušník Police ČR si také nevzpomíná, že by škola někdy takový případ oznamovala *„Samozřejmě možnost oznámení školy o podezření z domácího násilí přímo policii nevylučuji, jen konstatuji, že se tak neděje a pokud ano, pouze naprosto ojediněle a já takový podnět nepamatuji.“* Příslušník Policie ČR dále uvádí, že školy oznamují spíše viditelnou trestnou činnost *„Školy oznamují spíše obecně „viditelnou“ trestnou činnost, kterou zjistí u svých žáků. Sem spadají případy šikany, požívání omamných a psychotropních látek a alkoholu, napadení mezi žáky, napadení učitele a podobně.“* Speciální pedagožka Manželské a rodinné poradny pak naráží na celkovou spolupráci se školou, která dle jejich slov *„vážně“* a tak si pochopitelně nevzpomněla ani na žádný konkrétní případ takového žáka. To, že ale škola neoslovuje přímo tuto externí organizaci, nehodnotí speciální pedagožka negativně *„Musím teda říct, že tahle ta spolupráce zrovna jako víceméně vážně. Spíš si myslím, že škola je spíš zvyklá spolupracovat asi teď s tím školským poradenským střediskem, což si nemyslím, že je špatně, to je v pořádku takhle. A teprve z toho střediska k nám právě přicházejí třeba děti, které jsou vyloženě doporučené. Anebo pak ten postup je takový, že vlastně tyhle ty děti k nám přicházejí na doporučení z intervenčního centra, teda přes maminku třeba. Ale přímo že by někdo přišel ze základní školy, tak to ne.“*

Protože si žádný informant nevzpomněl na spolupráci se školou v souvislosti s žákem ohroženým domácím násilím v rodině mezi rodiči, byla i přesto položena otázka, jak by tedy taková spolupráce mohla být navázána, kdyby se takový případ objevil. Sociální pracovnice OSPOD sděluje, že v takových případech postačí zvednout telefon a upozornit **OSPOD**, co daný pedagogický pracovník zjistil *„Jsou školy, které se s důvěrou obrací na sociálně právní ochranu dětí. Pak stačí opravdu zvednout telefon nebo teda napsat email nebo i jakoby písemnou zprávu a upozornit, že se prostě něco děje, že dítě nechodí pravidelně do školy, nebo že teda nemá všechno, co má mít do té školy, nebo že sděluje takové zážitky, které detekují nějaké domácí násilí nebo nějakou nepohodu v té rodině.“* Než ale školy využijí pomoci OSPOD, mohou se také obrátit na **metodičku prevence v pedagogicko-psychologické poradně**, toto potvrzuje metodička prevence *„Když usoudí, že bych jim byla prospěšná já, tak mě většinou buď zavolají, nebo osloví emailem.“* **Manželská a rodinná poradna** je další externí organizací, kterou mohou školy oslovit k řešení případu žáka

ohroženého domácím násilím v rodině. Speciální pedagožka Manželské a rodinné poradny však poukazuje na to, že se to děje spíše obráceně. Sama poradna žádá o spolupráci školu, která jim může být nápomocná při řešení určitých případů. Speciální pedagožka to vysvětluje následovně *„No je to tak, že dochází ke spolupráci nebo žádáme si informace nebo vůbec kontaktujeme se s tou školou v případě, že vyhodnotíme, i třeba ve spolupráci s OSPODem, že by to bylo jako vhodné. Že by to pro to dítě mělo nějaký význam.“* Dále však upozorňuje na to, že nedůvěra k poradně není tím důvodem, proč ji školy ke spolupráci neoslovují *„Ta spolupráce vážne, ale nemyslím si, že by na vině bylo něco jako, že by školy neměly dobrý vztah k manželské a rodinné poradně, ale myslím si, že je to pro to, že tady velmi dobře funguje to Školské poradenské středisko. Takže školy jsou zvyklé se obracet v prvním řadě tam a odtamtud potom k nám.“* Speciální pedagožka také poukazuje na to, že školy jsou informované o existenci Manželské a rodinné poradny, což dokazuje zejména povědomí školních psychologů, kteří ji v mnoha případech doporučili rodičům s jejich dětmi navštívit *„Ale teď jsme si teda uvědomila, že bylo docela i dost případů, kdy rodiče nás oslovili díky školní psycholožce. Takže si myslím, že i tahle ta cesta je možná i jako běžná v dnešní době. Ale nikdy jsem se nesetkala s tím, že by nás oslovil přímo třídní učitel nebo si aspoň teď nevzpomínám.“* Rozšíření povědomí o manželské a rodinné poradny mezi školní psychology dále vysvětluje takto: *„Vlastně ten jeden školní psycholog má na starost třeba i dvě nebo tři školy, takže si myslím, že o nás snad vědí všichni, protože oni se i sdružují a jelikož tam máme i kolegu mezi školními psychology, který tady i na půl úvazku pracuje, tak si myslím, že on udělal velkou práci, že nás tam jako představil.“*

Příslušník Policie ČR informuje, že spolupráce by měla být navázána na základě oznamovací povinnosti školy, zdůrazňuje však, že v případě podezření z domácího násilí, je spolupráce se školou navázána spíše z iniciativy policie *„Spolupráce by měla probíhat na základě všeobecného principu oznamovací povinnosti, kterou má učitel v případech, kdy zjistí, že na dítěti (v rodině dítěte) je páčáno domácí násilí. O případu, kdy by škola (učitel) oznamoval policii podezření z domácího násilí v rámci kraje nevím.“* Stejně tak jako u Manželské a rodinné poradny se však Police ČR může k takovému žáku dostat, ale opět zprostředkovaně přes pedagogického pracovníka a OSPOD. Příslušník Policie ČR to vysvětluje takto *„Bude to možná tím, že školy mají své „výchovné poradce“ resp. „metodiky prevence“ u kterých bych očekával, že v případě zjištění možného násilí v rodině, se obrátí na příslušný OSPOD a teprve ten, po svém šetření v rodině případně kontaktuje policii.“*

Způsoby a možnosti pomoci externích organizací

Metodička prevence informuje o dvou možnostech, jak může škole pomoci. Buď jim nabízí preventivní programy, které jsou zaměřené na určitý druh rizikového chování. V tomto případě pak se školou sepisuje kontrakt o spolupráci a až následně půjde přímo do té školy a bude osobně s dětmi pracovat. Když by se však škola ozvala s tím, že mají na škole žáka ohroženého domácím násilím v rodině mezi rodiči, tak metodička prevence již do školy nepůjde, ale pouze je metodicky vede, aby věděli, co v dané situaci mohou pro to dítě udělat. Na otázku, zda sama škola oslovuje ke spolupráci, když jsou na škole zpozorovány prvky rizikového chování, odpověděla *„Přesně tak, spolupráce je vždy na téhle bázi. Ani to nemusí být, že už tam je to rizikové chování, ale opravdu to může být, že už tomu chtějí předcházet a chtějí nás pozvat do té školy, abychom s tím teda pracovali nějak, tak aby se tomu předešlo. Musí mě vlastně dát žádanku o tu práci. Já s nima udělám kontrakt, sepišu nějaké smlouvy, dohody a tak dále o té práci. A pak teda vstupuju teprve do té třídy. Takže to je jakoby oficiální takový postup. No, a když by oni mě jakoby se ozvali, že je tam teda nějaké dítě, o kterém si myslí, že vykazuje jakoby (...), nebo že rodiče třeba pijí alkohol, vozí děti prostě třeba pozdě do školy nebo že je ohrožují prostě třeba na základě těch alkoholických nějakých afektů, tak já už tam vlastně nejdu do té školy pracovat, ale rovnou je odkazuji právě (...) vlastně metodicky je vedu, jak mají jakoby správně postupovat v téhle situaci, aby to bylo vyřešeno. Případně trochu jakoby je přesvědčit, ať to opravdu udělají, aby byli chráněni.“*

V případě, že škola osloví ke spolupráci OSPOD a sdělí jim určité informace, tak v tom případě musí OSPOD začít takový případ prošetřovat, na to upozorňuje Sociální pracovnice OSPOD *„Nemá možnost sociální pracovník to nechat být, musí nějak vyhodnotit, zda se jako něco děje nebo neděje.“*, která dále informuje, že nemá nastavená žádná přesná pravidla, jak ve spolupráci se školou postupovat *„Já si myslím, aby byla taková kuchařka, tohle je první krok, tohle je druhý krok, tohle je třetí krok, tak tak to není prostě. Sociální pracovníci prostě mají povinnost s tou školou komunikovat a taky je to velký (zdůraznění) zdroj informací, protože ty děti tam skutečně tráví hodně času.“* Sociální pracovnice OSPOD dále vysvětluje, že sociální pracovník nejde hned na šetření do rodiny, ale většinou se uskuteční rozhovor nejdříve s žákem na půdě školy, u kterého nemusí být přítomen žádný z pracovníků školy ani rodič *„Bud' se za dítětem vypravujeme do školy a ty už zpravidla mají nějakou místnost, kde je možný s tím dítětem mluvit, někde je to knihovna, někde je to sborovna, někdy je to ředitelna, ale pracovníci školy vědí už, že sociální pracovník může hovořit s dítětem sám. Sociálně právní ochrana dětí má právo mluvit s dítětem bez toho, aby to věděli rodiče, věděli zákonní zástupci, zpravidla se tomu tak děje, že opravdu sociální*

pracovník vyrazí za tím dítětem a ptá se ho. Uvádí se to takovou formulí, že prostě ten sociální pracovník vždycky když se dozví o tom, že by nějaké dítě mohlo být nespokojené nebo by mu nemuselo být dobře, takže se za ním vypraví, nabídne prostě ten rozhovor, řekne nějak řekněme opatrně, co jakoby ví, nebo co tuší, co slyšel, že třeba vyprávěl paní učitelce, že jaksi maminka s tatínkem měli nějakou hádku nebo něco podobného nebo to je často u těch doplněných rodin, kdy je teda přítel nebo přítelkyně, že pak se k tomu dítěti nechovají úplně super. No a pak prostě sociální pracovník se snaží zjistit maximum informací, než jakoby tu rodinu navštíví nebo osloví a pokud to všechno vlastně nasvědčuje tomu, že se tam teda skutečně něco děje, tak pak zkusí buď nehlášenou návštěvu nebo nechává vzkaz ve schránce nebo posílá pozvánku prostě k rozhovoru a (...).“ Sociální pracovnice OSPOD dále potvrzuje, že pakliže sociální pracovník zjistí skutečnosti, které značí domácí násilí mezi rodiči, je to důvod, proč by měl OSPOD začít věc řešit i s nimi „Určitě jo, je to ten důvod. Právě podle toho, co to dítě sdělí, pokud řekne, že teda, což je většinou věta – tatínek nebo ta mužská postava je tím agresorem, tak se snažíme oslovit tu maminku, tak aby to ten chlap nevěděl, jo, takže buď to dítě má telefon, nebo nám ho předá škola, nebo máme nějakou emailovou adresu a snažíme se oslovit tu ženu, která je ohrožená, nabídnout ji pomoc, odeslat ji do intervenčního centra.“

Príslušník Policie ČR informuje, že spolupráce se školou vychází především z iniciativy Policie ČR v situaci, kdy řeší případ domácího násilí mezi rodiči, kterého byly přítomny i nezletilé děti. V tom případě osloví školu s žádostí o zprávu. Příslušník Policie ČR nás dále seznamuje s výčtem trestných činů, za které může být násilný rodič vyšetřován „Spolupráce se školou spíše představuje postup opačný, tedy že policie v rámci probíhajícího řízení osloví školu s žádostí o zprávu, ze které by byl patrný vliv násilí v rodině na chování dítěte (zhoršený prospěch, změna v chování záškoláctví, nepřipravenost v hodinách apod.) Tím dokumentujeme, jednak období, od kdy k násilí v rodině mohlo docházet a samozřejmě i neblahé následky na dítěti. V úvahu nám pak kromě kvalifikace „týrání osoby žijící ve společném obydlí“ dle § 199 tr. zákoníku přichází i možnost další kvalifikace a to „Týrání svěřené osoby“ dle § 198 tr. zákoníku, případně „Ohrožování výchovy dítěte“ dle § 201 tr. zákoníku.“

V manželské a rodinné poradně přistupují k řešení situace dítěte velmi individuálně. Každé dítě je jiné a jinak na situaci v rodině reaguje. Speciální pedagožka se k tomu vyjadřuje takto: „Tak je to samozřejmě velmi individuální záležitost, ale když to mám říct obecně, tak samozřejmě nejdřív je potřeba zmapovat z jakého prostředí to dítě přichází, s čím přišlo do kontaktu, jak dlouho třeba na něj působily ty negativní záležitosti, co všechno se vlastně

tam mohlo podepsat na tom jeho vývoji. Dost často ty děti toho mají už hodně za sebou. Na něco si zvykly, nějakým způsobem přežívají třeba mnohdy a teď je potřeba se k tomu postupně dostat. A to jsou samozřejmě nějaké potom individuálně stanovené postupy terapeutické.“ Agresivita dítěte v kolektivu žáků je pak většinou hlavní důvod toho, proč se manželská a rodinná poradna kontaktuje se školou a navazují spolupráci „Samozřejmě to vyplývá i z toho, když ty děti říkají, že skutečně to, co se děje přímo ve třídě, to jak se projevuje, to s čím oni přicházejí do kontaktu doma, to co se na nich nějakým způsobem podepíše, tak když se to pak projeví v tom kolektivu a když dochází do individuální terapie, ale i na tu skupinovou terapii a ono se pořád nic moc jakože neděje, nelepší naopak to třeba i ty děti sami vyhodnocují, že je to ještě horší nebo rodiče to vyhodnocují, že je to horší, tak pak v tom případě samozřejmě se pokoušíme najít cestu i přes kontakt s třídními učiteli. Někdy to dokonce bylo i přes přímo ředitele, když bylo nutný tak nějak víc spolupracovat. Pak tam byl i dětský psychiatr třeba mnohokrát a sešli jsme se třeba všichni na půdě školy a ještě nutno podotknout, že vlastně tu schůzku třeba iniciujeme my dost často.“ Speciální pedagožka dále informuje, že Manželská a rodinná poradna nemá žádné ustanovené konkrétní postupy, jak spolupracovat se školou, důležité však pro ně je, aby mohli vůbec se školou začít spolupracovat, získat souhlas rodičů „Já si myslím, že úplně konkrétně metodika, na to jak spolupracovat se školou tady není, ale určitě máme metodiky na to, jak pracovat vůbec s organizacemi, takže asi se vlastně chováme na základě toho. Pro nás je asi hodně důležité, pokud je to možné zase v těch konkrétních případech, tak nejprve spolupracovat s rodiči nebo aspoň s tím jedním z rodičů, pokud se jedná o dítě mladší patnácti let. Takže tam je důležité nejdřív pohovořit o tom, vysvětlit o co vlastně půjde a teprve pak přes vlastně ten souhlas rodičů se zkontaktovat se školou. To už pak jako problém není.“ Speciální pedagožka uvádí, že na samotné spolupráci nejdůležitější je, aby se sešly všechny strany a řekly si, co se bude projednávat a společně vymyslí, co by bylo pro to dítě v daný okamžik nejlepší „Čili tam když to vezmu konkrétně, když to dítě je třeba agresivní ve třídě, třídní učitelka má pocit, že je to bez příčiny nebo nerozumí tomu, co se tam děje, dejme tomu že maminka, nebo jeden z těch rodičů souhlasí s tím, abychom spolupracovali i se školou, tak pak je dobré aspoň teda z mého pohledu skutečně se všichni sejít, uspořádat tzv. případové setkání, jestli se to tak dá nazvat. A sejít se a tam si vlastně říct očekávání každého z těch zúčastněných a v ideálním případě samozřejmě když tam jsou všichni, kteří teda se i zasadili o to třeba, aby se vůbec něco dělo, že se starají o to dítě. To znamená i dětský psychiatr nebo OSPOD. Takže, když se tohle povede a sejdou se tam všichni, tak si myslím, že je to úplně nejlepší, protože tam si vlastně můžeme říct konkrétně o tom, co se toho dítěte týká, co by pro to dítě bylo nejlepší.“

Speciální pedagožka pak dále potvrzuje, že se nejedná o žádný kontrakt mezi školou a jimi, ale spolupráce je nastavená spíše na ústní dohodě, pouze pak Manželská a rodinná poradna udělá z jednání písemný závěr, který poskytne škole také jako zpětnou vazbu jejich spolupráce *„Ne, to ne, žádný kontrakt jsme nedělali. Vždy to bylo na základě ústní dohody a my jsme pak vlastně sepsali potom z toho setkání případového nějaký závěr, který jsme pak té škole předali a těm rodičům.“*

Hodnocení spolupráce externí organizace se školou

Sociální pracovnice OSPOD a metodička prevence ve svém hodnocení nejprve naráží na rozdílnost škol, protože každá je na spolupráci s externí organizací nastavena úplně jinak. Sociální pracovnice OSPOD to popisuje takto: *„Musím říct, že obecně jsou školy takový aktivnější a pasivnější. Jsou školy, které se snaží vlastně to nějak řešit sami, ale jsou školy, které se s důvěrou obrací na sociálně právní ochranu dětí.“* Metodička prevence pak dále zmiňuje, že kvalita spolupráce se také odvíjí od toho, zda ji školy vnímají jako povinnost, či nějakou kontrolu. *„No to je různé (pousmání), škola od školy, jak jsou nastavení na tu spolupráci, nebo jestli vnímají, že to je jakoby nějaká povinnost nebo kontrola. Je to opravdu hodně hodně různé.“*

Pokud však školy naváží spolupráci s externími organizacemi, hodnotí ji informanti vesměs pozitivně. Zejména oceňují aktivní přístup školy a snahu řešit situaci žáka. Sociální pracovnice OSPOD dále pozitivně hodnotí i rozvinutí sítě školních psychologů, díky které se pomoc dítěti dostává prakticky hned *„Já si myslím, že díky síti školních psychologů, která se opravdu jako rozvinula, se daří opravdu řešit jakoby situaci těch dětí, když už teda se na něco narazí. A že ty školy jsou aktivní v tom přístupu, když už pak se nějaký problém začne řešit, ač třeba škola není iniciátorem nebo je to o tom, že se někdo jako zeptá a oni pak sdělí, co se děje, takže to jsou pak aktivní. A myslím si, že si zvykly pořádat výchovné komise, kde teda třeba už i to dítě má nějaké problémy a vědí, že můžou zvát sociálního pracovníka, že jim může pomoci a jsou připravené na tom nějak participovat.“* Kladně hodnotí činnost a potřebnost školních psychologů i speciální pedagožka Manželské a rodinné poradny *„Já si myslím, že v dnešní době je na těch školách školní psycholog skoro všude a že ta možnost pro ty děti je daleko jednodušší, pokud chtějí ony samy, tak tahle ta cesta mi přijde taková jednoduchá. Nemusí překonávat nějaký velký bariéry, prostě vědí, že ten školní psycholog na té škole je a že se na něj mohou kdykoliv obrátit.“*, která pak dále hodnotí spolupráci se školou také velmi pozitivně, v případě, kdy ji oni sami kontaktují *„Tak pokud my vyvineme tu aktivitu, pokud my je oslovíme, tak není problém. Nezažila jsme, že by byl nějaký problém. My*

zatím teda máme dobré zkušenosti, že reagují vstřícně. Dokonce bych řekla, že mají radost, že se něco s tím bude dělat, že se to vlastně může někam posunout. Je dobré se prostě nad tím společně zamyslet a říct si nebo v podstatě vyložit karty na stůl, když to řeknu lidově.“

Bariéry spolupráce externí organizace se školou

Sociální pracovnice OSPOD hodnotí spolupráci se školou, jako velmi dobře nastavenou „*Myslím si, že ta spolupráce konkrétně tady v našem městě je nastavená velmi dobře, a že už i školy umějí požádat o to, aby nebyly přímo označeny za zdroj informací.*“ Zde však Sociální pracovnice OSPOD naráží na první bariéru spolupráce a to **nedostatečné zajištění anonymity škol**. Školy si v mnoha případech nepřejí být označovány za prvotní zdroj informací, většinou se totiž obávají reakce rodičů. V tom se snaží být pracovnice OSPOD opatrné a citlivě nakládat s anonymitou školy, přesto je velmi těžké tuto anonymitu zajistit „*I když zpravidla to je tak hrozně těžké, protože ten sociální pracovník musí něco říct, proč přichází. Zpravidla používají formulí jako, že to je anonymní oznámení, ale pak z těch informací, pokud ty rodiče jaksi mají všech pět pohromadě, tak stejně zpravidla zjistí, že to z té školy je.*“ Z toho vyplývá další bariéra, a to **neochota či obava školy poskytovat informace**, které jsou však pro externí organizace velmi důležité. Zejména menší a vesnické školy se bojí prořeknutí v případě podání informací externím organizacím. Školy mají dále obavu poskytovat informace i v případech, kdy se jedná o dítě vlivných nebo veřejně známých rodičů, popř. mecenášů školy, kteří ji sponzorují. Sociální pracovnice OSPOD uvádí: „*Je to právě záležitost těch menších škol nebo těch vesnických škol, kdy mají obavy, že se to právě jakoby prořekne, nebo že se to ta rodina dozví. Určitě se to může stát i u těch vlivných rodin, nebo u těch rodičů, kteří jsou veřejně známí, ať už jsou v politice nebo v obchodě, jsou to businessmani a zná je víc lidí než jenom ta paní učitelka, tak tam ta obava určitě je, ale je to o tom, že když se prostě sociální pracovník ty informace nedozví, tak nemá šanci s tím nějak jako pracovat.*“

Metodička prevence pak v jejím případě poukazuje na další bariéru spolupráce, a to **nepřesné domluvení zakázky**, na které naráží v případě, kdy jde do školy s nějakým preventivním programem „*A potom ještě vnímám, že je jakoby velký rozdíl, když já domluví se školním metodikem prevence, že něco se tam bude dělat v té škole, ten metodik má třeba podobnou vizi jako já, přijde mu to smysluplný, ale já pak začnu pracovat s těma třídníma učitelama a oni tu smysluplnost třeba nevidí, jo, takže tam hodně záleží na tom vykomunikování té prvotní zakázky a někdy to prostě nejde, protože ta komunikace je jako špatná.*“ Metodička prevence pak při své profesi naráží na další bariéru, a to **nedostatečná**

zpětná vazba v případě, kdy se školy snaží metodicky vést a ona jim poskytuje potřebné informace. Metodická prevence sice škole poskytne metodické vedení, ale pak již nemá zpětnou vazbu o tom, zda škola jejich rad využila a zda jim to bylo užitečné „*A co se týče, když odkazují na další organizace, tak abych pravdu řekla, nevím jaká je ta úspěšnost (pousmání), nakolik mě jako poslechnou a někam ten podnět dají anebo nedají. Když mám ty dlouhodobé programy tak samozřejmě s téma učitelema mluvím, ptám se jich, co jim přišlo třeba efektivní, ale to je jakoby zhodnocení toho všeobecného programu. Ale není to jako zpětná vazba. Když právě řeknu, že tenhle kluk, rodiče by se měli obrátit na SVP nebo tyhle by prostě toto, nebo na psychiatrii dávám kontakty učitelům, ať rodičům řeknou, aby se tam obrátili, protože vidím nějakou tu zvláštnost v tom chování, jo, ale nemám vlastně žádnou informaci, jak to dopadlo. Jestli to paní učitelka předala, někdy se ptám, ale někdy řeknou jo, já to udělám a někdy řeknou jo a nemusím jim třeba úplně věřit, že to nenechají tak, jak to je teda, jo (...). Ale potom nevím jak zas ty rodiče ještě, jestli tam opravdu došli, i kdyby jim to paní učitelka řekla, tak jestli tam opravdu došli, jestli byli aktivní v tom, jestli dál spolupracují s nějakou organizací, jo.“ To už nevím. Toto samozřejmě metodické prevence vadí, chybí jí tato zpětná vazba a snaží se to změnit, upozorňuje však na to, že to jde velmi pomalu „*Takový systém spolupráce mi samozřejmě nevyhovuje, to se snažíme právě změnit, ale jde to hrozně pomalu.*“ Nedostatečná zpětná vazba a vůbec neinformovanost o praxi škol, jak řeší tyto případy, chybí i krajské metodické prevence, jak vyplývá z její výpovědi „*Akorát tu vlastní praxi z toho, jak to probíhá na těch základních školách, prostě nemám, bohužel, protože se do terénu prakticky nedostanu.*“*

Utuzování dobrých vztahů

K udržení dobré spolupráce externích organizací se školou je samozřejmě důležité i to, „**dát o sobě vědět**“ a připomínat školám na koho se mohou obrátit v případech, kdy se na škole objeví žák v krizové situaci, kterému by mohli poskytnout rychlou a efektivní pomoc.

Sociální pracovnice OSPOD informuje o aktivitách OSPOD, které pořádají pravidelná setkání pro pedagogické pracovníky a připomínají jim tak funkci a možnosti pomoci OSPOD „*Sociálně právní ochrana dětí pořádá pro pedagogy, výchovné poradce vždycky jednou za čas a nemůžu říct, že je to každý rok nebo dvakrát do roka, ale stane se, že jeden rok je to dvakrát do roka a třeba je pauza, taková setkání, kdy opakuje možnosti sociální práce a připomíná důležitost těch sdělení školy a vyjasňuje i právní rámec té spolupráce, že školy mají oznamovací povinnost, zvlášť pokud by se teda to (...).*“

Metodička prevence pak má přímo v náplni práce pravidelné setkávání se školními metodiky prevence a nabízení preventivních programů, které realizuje na škole přímo ona „*Máme takové pravidelné vždycky dvakrát do roka setkání školních metodiků prevence, a zase záleží na tom, jestli přijdou nebo nepřijdou, jo, je to jejich prostě svobodná volba, nějak to nemůžeme nakázat, prostě to je tak daný, ze zákona jim to nemůžeme nakázat, je to na bázi dobrovolnosti. A tam mi jim připomínáme teda tu nabídku těch našich určitých preventivních programů. Jinak nabídka těch preventivních programů je i na stránkách poradny, co děláme a oni si z toho vlastně vybírají, co jim bylo prospěšné.*“

Speciální pedagožka Manželské a rodinné poradny si neuvědomuje, že by náplní práce manželské a rodinné poradny bylo dělat nějaká pravidelná setkání se školou a ani to zatím nedělají „*A já mám pocit, že to ani nespadá do našich jako, že to není vůbec naší náplní, abychom chodili a pořádali přednášky. Nedovedu si představit upřímně řečeno, že bych přišla do třídy základní školy, tam bych se nějak snažila představit, jak vypadá manželské a rodinné poradenství. Myslím si, že by bylo lepší, když by třídní učitelé spíše docházeli k nám, protože pak ta zkušenost, už jako konkrétně, když by přišli sem, že je asi jako daleko lepší.*“ Speciální pedagožka poradny tedy spíše upřednostňuje osobní zkušenost, kdy se např. školní psychologové přišli podívat přímo do poradny a zjišťovali si potřebné informace o tom, jak poradna funguje „*Je pravda, že opravdu jinak, než přes ty školní psychology jsem to fakt nezaznamenala. To byla aktivita školních psychologek, které přišly samy, popovídaly jsme si, ony zjistily situaci, vzaly si letáčky a odnesly si je do té konkrétní školy a tam po tom už na ten popud nám opravdu ty děti přicházely. Mně přijde, že je hodně důležitá ta konkrétní zkušenost toho určitého člověka, že vlastně by bylo úplně ideální, kdyby sem přišly třídní učitelky, aby viděly, kam ty děti vlastně posílají, aby tam nebyla nějaká obava z toho, co to je teda za zařízení.*“ Zároveň však přiznává, že by tato činnost byla prospěšná a mohla více upřesnit pedagogickým pracovníkům činnost manželské a rodinné poradny, protože doposud se setkávají s klienty, kteří z počátku nemají žádné povědomí o tom, jak jim může být manželská a rodinná poradna prospěšná „*Ale je to na zamyšlenou, že bychom mohli teda nějak víc se na těch školách představit a pozeptat se možná těch školních psychologů, co oni si o tom myslí.*

Kategorie Bariéry, které brání škole řešit problematiku domácího násilí

Z výpovědí jednotlivých informantů vzešlo 8 potencionálních bariér, které mohou bránit škole řešit případ žáka ohroženého domácím násilím v rodině mezi rodiči. Těchto 8 bariér bude podrobněji rozebráno. Jedná se o:

- Chybí krizový plán na domácí násilí,
- nedostatečná prevence domácího násilí na školách,
- domácí násilí upozad'ují aktuálnější témata,
- domácí násilí = strašák, kterého se bojíme,
- nedostatečná znalost problematiky domácího násilí pedagogickými pracovníky,
- neznalost legislativy,
- nástrahy dnešní doby,
- nejasné informace o Systému včasné intervence.

Chybí krizový plán na domácí násilí

Od všech dotazovaných pedagogických pracovníků se nedostala přesná odpověď na to, zda mají stanovený nějaký oficiální postup, jak v těchto případech postupovat, pokud se na škole objeví žák zasažený domácím násilím v rodině mezi rodiči. Z výpovědí vyplývá, že se spíš jedná o individuální postup každého z nich, jak postupují v pomoci takovému žáku. Krajská metodická prevence nás seznamuje s tzv. Krizovým plánem, který by si školy měly vytvořit v případě, kdy se na škole vyskytne nějaký typ rizikového chování, aby se následně mohly k němu vrátit a postupovat obdobně v případě, že se toto rizikové chování bude opakovat. Jak sama krajská metodická prevence uvádí, pravděpodobně výskyt rizikového chování „domácí násilí“ není tak vysoký, protože se takřka ani v žádném preventivním programu školy nevyskytuje „*Pokud by se na škole projevilo to rizikové chování konkrétně, tak v tom případě by na to měli mít vypracováno i krizový plán. Protože v současné době ve školách spíše mívají vypracované krizové plány na typy projevů jako je záškoláctví, šikana, někde tam mají samozřejmě tabák, alkohol, jo prostě to, ale přiznám se, že na domácí násilí, ted' jsem prohlížela asi 35 preventivních programů a ani v jednom sem to neviděla. Samozřejmě budu říkat, ten výskyt asi snad není tak vysoký nebo o tom nevíme nebo nevím, ale samozřejmě zase nesmíme, před tím strkat budu říkat hlavu do písku*“. Chybějící krizový plán na rizikové chování domácího násilí potvrzují i samotné výpovědi pedagogických pracovníků. Výchovná poradkyně sděluje: „*Máme krizový plán, ale vyloženě není na domácí násilí.*“ Školní metodická prevence dále uvádí, že krizový plán mají, ale na případ, kdy je dítě

obětí násilí, které je páchané přímo na něm „*Máme krizový plán, ale určitě je tam uvedený, co dělat v případě, že zjistíme, že na dítěti je domácí násilí.*“ Toto vysvětluje školní metodička prevence takto: „*My se nebavíme o domácím násilí rodičů, protože to školu jako organizaci nezajímá v podstatě.*“ Třídní učitelka ale poukazuje na to, že by rozhodně podrobnější popis toho, co mají v takových situacích dělat, určitě přivítala, zde se vyskytuje problém nedostatku času jej vytvořit „*No já jsem právě plánovala, kdyby to za mě někdo udělal, tak by se mi to líbilo. Takže bych chtěla udělat na každý problém, který by se mohl vyskytnout, i tohle, jednoduše výstižně prostě udělat fakt takovou jednoduchou nějakou metodiku. ...tak a teď kom zachováš klid a půjdeš třeba tamhle..., protože člověk v té chvíli určitě (...) je člověk, tak je prostě rozhozený. Já osobně bych potřebovala opravdu, co teď a co potom, úplně kroky, polopaticky, ne takhle široce, jak je to tady (myšleno metodika od MŠMT).*“ Třídní učitelka, ale upozorňuje na přehršle povinností, které pedagogický pracovník má a s tím spojený nedostatek času, pak brání vytvořit tyto krizové plány.

Nedostatečná prevence domácího násilí na školách

Tato skutečnost vychází již z kategorie „Preventivní aktivity“. V krajském městě, kde byl výzkum realizován, je 5 certifikovaných neziskových organizací, které nabízejí preventivní programy. Po pročtení jejich nabídky na webových stránkách Národního ústavu pro vzdělávání, však žádný z uvedených programů není zaměřený konkrétně na problematiku domácího násilí. Školy mají dále k dispozici dva výukové filmy zaměřené na problematiku domácího násilí a to český film Jakub a norský film Zuřivec. Oba dva filmy slouží jako edukativní materiál pro prevenci domácího násilí. Z výpovědí informantů však vyplynulo, že doposud není příliš známo, zda tyto filmy školy využívají či nikoliv. Metodička prevence má tyto filmy ve své nabídce preventivních aktivit, které může realizovat na školách, sama však potvrdila, že to po ni zatím žádná škola nechtěla. Metodička prevence se ve spojitosti s prevencí domácího násilí ve své výpovědi zmínila také o preventivním programu „Kočí z zahrada“, který považují za jeden z nejoblíbenějších pro školy. Tento preventivní program však není přímo zaměřen na problematiku domácího násilí. Preventivní aktivity mohou na školách poskytovat i externí organizace. Speciální pedagožka Manželské a rodinné poradny si však nevzpomíná, že by z nějaké školy přišel požadavek realizovat na jejich škole přednášku zaměřenou na problematiku domácího násilí. Sociální pracovnice OSPOD při rozhovoru informovala o besedách určené přímo žákům prvního stupně, které pořádal OSPOD. Tato setkání učila žáky, jak si poradit v krizových situacích a umět požádat o pomoc. Jednalo se o

krizové situace typu rodinných vztahů, sexuálního zneužívání, týrání a šikany. Domácímu násilí se však zejména tato beseda také nevěnovala.

Domácí násilí upozadřují aktuálnější témata

Metodička prevence upozorňuje ve své výpovědi na přehršle jiných rizikových forem chování, kterými se pedagogičtí pracovníci musí aktuálně zabývat, a proto již není v lidských silách, obsáhnout všechny typy rizikového chování, kterých by si měli všimnout a řešit je. Konkrétně naráží na témata, jako jsou **žáci cizinci a s tím spojený rasismus a xenofobie, dále vztahy ve třídách či drogy** „*Další část lidí si myslím, že opravdu třeba jako fakt nemá čas, že opravdu, že je toho tolik (zdůraznění), co by měli udělat a že těch témat aktuálních je víc, to jsou třeba teď žáci cizinci a s tím spojený xenofobní, rasistický věci, jo. Opravdu ty vztahy v těch třídách jsou hodně jako různé jo (...). Ted', vyžaduje se po nich, aby vždycky dělali nějakou protidrogovou prevenci na těch základkách obzvlášť a že je toho vlastně opravdu tolik těch témat, který by měli řešit, že je to pro ně zahlcující a že to opravdu nemůžou adekvátně zvládnout, jo. Jako že to není ani nezáměr ani nic, ale že opravdu si vybírají to, co je prostě v ten okamžik nejprioritnější.*“

Krajská metodička prevence dále zmiňuje za aktuální téma **kyberšikanu** „*Ale teďka třeba zas, co to je takovej ten fenomén poslední doby nebo spíš nám tak jako zůstala ta kyberšikana, takže taky paní ředitelka volala a říká ...já z toho prostě potřebuju udělat odstrašující případ pro ty další, které tady prostě jsou, musíme to prostě dotáhnout do konce, udělat to, tak jak se to má...*“

Příslušník Policie ČR pak dále ve své výpovědi na otázku, zda pořádají přednáškovou činnost na téma domácí násilí, naráží na další témata jako je **šikana, alkohol** a opět drogy „*Jde o témata spíše všeobecná, která zajímají školu z titulu toho, že v případě neřešení se může škola dostat do stavu, kdy se jí (třeba šikana, alkohol, drogy apod.) situace vymkne z kontroly.*“

Domácí násilí = strašák, kterého se bojíme

To že je však domácí násilí v rodině těžké téma si informanti uvědomují a možná, že právě jejich strach je jednou z překážek, co brání školám si této problematiky více všimnout. Třídní učitelka o tom hovoří takto: „*Našlapovala bych hodně (zdůraznění) opatrně při tom, myslím, že se dá hodně ublížit hodně i té rodině a tak no, tak to bych se hodně radila, nenechala bych to určitě na sobě, to určitě ne, poradila bych se.*“

Metodička prevence dále informuje o tom, že pedagogičtí pracovníci někdy bývají vystrašení z toho, že by situaci měli ohlásit na OSPOD. V tomto případě se jim to snaží ale vysvětlit *„Tak jsem jim řekla ten postup, že orgán sociální péče o děti a tak dále, no ale paní učitelka se mě zeptala ...no ale neublížím tý mamince, jako neuškodí jí to... Takže tam jako vlastně rozebíráme stejně jako s dětma, co je žalování a co už je nějaká ochrana prostě toho člověka, a proč je to potřeba, jo. Je to opravdu jako taková edukace trošku těch pedagogů, protože oni opravdu můžou být výborní v té výuce, ale tyhle věci moc neznají, no nevědí. Neříkám, že všichni, ale stává se to.“*

Domácí násilí je tedy těžké téma, do kterého se pedagogičtí pracovníci bojí zasahovat. Sociální pracovníce OSPOD o tom hovoří takto: *„Spíš možná o tom to je, že je to pro ně těžký téma, a že se bojí do toho zasahovat, určitě do chvíle než se to přímo dotýká toho dítěte. To znamená, než to to dítě přímo sdělí a oni mohou mít nějaký podezření, ale věřím, že to drží zpátky a říkají si, dokud jako to dítě samo neřekne, nebo na něm nebude něco vidět, tak se toho nebudeme jakoby dotýkat a že až teda ve chvíli, kdy pak to dítě přijde nějaký zhroucený, jo a věřím, že i když vidí třeba odřenou maminku ve družině.“* To, že může být škole nepříjemné tuto problematiku řešit a také strach z tzv. šlápnutí vedle, potvrzuje i příslušník Policie ČR *„Pro školu je to i možná citlivější postup, protože žádná ze škol nemá zájem o publicitu v tomto směru. Rovněž tak nemá zájem o případnou protireakci rodičů v případech, že by „šlápli vedle“.*

Možná je také těžké rozlišit, do jaké míry se domácí násilí odehrávající se v rodině mezi rodiči za přítomnosti dětí, školy dotýká. Školní metodička prevence se k tomu vyjadřuje takto: *„Já neříkám, že se nás to netýká. Já jenom říkám, že nám nepřísluší to řešit. To jsou takový ty drobnosti, to je právě ten most mezi školou a tou veřejností. Protože nám je úplně jasný, že to dítě, který nám sem přijde, že se na něm odráží úplně všechno, včetně domácího násilí, který se děje mezi tátou a mámou, mámou a babičkou a tak dále. Já to vím. Ale já nemůžu a nepřísluší mi z pozice učitele tohle to ve škole řešit. Já můžu tohle to řešit v okamžiku, kdy dojde k problému s dítětem, protože já to dítě mám na starosti. A velmi často se nám to stává, že samozřejmě to nevydržíme a snažíme si něco říct, a velmi často slyším od kolegů, jak je rodiče odpálkovali, co nám je do toho.“* Školní metodička prevence dále naráží na limity školy a její hlavní funkci *„My jsme škola. Prvním úkolem školy je vzdělávat, vychovávat a určitě nezasahovat do těch oblastí jako (...). Takže takhle.“*

Nedostatečná znalost problematiky domácího násilí pedagogickými pracovníky

Jednou z dalších překážek je i to, že pedagogičtí pracovníci zejména tedy třídní učitelé nemají dostatečnou znalost problematiky domácího násilí a mají pocit, že by v takovém případě mohli nadělat více škody než užitku. Třídní učitelka informuje o třídnických hodinách, kde občas naráží na téma ubližování a co by v takových případech měli žáci dělat. Aby ale samotná přímo otevřela téma domácího násilí, na to necítí dostatečné odborné znalosti „*My si děláme třídní hodiny s dětma, my si sedneme do kroužku a třídní učitelka si na půl hodinky týdně s dětma povídá, takže tam už v tý hodině jako taky zjistíme, co a jak, ale ano říkáme si ubližování a kdyby ti někdo ubližoval tak přijdeš za mnou, tohle jako všechno máme naučený, ale abych úplně jako otevřela tohle to téma, do toho bych se asi nepouštěla, protože taky nejsem úplně v tom kovaná, abych se jako v tom neztratila, abych neudělala víc škody, než užitku.*“ Metodická prevence tedy v tomto případě naráží na to, že by bylo dobré zajistit zejména třídním učitelům větší osvětu ohledně této problematiky „*Takže jinými slovy si myslím, že by měla být větší osvěta pedagogů v tom, jak oni to můžou poznat nežli jak s tím pracovat jako s dětma. To si jako myslím, že by ani neměla být jejich práce, ale opravdu jak to jakoby na těch dětech poznat, nebo co můžou být ty varovný znaky, příznaky aby (...) a vědět kam s tím dál a víc se jako ani nemusí. Samozřejmě výchovný poradce, metodik prevence, vedení, ty by měli být mnohem víc v tom jakoby erudování jo, ale běžný učitel si myslím, že by mu to mohlo jako opravdu dostačovat.*“

Nejen že se pedagogický pracovník může potýkat s nedostatečnou znalostí problematiky domácího násilí, zároveň však pro něj může být překážkou i nečitelnost osoby násilné. Výchovná poradkyně sděluje svůj osobní prožitek s osobou násilnou, tedy agresorem „*Měli jsme tady případ, kdy matka byla na útěku a přišla sem jako v utajení do školy, vím, že byly někde v krizovém centru, ale pak otec přišel se vyptávat na děti a já bych to u něj vůbec nepoznala, protože oni umějí vystupovat, že bych to do něj ani neřekla.*“

Metodická prevence dále upozorňuje na to, že běžný učitel za zhoršeným chováním žáka primárně nechte domácí násilí v rodině mezi rodiči „*Ale tohle to podle mě jako stejně nemají, když si třeba vezmeme, že jedním ze znaků domácího násilí může být náhlé zhoršení prospěchu nebo nějaké osamocení, nebo tak, tak to si nemyslím, že někdo zatím má ten obsah, že může myslet jakoby i na domácí násilí, to si nemyslím, že to tam moc učitelů zatím nevidí jo, že budou hledat, proč je hloupý to dítě, budou prostě hledat různý jiný možnosti, ale že by je primárně napadlo domácí násilí, to si teda jako nemyslím.*“ Příslušník Policie ČR také naráží na problémy s identifikací domácího násilí učiteli „*Co se týká samotné identifikace domácího násilí, tak si nedělám iluze. Řekl bych, že povědomí může mít právě výchovný*

poradce resp. metodik prevence a předpokládám, že ten zvolí postup v podobě podnětu na OSPOD.“

Neznalost legislativy

Když se podíváme do naší legislativy pozorně, zjistíme, že pokud se pedagogický pracovník dozví o skutečnostech napovídající domácí násilí v rodině žáka mezi rodiči, měl by v této věci brát na zřetel svojí oznamovací povinnost. V tomto případě jde a o dva typy oznamovací povinnosti:

- **Oznamovací povinnost vůči Policii ČR** vyplívající z trestního zákoníku zákon č. 40/2009 Sb., která se vztahuje na dva případy a to neoznámení a nepřekažení trestného činu, který spadá pod ohlašovací povinnost (v našem případě § 198 týrání osoby svěřené).
- **Oznamovací povinnost vyplívající pedagogům z novely zákona č. 401/2012 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí**, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, kde se v § 9a odstavec (4) píše, že mimo jiné i školy a školská zařízení jsou povinni oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v § 6, tedy v našem případě jde o děti, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami (i případy zjištěného domácího násilí) a to bez zbytečného odkladu poté, kdy se o takové skutečnosti dozví.

Z toho tedy jasně vyplývá, že školy mají oznamovací povinnost již vůči žákovi ohroženému násilím, které se odehrává mezi rodiči. Tuto skutečnost však ani jedna z dotazovaných pedagogických pracovníků ve své výpovědi neuvedla.

Nástrahy dnešní doby

Informanti také naráží na problémy současnosti. Školní metodička prevence zejména upozorňuje na problémové chování rodičů, které v mnoha případech znesnadňuje řešení situace žáka *„Tam je problém té doby, která nastala. Ta doba je šílená a opravdu kdybych mohla učit jenom děti a nebyť v kontaktu s rodičema, tak jsem naprosto spokojená. Ty rodiče jdou s dobou, pořád si na něco stěžují, ne (zdůraznění) všechny, jo. Ale jako preventista jsem tady. Stačí, když máte 10 rodičů z těch 450, kteří jsou pořád s něčím nespokojený a ono to potom otráví, protože si pak říkáte, že vlastně tím chráníte všechny děti ze školy téměř všema věcmi, který děláte na vrch. Takže takhle.“* Školní metodička prevence dále naráží

na osamocenost pedagogických pracovníků a jejich přehršle úkolů a povinností, které mají a které jim brání být více v kontaktu s žáky „*Já nevím. Mám takovej zvláštní pocit, že v tom jsou ty učitele strašně sami. Když to mám říct úplně rozumně. Když je někdo v poradně, tak si dělá jen tu svojí práci, když je někdo koordinátor preventisty, řeší si svojí práci. Já učím, do toho musím zvládat tolika dětí a do toho řeším tyhle problémy a v podstatě, protože to dítě je samozřejmě ve škole, tak se dožaduju spolupráce těch ostatních organizací a někdy mám pocit, že je to takový (...). Nevím, že se chce po nás prostě strašně moc. A ta administrativa, ta je šílená, každou chvilku musíme vyplňovat papíry jinak.*“ Výchovná poradkyně pak dále upozorňuje na to, že některé děti v dnešní době v důsledku počítačových her mají posunutou normu a tak násilí přijímají jako něco běžného, díky tomu se pak takové dítě bude jen těžko svěřovat ve škole, že dochází mezi rodiči k násilí „*Já si myslím, že je doba nevšímavosti. Myslím si, že i ty rodiče o těch učitelích nehezky mluví a myslím si, že ty děti v dnešní době hrajou hry na počítači, kde vidí násilí, takže mě to připadá, že oni některý věci berou bohužel jako normu, jo. Takže mnohem míň se ve škole budou svěřovat.*“

Nejasné informace o Systému včasné intervence

Systém včasné intervence, by měl být pro děti něčím, co napříč celým systémem, ať už je to škola, Police ČR, OSPOD a další zaštiťuje pomoc v případech, kdy se nacházejí v krizových a těžkých životních situacích. Jak už bylo v teoretické části nastíněno, nejsou příliš známé informace o tom, kde je tento systém dnes. Záměrně proto byla informantům položena otázka, zda již slyšeli o Systému včasné intervence a zda jsou do něho zapojeni nebo ho nějakým způsobem využívají. Z výpovědí informantů vzešlo, že každý z nich má o tomto systému různé informace a vlastně tak úplně neví, zda je v jejich kraji využíván. Toto je výpověď krajské metodičky prevence: „*No ty školy spolupracují s OSPOD jako pravidelně, tam jako určitě ten problém není, jako z naší strany určitě dostávají informaci o tom, že když se to právě týká dětí, takže by to mělo být teda řešeno samozřejmě ve spolupráci s OSPOD, takže z toho budu říkat, bych asi strach neměla. Nevím, jestli to takhle přímo nazývat nebo nenazývat, samozřejmě ten název jakoby znám, ale že bych to někde viděla, vyloženě že bychom to úplně používali to asi ne no.*“ Metodická prevence má více informací o tomto systému, dle jejich slov však nejsou tyto její informace podložené, sděluje však, že se jí tento projekt líbil a tak se radila s OSPOD, jak tento systém zavést i do jejich kraje, ani po této schůzce však nenabyla příliš nových informací „*Já nevím, abych pravdu řekla, protože to snad údajně byl nějaký projekt Moravskoslezského kraje a nebylo to jakoby celorepublikový, to je tedy jen co jsem slyšela, nejsou to žádný ověřený stoprocentní informace. (...) A bylo to*

ale dotovaný z evropských fondů, takže oni tu metodiku museli vlastně jakoby vydat a uveřejnit pro všechny, ale (...) zase si mohli ostatní vybrat, jestli chtějí nebo nechtějí podle toho nějak fungovat. Mě to taky hodně zaujalo a sjednávala jsem si schůzku s vedoucí OSPODu jako že bych o tom chtěla nějak jednat a ta mě právě říkala, že už je to jakoby překonaný vlastně tento systém, ale pak jsme se teda vlastně nedostaly už moc k tomu, co můžeme teda udělat dál nebo jinak, abychom to změnili nebo jako napodobili nebo něco, takže nevím taky, abych pravdu řekla.“

Metodička prevence nás však informuje o Týmu pro děti a mládež, který v jejich kraji funguje jako taková mezioborová spolupráce, zřejmě si však nedává do spojitosti, že právě tento tým je jedním z pilířů Systému včasné intervence. Hovoří o tom takto: *„Tady co by se dalo jakoby říct, že taková mezioborová spolupráce a kde by se dalo řešit víc věcí je, že právě OSPOD hradecký je organizátorem skupiny, která se jmenuje Tým pro děti a mládež a kde se setkávají právě ospoďácký pracovníci, zástupci jednolivejch neziskovejch organizací, který tady v kraji působěj v souvislosti s prevencí, potom státní zástupce, zástupci městské i státní policie, krajská koordinátorka, já teda a potom i zástupce jakoby ze zdravotnictví a ze školství jedna paní ředitelka tam je.“* Metodička prevence dále popisuje, jak tento Tým pro děti a mládež pracuje a ve své výpovědi také poukazuje na jeho užitečnost *„To setkání je v intervalu jednou za tři čtyři měsíce a tam se vždycky probere nějaké téma a říká se vlastně co by k tomu kdo měl, co by tomu pomohl a nastavuje se vlastně ten směr, abychom všichni nebyli úplně roztrženi, ale abychom právě spolu spolupracovali a věděli jsme o sobě, hlavně že můžeme spolupracovat a že nemusí každý umět všechno, ale že právě můžeme na sebe odkazovat, tak to si myslím, že to je jako užitečný.“* Sociální pracovnice OSPOD nás pak také seznamuje s tímto Týmem pro děti a mládež, jehož hlavním koordinátorem je OSPOD *„OSPOD je také takovým koordinátorem Týmu pro děti a mládež. Je tam OSPOD, je tam policie, myslím si, že tam patří dále neziskové organizace, pracovníci policie vlastně jak okresní tak krajský, takže to funguje.“* Sociální pracovnice OSPOD nás dále informuje o činnosti Týmu pro děti a mládež *„Ta setkání se lišila a někdy se řešilo záškoláctví, někdy se řešila spolupráce škol, někdy se řešila spolupráce s policií, jo. Zpravidla něco jakoby vyplynulo, nebo že byla potřeba teda to řešit, a pak ten tým se nad tím sešel. Ale stává se, že ten tým se sejde a není konkrétní téma třeba, a tak řeší jen nějakou kazuistiku, co se povedlo nebo nepovedlo.“* Sociální pracovnice OSPOD ví, že téma domácího násilí se na tomto setkání řešilo, ale nikde ne v její přítomnosti *„Domácí násilí si myslím, že v tom nebylo, no. Ale třeba městská policie je v tom týmu poměrně aktivní a ty témata tam přináší, takže určitě tam domácí násilí taky někdy bylo.“*

O systému včasné intervence jako o elektronické databázi nás pak informuje příslušník Policie ČR, který v této souvislosti spolupracuje především s OSPOD „*Systém je součástí našeho (policejního) systému ETŘ (evidence trestního řízení), ve kterém probíhá téměř veškerá administrativní činnost na úseku příjmu, zpracování a vedení podnětů, které policie prošetřuje nebo se s nimi v rámci služební činnosti setkala. Zde se vytváří a evidují veškeré písemnosti při přestupkových nebo trestních řízeních a další písemnosti vzniklé z ostatní činnosti policie (vyřizování podnětů ostatních orgánů státní správy, podněty fyzických a právnických osob a podobně). Zkrátka je to systém, ve kterém pracují všichni policisté a vše, co během služby vytvoří, tvoří zde. SVI je systém, který je používán pro komunikaci (hlášení případů) s orgány sociálněprávní ochrany dětí.*“ Sociální pracovníce OSPOD pak tuto výpověď příslušníka Policie ČR v podstatě potvrzuje. Více to pak popisuje na příkladu domácího násilí „*Pokud jde o domácí násilí, tak policie samozřejmě má povinnost informovat o incidentu s účastí dítěte, a to jsou třeba i zásahy, které jsou s domácím násilím. To je vlastně nějaká zašifrovaná zpráva, kterou právě odšifrovává náš kolega jako jedinej z celého OSPOD. Tak snad jedinej v tomto případě nějaký systém včasné intervence funguje, ale jinak si myslím, že aktuální byl v těch letech 2009 a 2012, kdy se to tady snažil kraj rozjet, ale myslím si, že se to tady jakoby moc nepodařilo.*“

7 Shrnutí výzkumného šetření a doporučení pro praxi

Na začátku shrnutí výzkumného šetření je nutné seznámit se skutečností, že ani jedna z dotazovaných pedagogických pracovníků si nevzpomněla na případ žáka ohroženého domácím násilím v rodině mezi rodiči, který by musela řešit na jejich škole. Každá z nich v průměru učí 20 let. A stejně tak si ani jeden z pracovníků externích organizací nevzpomněl na žádný konkrétní případ, kdy by její škola oslovila ke spolupráci na pomoc takovému žákovi. Statistiky vykazující násilných osob ze společné domácnosti však jasně dokazují, že děti jsou přítomny domácímu násilí mezi rodiči a bezpochyby tyto děti musí navštěvovat i základní školy.

I přes tuto skutečnost však všem informantům byly dále kladeny dotazy, jak by tedy postupovali, kdyby se případ takového žáka na jejich škole vyskytl a jak by vypadala spolupráce mezi školou a externí organizací v těchto případech.

Na počátku výzkumného šetření byly položeny 2 výzkumné otázky. První výzkumná otázka se nejdříve dotazuje na detekci žáka ohroženého domácím násilím v rodině mezi rodiči pedagogickými pracovníky. Všechny pedagogické pracovnice se shodují na tom, že pokud se žák nachází v nějaké tíživé životní situaci, začne se chovat jinak. Z rozhovorů vyplynulo, že první znak, který by mohl napovědět, že v rodině žáka dochází k domácímu násilí mezi rodiči, je **změna chování**. Z odpovědí informantů jsou patrné dvě roviny změny chování. Žák se začne uzavírat sám do sebe, straní se spolužáků a s nikým příliš nehovoří nebo naopak doposud bezproblémový žák se začne projevovat agresivně. Z odpovědí informantek vzešly následně další **tři pomocníci v rozklíčení žáka ohroženého domácím násilím**, ještě před tím než dojde k jeho samotnému oslovení. Jsou to informace od ostatních pedagogických pracovníků (kolegové), informace z okolí žáka (spolužáci, kamarádi) a ostatní zdroj informací (školní předměty – výtvarná výchova, slohová práce, anonymní dotazníky).

Následně se druhá část první výzkumné otázky dotazuje na **postup pomoci pedagogických pracovníků** žákům ohroženým domácím násilím v rodině mezi rodiči. Krajská metodická prevence informuje, že jestliže se na škole vyskytne takto ohrožený žák, měli by pedagogičtí pracovníci postupovat v pomoci podle Metodiky od MŠMT, která se v jedné ze svých příloh věnuje i domácímu násilí. Všechny informantky z řad pedagogických pracovníků uvedly, že tuto metodiku znají, upozornily však na skutečnost, že nikdy ji však nevyužily v případě domácího násilí. Nevzpomínají si za své praxe na případ žáka ohroženého domácím násilím v rodině mezi rodiči, který by ony samotné řešily. Přesto však informantkám byly dále kladeny dotazy, jak by postupovaly v pomoci takovému žákovi

v případě výskytu na jejich škole. Při jejich popisu však bylo patrné, že se pedagogické pracovnice spíše uchylují k analogii postupu pomoci žáku ohroženého takovými typy rizikových chování, kterým je na školách věnována větší pozornost a tudíž tyto postupy pomoci dobře znají. To také vystihuje jedna z možných bariér, která osvětluje, proč na základních školách není domácímu násilí věnována patřičná pozornost. Existují aktuálnější témata, která školy musí řešit, patří sem šikana, alkohol a drogy, záškoláctví či vztahy ve třídě.

Z analýzy rozhovoru pedagogických pracovnic však vzešel poměrně jednotný postup pomoci žáku ohroženého domácím násilím v rodině mezi rodiči. Pedagogické pracovnice se shodují, že **rozhovor s žákem** je první krok, který musí následovat po detekci v případě, kdy si všimnou změn nálad a chování u doposud bezproblémového žáka. Pedagogické pracovnice se rovněž shodují na tom, jak by takový rozhovor měl probíhat. Podle informantek by měl být takový rozhovor veden v soukromí a na intimním místě. Takovým místem je pro ně zejména jejich kabinet. Zde se však mohou potýkat s tím, že kabinet většinou sdílí i s dalšími kolegy. Pro dítě tedy kabinet nemusí znamenat bezpečné místo jako pro pedagogické pracovnice. Oslovení žáka k rozhovoru by mělo probíhat nepozorovaně někým dalším. Jako příklady uvádí možnost vyčleněných hodin v týdnu, které může dítě samo využít a přijít se svěřit do kabinetu za pedagogickým pracovníkem, když ho něco trápí. Anebo uvádí možnost vzít žáka z hodiny se záměrem, že jde nějakému učiteli pomoc např. s přenosem knih a při té příležitosti se ho vyptat. Takový rozhovor upřednostňují vést samotné pouze s dítětem, pakliže se jedná o žáka, kde jsou třídními učiteli. V případě, že se jedná o žáka z vedlejší třídy, upřednostňují dát žákovi na výběr, kdo by měl být rozhovoru přítomen. Informantky však upozorňují na individualitu každého dítěte a podle toho také volí přístup k rozhovoru. Zprvopočátku jde však spíše při rozhovoru mezi pedagogickou pracovnící a žákem o **tzv. chození okolo horké kaše**. Pedagogické pracovnice se vyvarují zeptat dítěte přímo na problémy v rodině. V tomto případě se totiž obávají reakce rodičů, kteří by se od svých dětí mohli následně dozvědět, že se škola vyptávala na věci z jejich soukromí. Pedagogické pracovnice narážejí však na bariéry rozhovorů vedených s žáky a to **bariéru mlčení zejména u starších žáků** a bariéru **nedůvěry žáka k prostředí školy**, která jim také brání se o problému svěřit.

Jestliže se po rozhovoru s žákem potvrdí podezření na přítomnost domácího násilí v rodině žáka mezi rodiči, pedagogické pracovnice se shodují, že je nezbytné uskutečnit i **rozhovor s rodiči**. V případě rozhovoru s rodiči by také spíše volili cestu opět co nejvíce chodit tzv. okolo horké kaše a neptat se na ty věci přímo. Některé pedagogické pracovnice

však také naráží na bariéry v rozhovoru s rodiči a to **bariéru strachu z reakce rodičů a nedostatek obrany a zastání**. Zde je však také patrné, že se spíše popis dotýká analogie jiných rizikových chování. V případě podezření na domácí násilí mezi rodiči je totiž nutné, nezvat si je do školy oba, ale zejména toho rodiče, který je v roli osoby ohrožené, na což také upozorňuje Metodika od MŠMT. Ani jedna z pedagogických pracovníků však na tento fakt neupozornila.

Pedagogické pracovníce se dále shodují na tom, že pokud se situace žáka po pohovoru s ním a jeho rodiči nelepší, stále se opakuje a trvá již delší dobu, je pro ně nezbytné začít tuto věc řešit důkladněji na půdě školy a jelikož domácí násilí vnímají jako závažné téma, tak za účasti **sezvání výchovné komise**, díky které se naplňuje jednotný plán, jak bude případ žáka řešen. Členy výchovné komise nejčastěji bývají vedení školy, třídní učitel, výchovný poradce, speciální pedagog, školní metodik prevence či školní psycholog. Informantky také upozorňují, že všechny kroky, které škola podniká k pomoci žákovi, musí mít písemně podložené včetně podpisů samotného žáka i rodičů, aby měla jasné důkazy o tom, že se o situaci zajímá a nenechává ji bez povšimnutí. Pokud se však situace žáka stále nelepší i přes intervence školy, oslovují k pomoci i externí organizace. Rodič je s postupem školy obeznámen a ví, že jestliže se situace nezlepší, bude externí organizace oslovena. Pedagogické pracovníce se však dále shodují, že kdyby se jednalo o žáka, který přijde do školy s viditelnými známkami toho, že i na něm je páchané násilí, jako např. modřiny po těle, došlo by k oslovení externí organizace rovnou bez předem svolané výchovné komise. V této situaci mají oznamovací povinnost a bylo by pro ně trestné tyto skutečnosti neohlásit. Oslovením externí organizace k řešení případu žáka ohroženého domácím násilím práce školy a jejich zájem nekončí. Škola musí i nadále vědět, jak se situace vyvíjí a znát konečné řešení případu. Pedagogické pracovníce se přiklání poskytnout zpětnou vazbu i samotnému žákovi a zeptat se ho, jak se nyní má, aby věděl, že škola se o něj zajímá a může v ní také najít oporu. Pouze jedna pedagogická pracovníce namítala se zeptat samotného žáka na aktuální situaci, pokud vidí, že ve škole funguje normálně.

Přizvání externí organizace ke spolupráci je dalším krokem pomoci žákovi ohroženého domácím násilím v rodině mezi rodiči. Zde se dostáváme k odpovědím na první část druhé výzkumné otázky: **Jak škola spolupracuje s externími organizacemi, které osloví k řešení situace takového žáka?** Tento krok vychází většinou z dohody výchovných komisí. Všechny pedagogické pracovníce informují o tom, že cesty, jak může škola oslovit externí organizace, jsou různé. Nejčastěji je to však za pomoci komunikačních technologií, tedy buď telefonicky, nebo skrze email. Pokud se škola s externí organizací takto spojí, následuje velmi často

po takovém kontaktu i osobní shledání, kdy dochází k šetření případu. Telefonický kontakt má pro pedagogické pracovníky výhodu v tom, že mohou vystupovat anonymně, záznam hovoru se písemně nezaznamenává a tak se pracovník externí organizace nemusí dozvědět, kdo je oznamovatelem. V případě žáka ohroženého domácím násilím by se pedagogické pracovnice obrátily v první řadě na OSPOD, dále také zmiňovaly Policii ČR a metodičku prevence v PPP. Škola však neuzavírá písemný kontrakt o spolupráci s externími organizacemi, spíše se jedná o ústní dohodu. Vesměs hodnotí pedagogické pracovnice spolupráci s externími organizacemi pozitivně. Externí organizace jsou ochotné jim pomoci a participovat na jejich případech. Nutno však podotknout, že ani v jednom případě si pedagogická pracovnice nevzpomněla, že by s danou externí organizací řešila právě případ žáka zasaženým domácím násilím v rodině mezi rodiči. Pedagogické pracovnice však upozorňují na nedostatečnou zpětnou vazbu od externích organizací, která se jim nedostává zejména z důvodu jejich mlčenlivosti a dodržování ochrany osobních údajů. Tento jednosměrný tok informací jim však nevyhovuje, kdy škola informace musí poskytnout, ale od externích organizací se žádné informace o vývoji situace nedozví.

Ani z výpovědí pracovníků externích organizací nevyplývalo, že by je nějaká škola kdy oslovila k řešení případu žáka ohroženého domácím násilím v rodině mezi rodiči, nebo si aspoň na takový případ nepamatují. I přesto byla pracovníkům externích organizací položena otázka, jak by tedy taková spolupráce mohla vypadat. A tím tak byla zodpovězená další část druhé výzkumné otázky: **Jak externí organizace spolupracují se školou?**

Metodik prevence v PPP může se školou spolupracovat dvěma způsoby. Buď jim nabízí preventivní programy, které jsou zaměřené na určitý druh rizikového chování. V tomto případě pak se školou sepisuje kontrakt o spolupráci a až následně půjde přímo do té školy a bude osobně s dětmi pracovat. Když by se však škola ozvala s tím, že mají na škole žáka ohroženého domácím násilím v rodině mezi rodiči, tak již do školy nepůjde, ale pouze je metodicky vede, aby věděli, co v dané situaci mohou pro to dítě udělat.

Spolupráce může být navázána i s **OSPOD** a to ve chvíli, kdy škola sdělí, že mají podezření na domácí násilí mezi rodiči v rodině žáka. V tom případě musí OSPOD začít takový případ prošetřovat. Sociální pracovník nejde hned na šetření do rodiny, ale většinou se uskuteční rozhovor nejdříve s žákem na půdě školy, u kterého nemusí být přítomen žádný z pracovníků školy ani rodič. Jestliže sociální pracovník zjistí skutečnosti, které značí domácí násilí mezi rodiči, je to důvod, proč by měl OSPOD začít věc řešit i s nimi. OSPOD však nemá nastavená žádná přesná pravidla, jak ve spolupráci se školou postupovat.

Manželská a rodinná poradna je další externí organizací, kterou mohou školy oslovit k řešení případu žáka ohroženého domácím násilím v rodině. V praxi se tak děje ale opačně. Sama poradna žádá o spolupráci školu k případu dítěte ohroženého domácím násilím mezi jeho rodiči zejména, kdy se dítě chová agresivně v kolektivu žáků a jeho stav se stále nelepší. Na samotné spolupráci je pak nejdůležitější, aby se všechny strany sešly a řekly si, co by bylo pro to dítě v daný okamžik nejlepší. Manželská a rodinná poradna nemá žádné ustanovené konkrétní postupy jak spolupracovat se školou a o spolupráci neuzavírá žádný písemný kontrakt, vše se děje na základě ústní dohody. Důležité však pro ně je, aby mohli vůbec se školou začít spolupracovat, získat souhlas rodičů.

Spolupráce školy s **Policií ČR** může být navázána na základě oznamovací povinnosti školy. V případě podezření z domácího násilí, je spolupráce se školou navázána spíše z iniciativy policie. V situaci, kdy řeší případ domácího násilí mezi rodiči, kterého byly přítomny i nezletilé děti, osloví školu s žádostí o zprávu.

A právě žádost o zprávu a oznamovací povinnost jsou situace, kdy jsou školy povinny spolupracovat s externími organizacemi.

Pracovníci externích organizací při hodnocení spolupráce se školou upozorňují na individualitu každé z nich. Pokud však školy naváží spolupráci s externími organizacemi, hodnotí ji informanti vesměs pozitivně. Zejména oceňují aktivní přístup školy a snahu řešit situaci žáka. Externí organizace však narážejí i na bariéry spolupráce se školou. Je to zejména **neochota či obava školy poskytovat informace vyplývající z nedostatečného zajištění jejich anonymity či nedostatečná zpětná vazba** zda jejich spolupráce byla prospěšná a škola ji využila. Proto se externí organizace snaží pravidelně „**dávat o sobě vědět**“ v podobě různých setkání, seminářů či přednášek a připomínat školám na koho a jak se mohou obrátit v případech, kdy se na škole objeví žák v krizové situaci, kterému by mohli poskytnout rychlou a efektivní pomoc.

Z výpovědí všech informantů také vzešlo **8 potencionálních bariér, které mohou bránit škole řešit případ žáka ohroženého domácím násilím v rodině mezi rodiči**. Nad těmito osmi bariérami je rozhodně dobré se zamyslet a říct si, co z toho vyplývá pro zlepšení současné praxe. Jednou z nich je **chybějící krizový plán na domácí násilí**. To znamená, že školy se doposud na svých školách nesetkaly s problematikou domácího násilí tak markantně, aby pro to měly speciálně udělaný krizový plán, který by využívaly pro jednotný postup u každého případu. **Nedostatečná prevence domácího násilí na školách** je však velkým nedostatek vzhledem k tomu, že je domácí násilí v současnosti velmi aktuální téma, v médiích se o něm mluví čím dál častěji, přesto se mu na školách nedostává stále dostatečné pozornosti.

Možná to však bude tím, že **domácí násilí upozad'ují aktuálnější témata**, která školy v současné době hodně řeší a to je šikana, kyberšikana, drogy, alkohol či vztahy ve třídách. Další bariérou je také to, že **domácí násilí je strašák**, kterého se školy obávají řešit. Je to pro ně těžké téma, které zároveň vnímají jako problém rodičů, do kterého jim jako škole nic není, a tak se bojí do něj zasahovat dříve, než se samo dítě svěří. Z toho totiž také pramení jejich strach, co kdyby „šlápli vedle“ a žádné domácí násilí se v rodině žáka nedělo. **Nedostatečná znalost problematiky domácího násilí pedagogickými pracovníky** zejména pak třídními učiteli je další bariéra, která brání tento jev rozklíčit. Pedagogové se bojí toto téma otevřít před třídou, protože se na to necítí být dostatečně kompetentní a vybaveni odbornými znalostmi. V tomto případě by byla rozhodně namístě větší osvěta zejména pro třídní učitele, aby byli k této problematice více citliví a uměli si více všimnout znaků, které by jim leccos mohly napovědět. S tím dále také souvisí **neznalost legislativy**, která se vztahuje k oznamovací povinnosti pedagogických pracovníků respektive školy a školských zařízení, v situaci, kdy se dozví o dítěti ohroženém násilím, které se děje mezi jeho rodiči. Z výzkumného šetření však vyplynulo, že si tuto skutečnost pedagogické pracovnice nejspíš neuvědomují. Jako další překážkou se také jeví **nástrahy dnešní doby**, které přinášejí vnímat násilí dětmi jako normu, protože jej vidí kolem sebe nejen v rodině, ale také ve škole, na ulici nebo v televizi či počítačových hrách. A také v důsledku dnešní doby „papírování“ nemohou pedagogičtí pracovníci věnovat dostatečnou pozornost žákům, tak jak by chtěli. A nakonec nejasné informace ohledně **Systému včasné intervence**, který by měl být pro děti něčím, co jim napříč celým systémem, ať už je to škola, Police ČR, OSPOD a další zaštiťuje pomoc v případech, kdy se nacházejí v krizových a těžkých životních situacích. Jak už bylo v teoretické části nastíněno, nejsou příliš známé informace o tom, kde je tento systém dnes. Z výzkumného šetření však také nevzešly jasné a sjednocené informace jednotlivých subjektů, které by měly být do tohoto projektu zapojeny. Jeden z pilířů Systému včasné intervence zde však funguje. Jedná se o Tým pro děti a mládež. Informanti si však tento tým se systémem příliš nespojují.

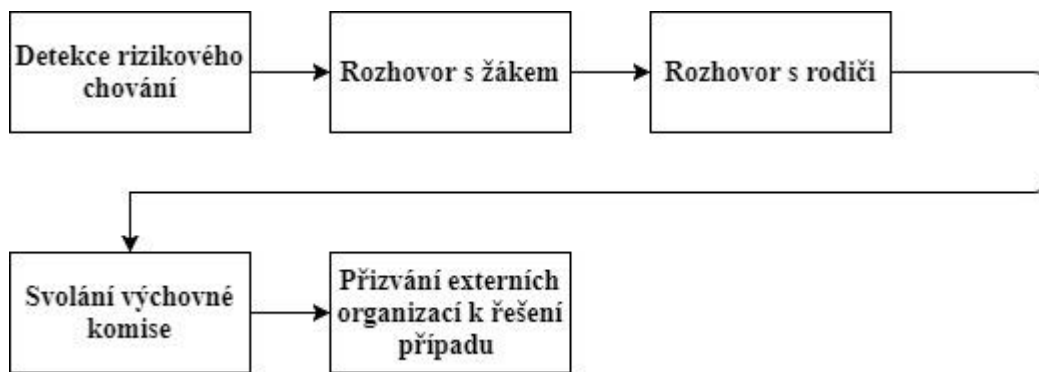
Třetí výzkumná otázka se dotazovala na realizaci preventivních aktivit na základních školách zaměřené na problematiku domácího násilí. Z výzkumného šetření vzešlo, že základní školy se ale příliš preventivním aktivitám zaměřeným na domácí násilí nevěnují. Školy nyní mají k dispozici dva výukové filmy zaměřené na problematiku domácího násilí, a to český film Jakub a norský film Zuřivec. Oba dva filmy slouží jako edukativní materiál pro prevenci domácího násilí. Zatím však není příliš známo, zda školy tyto filmy využívají či nikoliv. Preventivní aktivity nemusí škola realizovat sama, ale může si pro to pozvat i externí

organizace. V kraji, kde byl výzkum realizován, je 5 certifikovaných neziskových organizací, které nabízejí preventivní programy. Žádný z uvedených programů však není zaměřený na problematiku domácího násilí. OSPOD dále pořádal besedy určené přímo žákům prvního stupně. Tato setkání učila žáky, jak si poradit v krizových situacích a umět požádat o pomoc, domácí násilí však do této besedy zahrnuto nebylo. Přednáškovou činnost ohledně domácího násilí může poskytovat i Policie ČR. Z výzkumného šetření však vyplynulo, že školy o tyto přednášky nejeví zájem. Výpovědi pedagogických pracovníků pak také nenaznačovaly, že by se na jejich školách věnovaly aktivně prevenci domácího násilí.

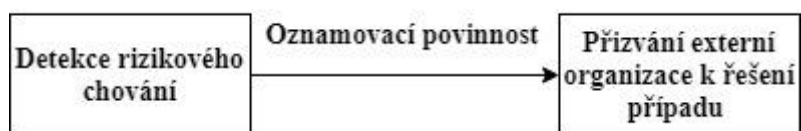
Z výzkumného šetření vyplynulo, že základní školy se problematice domácího násilí příliš nevěnují. Z čehož také vyplývá, že toto téma neumí dobře uchopit v případě, kdy by měly poskytnout žáku ohroženého domácím násilím mezi rodiči pomoc. Je zajímavé, že pokud by se jednalo o žáka ohroženého domácím násilím, zde ve smyslu násilí páchaném na dítěti, je to pro školy dostatečně alarmující a pochopitelné, že se děje něco špatně a svoji pomoc nastartují téměř okamžitě. Ale pak se k domácímu násilí přidá ještě ten fakt „mezi rodiči“ a rázem je to něco, co brání školám jejich pomoc nastartovat obdobně jako u žáka, kde je násilí pácháno přímo na něm. Násilí je však páchané v obou případech – jen jde zde možná rozlišit to fyzické, které je na žáku jasně vidět a pak to psychické, které vlastně tak úplně vidět není. Naše legislativa však mluví jasně – žák ohrožený domácím násilím mezi rodiči je pro školy důvod oznámit tuto skutečnost přinejmenším OSPOD.

Pro naši společnost je již legální pomáhat osobě ohrožené domácím násilím a máme pro to taky vícero organizací, které tuto pomoc zastiňují. Pokud se však pozornost přesune na děti jako další oběti domácího násilí mezi rodiči, kteří však vystupují „pouze“ v roli svědka, rázem je pomoc takřka v nedohlednu. Být v roli svědka je však pro dítě někdy mnohdy více traumatizující, než pro samotnou oběť, na které je násilí pácháno. To však není ještě stále ve společnosti zažité a ani základní školy si tuto skutečnost pravděpodobně dostatečně neuvědomují, což je tedy fakt, díky kterému se dětem nedostává pomoci právě tam, kde svůj čas tráví nejvíce.

Následující dva obrázky zobrazují pro srovnání postup pomoci žáku na základních školách, u obr. 8 jde o žáka ohroženého domácím násilím mezi rodiči u obr. 9 pak o žáka ohroženého především fyzickým násilím, kterého se dopouští rodiče přímo na něm.

Obr. 8 Postup pomoci žaku ohroženého domácím násilím mezi rodiči na ZŠ

Obr. 9 Postup pomoci žaku ohroženého násilím, kterého se dopouští rodiče na něm

ZÁVĚR

Diplomová práce pojednává o problematice domácího násilí se zaměřením na dítě, které je ohrožené tímto rizikovým chováním v rodině mezi rodiči a dále se věnuje možnosti pomoci těmto dětem ze strany základních škol, protože právě zde tráví děti svůj čas nejvíce a v rámci prevence může instituce školy na tuto problematiku upozorňovat a podávat včas pomocnou ruku dítěti, které je ohrožené násilným chováním mezi rodiči.

Hlavním cílem práce bylo, v souvislosti se školním prostředím a s ohledem na aktuální situaci, identifikovat preventivní působení a preventivní postupy pomoci žákům ohroženým domácím násilím odehrávající se mezi rodiči a následně uvést, s jakými dalšími institucemi a organizacemi základní školy v těchto případech spolupracují.

V rámci teoretické části této práce jsme se nejdříve seznámili s problematikou domácího násilí v kontextu České republiky. Dále jsme si přiblížili dítě jako oběť domácího násilí odehrávající se mezi jeho rodiči a s tím spojené oblasti ohrožení vývoje dítěte vyrůstajícího v domácím násilí a dopady, které to na něj bezpochyby zanechává. Také jsme se dotkli domácího násilí z pohledu práv dětí, a jak na tuto problematiku nahlíží praxe v zahraničí konkrétně v Norsku. Poté bylo rozebráno preventivní působení základních škol zaměřené na problematiku domácího násilí, kde jsme se seznámili s primární prevencí tohoto jevu, minimálním preventivním programem, který mimo jiné může zahrnovat preventivní aktivity směřující k prevenci domácího násilí a metodickým doporučením od Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, kde se dovídáme, jak by školy měly jednat v případech, kdy se na jejich škole vyskytne žák ohrožený domácím násilím v rodině. Nakonec byly představeny i další instituce a organizace, které při řešení situace takového žáka mohou se školou spolupracovat. Teoretické části je pak následně věnováno samostatné shrnutí.

V rámci empirické části byl vymezen vybraný výzkumný design i metody sběru dat. Do výzkumu se nakonec zapojilo osm z deseti oslovených informantů. Rozhovory byly vedeny s třemi pedagogickými pracovníci základních škol a dále s krajskou metodičkou prevence, metodičkou prevence v PPP, sociální pracovnící OSPOD, speciální pedagožkou Manželské a rodinné poradny a nakonec příslušníkem Police ČR. Zvolená technika rozhovoru podle návodu se osvědčila. Cílem výzkumného šetření bylo identifikovat preventivní aktivity zaměřující se na problematiku domácího násilí na základních školách a také zjistit, jak

pedagogičtí pracovníci detekují žáka ohroženého domácím násilím v rodině mezi rodiči a jak postupují dále v pomoci takovému žaku.

Z výpovědí informantů vyplynulo, že ani jedna z dotazovaných pedagogických pracovnic si nevzpomněla na případ žáka ohroženého domácím násilím v rodině mezi rodiči, který by musela řešit na jejich škole, na které každá z nich v průměru učí 20 let. A stejně tak si ani jeden z pracovníků externích organizací nevzpomněl na žádný konkrétní případ, kdyby jej škola oslovila ke spolupráci na pomoc takovému žaku. I přes tuto skutečnost však všem informantům byly dále kladeny dotazy, jak by tedy postupovali, kdyby se případ takového žáka na jejich škole vyskytl a jak by vypadala spolupráce mezi školou a externí organizací v těchto případech. Statistiky vykazání násilných osob ze společné domácnosti však jasně dokazují, že děti jsou přítomny domácímu násilí mezi rodiči a bezpochyby tyto děti musí navštěvovat i základní školy.

V úvodu teoretické části práce jsme se díky odborné literatuře obeznámili se skutečností, že děti ohrožené domácího násilí mezi rodiči, jsou považovány za neviditelné oběti. Výsledky výzkumného šetření této práce pak toto tvrzení potvrzují. Žáci ohrožení domácím násilím odehrávající se mezi rodiči jsou na základních školách skutečně stále neviditelní, přestože ve většině domácností, kde se domácí násilí děje, žijí také nezletilé děti.

Z výzkumného šetření tedy vyplynulo, že základní školy zatím s problematikou domácího násilí neumí příliš pracovat a v podstatě se dle nich dokonce s tímto typem rizikového chování nepotkávají. Statistiky však ukazují něco jiného. A tak z výzkumného šetření plynula další otázka a to: proč základní školy této problematice nevěnují patřičnou pozornost, ač je to nyní velmi aktuální téma? I na tuto otázku se však dostalo odpovědí, které vyplynuly z výzkumného šetření a které představují osm bariér objasňujících, proč se základní školy s touto problematikou zatím v praxi nepotkávají.

Tato diplomová práce je proto dalším důkazem toho, že se žáci základních škol potýkají s problematikou domácího násilí v jejich rodinách mezi rodiči a je proto nezbytné, aby na tuto skutečnost reagovaly i základní školy a snažily se těmto dětem poskytnout pomoc, ač jak oni sami říkají „to co je mezi rodiči se nás netýká“, ale to, co vidí nebo slyší dítě samotné, se jeho dotýká určitě a proto by i v takových případech měly řešit situaci stejně jako by dítě bylo samo fyzicky napadáno.

LITERATURA A POUŽITÉ ZDROJE

BÁRTÍK, Pavel, MIOVSKÝ, Michal, ed. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, c2010. ISBN 978-80-87258-47-7.

BARVÍKOVÁ, Jana a Jana PALONCYOVÁ. *Děti, rodiče a domácí násilí: výzkum klientely Acorusu, z.ú.* Praha: VÚPSV, 2016. ISBN 978-80-7416-245-9.

BAŠTECKÁ, Bohumila. *Psychologická encyklopedie: aplikovaná psychologie*. Praha: Portál, 2009, 515 s. ISBN 978-80-7367-470-0.

BEDNÁŘOVÁ, Zdena. *Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha: Acorus, c2009, 92 s. ISBN 978-80-254-5422-0.

BENTOVIM, Arnon. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-629-3.

ČAPEK, Robert, Sylvie NAVAROVÁ a Zdenka ŽENATOVÁ. *Žák v krizové situaci*. Praha: Raabe, 2017, 141 s. Dobrá škola. Třídní učitel II. ISBN 978-80-7496-294-3.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008, 150 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2207-8.

Domácí násilí v kontextu rodiny a práce. Brno: Spondea, 2014, 127 s. ISBN 978-80-260-7191-4.

EXNEROVÁ, Markéta, Tereza KAUFHOVÁ a Lenka SKÁCELOVÁ. *Kočí zahradka: rozvoj sociálních dovedností dětí v rámci prevence rizikového chování : metodika pro učitele*. Dotisk 1. vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze v NLN s.r.o., Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-401-0.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

HRČKA, Michal. *Sociální deviace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, 302 s. Základy sociologie. ISBN 80-85850-68-0.

JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada, 2012, 258 s. ISBN 978-80-247-3679-2.

JEŽKOVÁ, Veronika. *Právek proti násilí na ženách: Bílá místa české legislativy*. České Budějovice: Tiskárna Protisk, 2016. ISBN 978-80-904564-7-1.

KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014, 258 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4502-2.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 80-7178-945-3.

LAUBOVÁ, Lenka. *DOBŘÁ PRAXE ODDĚLENÍ SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ V OBLASTI PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI*. Praha, 2011. Diplomová práce. Katedra sociální práce FF UK Praha.

LAZAROVÁ, Bohumíra. *Pozdní sběr: o práci zkušených učitelů*. Brno: Paido, 2011, 158 s. ISBN 978-80-7315-206-2.

LEVINE, Peter A. a Maggie KLINE. *Trauma očima dítěte: probouzení obyčejného zázraku léčení: od raného dětství po dospívání*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: Maitrea, 2012, 609 s. ISBN 978-80-87249-27-7.

LEVOVÁ, Jana. *Metodika pro práci s cizinci žijícími v České republice, kteří jsou ohroženi domácím násilím*. Brno: Spondea při ČČK Brno, 2010, 167 s. ISBN 978-80-254-8499-9.

MAREŠ, Jiří. Tvorba případových studií pro výzkumné účely. *Pedagogika: Časopis pro vědy o vzdělávání a výchově* [online]. 2015, 65(2), 113-142 [cit. 2017-10-15]. ISSN 2336-2189. Dostupné z: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=11212&lang=cs>

MARTANOVÁ, Veronika, Barbara JANÍKOVÁ a Tereza DANĚČKOVÁ. *Učební texty ke specializačnímu studiu pro školní metodiky prevence*. Praha: Centrum adiktologie, 2007, 159 s. Učební texty. ISBN 978-80-254-0525-3.

MATĚJČEK, Zdeněk, Věduna BUBLEOVÁ a Jiří KOVAŘÍK. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 1997, 69 s. ISBN 80-85121-89-1. – najít stranu

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010, 183 s. ISBN 978-80-7367-739-8.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, 166 s. ISBN 978-80-246-3336-7.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 144 s. Studijní texty. ISBN 80-85850-24-9.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006, 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.

MIOVSKÝ, Michal. *Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87258-74-3.

MIOVSKÝ, Michal. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87258-89-7.

Mlčení bolí: postřehy z desetileté praxe intervenčních center. Ústí nad Labem: Asociace pracovníků intervenčních center ČR, 2016. ISBN 978-80-270-0459-1.

PEKÁRKOVÁ, Simona, Jana VOŽECHOVÁ a Jan HRUBEŠ. *Příručka pro obce*. Praha: Úřad vlády ČR - Odbor pro sociální začleňování, 2012. ISBN 978-80-7440-068-1.

PROKOP, Martin. *Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí*. Brno: Ekologický právní servis, c2000, 79 s. ISBN 80902570-8-9.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

ŘÍČAN, Pavel a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Dětská klinická psychologie*. 4. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2006, 603 s. Psyché. ISBN 80-247-1049-8. – doplnit stranu
Sociologické nakladatelství, 1997, 144 s. Studijní texty. ISBN 80-85850-24-9.

SOCHŮREK, Jan. *Úvod do sociální patologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2009, 186 s. ISBN 978-80-7372-448-1.

STRAUSS, Anselm L. a Juliet M. CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999, 196 s. ISBN 80-85834-60-X.

STÜNDL, Erich. *Systém včasné intervence a metody sociálně výchovného působení*. Olomouc, 2009. Rigorózní práce (PhDr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Pedagogická fakulta.

ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, 186 s. ISBN 978-80-7367-690-2.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krizová intervence pro praxi*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2011, 195 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2624-3.

ŠTABLOVÁ, Renata. *Drogy, kriminalita a prevence*. 2. rozš. vyd. Praha: Vydavatelství Policejní akademie ČR, 1999, 205 s. ISBN 80-7251-018-5.

ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

TOPINKA, Daniel, ed. *Domácí násilí z perspektivy aplikovaného výzkumu: základní fakta a výsledky*. Ostrava: SocioFactor, 2016. ISBN 978-80-906615-0-9.

VARGOVÁ, Branislava, Dana POKORNÁ a Marie TOUFAROVÁ. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008, 159 s. ISBN 978-80-86131-76-4.

VOKUŠ, Jiří. *Policie České republiky: pomáhat a chránit = Police of the Czech Republic*. Praha: Policejní prezidium České republiky, 2010, 84 s. ISBN 978-80-254-6099-3.

VOŇKOVÁ, Jiřina a Ivana SPOUSTOVÁ. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2., přeprac. vyd. Praha: proFem, 2008, 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3.

Internetové zdroje

Archiv zpráv minulých vlád: Česká republika podepsala Istanburskou úmluvu proti násilí na ženách. *Vláda České republiky* [online]. 2016 [cit. 2017-09-14]. Dostupné z:

<https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/aktuality/ceska-republika-podepsala-istanburskou-umluvu-proti-nasili-na-zenach--143594/>

Barbora Jakobsen: Domácí násilí je problémem nás všech. *Vlasta.cz* [online]. 2. 6. 2017 [cit. 2017-09-18]. Dostupné z: <http://vlasta.kafe.cz/clanky/psychologie/2017/6/2/barbora-jakobsen-domaci-nasili-je-problemem-nas-vsech/>

Domácí násilí: Velká inspirace z Norska. *ROSA: Pomáháme ženám* [online]. 12. 11. 2015 [cit. 2017-09-18]. Dostupné z: <http://rosa-os.cz/domaci-nasili-velka-inspirace-z-norska/>

Historie. *Centrum Locika: Pomoc pro děti zažívající domácí násilí* [online]. 2017 [cit. 2017-09-18]. Dostupné z: <http://www.centrumlocika.cz/main-menu/o-nas/historie>

Jakub. *CSFD.cz: Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. 2016 [cit. 2017-09-18]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/478764-jakub/galerie/?type=1>

LACKO, Zdeněk. Konec dětských psychiatrů v Čechách? *IDnes.cz: Blog* [online]. 5. 6. 2017 [cit. 2017-09-20]. Dostupné z: <http://radeklacko.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=607780>

Langer, Martinů. *REFORMA POLICIE ČR služba v nových podmínkách* [online]. 2009. [cit. 2017-04-08]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/soubor/reforma-policie-cr-cz-pdf.aspx>

Metodické dokumenty (doporučení a pokyny). *MŠMT: Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy* [online]. 2017 [cit. 2017-09-18]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování – č.j. 21291/2010-28. In: *Metodické dokumenty (doporučení a pokyny)* [online]. Praha: MŠMT, 2010 [cit. 2017-09-18]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování – Čj.: MSMT-44400/2014: Příloha č. 20: Domácí násilí. In: *Metodické dokumenty (doporučení a pokyny)* [online]. Praha: MŠMT, 2014 [cit. 2017-09-18]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Norský film Zuřivec o domácím násilí. *Dejme (že) nám šanci* [online]. 2015 [cit. 2017-09-18]. Dostupné z: <http://www.dejmezenamsanci.cz/aktuality/norsky-film-zurivec-o-domacim-nasili-2/>

Preventivní hraný film Jakub o domácím násilí je k dispozici. *Prevence-info.cz: Prevence rizikového chování* [online]. 2016 [cit. 2017-09-18]. Dostupné z: <http://www.prevence-info.cz/preventivni-hrany-film-jakub-o-domacim-nasili-je-k-dispozici>

Více než polovina obětí vyhledá pomoc lékaře. *ROSA: Pomáháme ženám* [online]. 19. 4. 2016 [cit. 2017-09-19]. Dostupné z: <http://rosa-os.cz/3810-2/>

Střediska výchovné péče (SVP). *NúV: Národní ústav pro vzdělávání* [online]. 2017 [cit. 2017-09-18]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/strediska-vychovne-pece>

Střediska výchovné péče. *MŠMT: Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy* [online]. 2017 [cit. 2017-09-18]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strediska-vychovne-pece>

Týmy pro děti a mládež a systém včasné intervence. *Agentura pro sociální začleňování* [online]. 2017 [cit. 2017-09-18]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/tymy-pro-deti-a-mladez-a-system-vcasne-intervence>

Uskutečnění školení k filmu Zuřivec (Sinna Mann). *To je rovnost* [online]. 10. 12. 2014 [cit. 2017-09-18]. Dostupné z: <http://www.tojervnost.cz/cs/o-nas/projekty/projekt-cz13/96-uskutecneni-skoleni-k-filmu-zurivec-sinna-mann>

Věnováno všem, které trápí strašné tajemství. *Haló noviny* [online]. 28. 12. 2014 [cit. 2017-09-18]. Dostupné z: <http://www.halonoviny.cz/articles/prints/32779486>

ZAPLETALOVÁ, Jana. *Inovovaná koncepce poradenských služeb poskytovaných ve škole: Úpravy na základě realizace projektu RŠPP-VIP II* [online]. 2011 [cit. 2017-09-18]. Dostupné z: <http://www.ipp.cz/rspp/images/vystupy/inovovan.pdf>

Cizojazyčné zdroje

A., Anitha a Mary Venus C. J. Exposure to Violence among Adolescents in Families with Domestic Violence. *Rajagiri Journal of Social Development* [online]. 2016, **8**(2), 141-158 [cit. 2017-06-27]. ISSN 09733086. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=sih&an=123506723&scope=site>

BARNETT, Ola W., Cindy L. MILLER-PERRIN a Robin D. PERRIN. *Family violence across the lifespan: an introduction*. 3rd ed. Thousand Oaks [online].: SAGE Publications, c2011. ISBN 978-1-4129-8178-1.

LENORE E.A. WALKER a WITH RESEARCH ASSOCIATES. *The Battered Woman Syndrome*. 3rd ed. New York: Springer Pub. Co, 2009. ISBN 9780826143150.

MBILINYI, Lyungai, Jeffrey EDLESON, Annelies HAGEMEISTER a Sandra BEEMAN. What Happens to Children When Their Mothers Are Battered? Results from a Four City Anonymous Telephone Survey. *Journal of Family Violence* [online]. 2007, **22**(5), 309-317 [cit. 2017-07-02]. DOI: 10.1007/s10896-007-9087-x. ISSN 08857482.

STRATEGIES AND INTERVENTIONS: AN INTEGRATED APPROACH: Local community. *UNICEF Innocenti Digest: Domestic violence against women and girls* [online]. Florence, 2000, (6), 15 [cit. 2017-09-19]. ISSN 102-3528. Dostupné z: https://www.unicef.org/malaysia/ID_2000_Domestic_Violence_Women_Girls_6e.pdf

WOLLAK, J. a D. FINKELHOR. Children Exposed to Partner Violence. In *Partner Violence: A comprehensive review of 20 years of research*. (Ed. By. J. L. Jasinski and L. M. Williams) [online]. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1998 [cit. 2017-09-20]. Dostupné z: <https://mainweb-v.musc.edu/vawprevention/research/childexposure.shtml>

WRIGHT, R.J., R.O. WRIGHT a N.E. ISAAC. Response to battered mothers in the pediatric emergency department: A call for an interdisciplinary approach to family violence. *Pediatrics* [online]. 1997, **99**(2), 186 - 192 [cit. 2017-09-19]. DOI: 10.1542/peds.99.2.186. ISSN 00314005.

KEMP, Alan R. *Abuse in Society: An Introduction*. United States of America: Waveland Press, Incorporated, 2017, 620 s. ISBN 978-1-4786-3354-9.

Zákony

Zákon č. 134/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a některé další související zákony

Zákon č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Domácí násilí jako podmnožina násilí v rodině (Ševčík, Špatenkové, 2011, s. 24)

Obr. 2 Cyklus násilí (Bednářové, 2009, s. 11)

Obr. 3 Spirála domácího násilí (Kemp, 2017, s. 303)

Obr. 4 Symptomy dětí, svědků domácího násilí (Wollak, Finkelhor, 1998)

Obr. 5 Vertikální koordinace prevence rizikového chování ve školství (Bártík, Miovský, 2010, s. 64)

Obr. 6 Institucionální pomoc žáku ohroženého domácím násilím odehrávající se mezi rodiči

Obr. 7 Seznam informantů pro rozhovor

Obr. 8 Postup pomoci žáku ohroženého domácím násilím mezi rodiči na ZŠ

Obr. 9 Postup pomoci žáku ohroženého násilím, kterého se dopouští rodiče na něm

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Přepis rozhovoru Informantka 4 školní metodička prevence

Příloha B – Evidence typů a míry rizikového chování na škole ve školním roce 2015/2016

PŘÍLOHY

Příloha A

Rozhovor byl přepsán doslovně podle informantky, tudíž se v textu vyskytují nespisovné výrazy.

Drobné odmlky, pauzy a neverbální komunikace jsou vyznačeny takto:

(...) – krátká odmlka, nedokončená výpověď

(emoce, neverbální komunikace, poznámka) – označení důležitých emocí, neverbální komunikace, či poznámek pro úplný význam textu

T – tazatel

R – respondent

T: Řešila jste někdy na vaší škole případ žáka, u kterého by docházelo k domácímu násilí mezi rodiči?

R: Řešila jsem kdysi dávno jednoho a pak už jenom náznaky. Jako nikdy to domácí násilí nebylo prokázáno.

T: Jen pro upřesnění, myslím násilí, které se děje mezi rodiči, nikoliv na dítěti.

R: Aha, takže není to dítě, ale je to rodiče. No (...), teď přemýšlím (...). Jako to fyzické napadání tam určitě kdysi bylo. Už učím 25 let, takže určitě jsem se s tím setkala a vím, že jsme to řešili jednou ohledně toho, že prostě rodiče, jak byli proti sobě, tak pak požadovali vydávání dítěte, nevydávání dítěte tomu a tomu, takže určitě jako jo.

T: Vy tady na škole působíte také jako školní metodička prevence?

R: Krátce.

T: Co taková funkce obnáší? Co je Vaší náplní práce?

R: Školní metodik prevence má jednu jedinou úlohu. V podstatě, pokud se ve škole vyskytne problém tak se samozřejmě v první řadě snaží ten problém řešit učitel, třídní učitel. A pokud to potom přeroste v rámci už takových věcí, který by se daly řešit už s externíma organizacema, tak od toho jsem tady já. Takže to vždycky funguje tak, že já nevím – vyskytne se ve třídě problém, třídní učitelka se ho snaží řešit, ono to nepomůže, tak přijde za mnou, popíše mi problém. Já si pozvu podle těch okolností, buď jenom žáky nebo jejich rodiče nebo sežvu výchovnou komisi té poradkyně nebo to řeším s vedením školy. V podstatě je o všem vedený nějaký zápis a v podstatě se snažím ten problém dál vyřešit a dál ho (...). Jo, takže tohle je hlavní funkce. Ten metodik prevence vlastně shromažďuje ty problémy a pomáhá je řešit třídním učitelům. A pokud vlastně naše kompetence už na to nestačí, tak přizývám spolu s vedením školy externí organizace jako je policie a tak.

T: Takhle jste mi to hezky shrnula obecně a teď půjdeme více do hloubky. Možná se budeme víc bavit na teoretické rovině, pokud si na žádný takový případ nevzpomenete, kde by za zhoršením stavu dítěte ve škole bylo domácí násilí v rodině, ale to nevadí. Co by byl první znak, kterého byste si všimla, že s tím dítětem je něco v nepořádku?

R: Většinou jsou to změny v chování. Když se u dětí doma něco děje, tak to dítě buď se začne projevovat úplně jinak než do teď, takže třeba začne být agresivní. Taky jsem měla případ,

kdy tatínek onemocněl nebo něco takového a to dítě se úplně zlomilo, takže z normálního dítěte začne být buď velmi špatnej agresor, v případě toho, že jde o to domácí násilí. Anebo se může stát, že naopak to dítě je zamlklý, nekomunikuje, takže asi takhle. To jsou jediný (...). Je to prostě změna chování toho dítěte, nic jiného vám to (...). Pokud nejde o násilí na dítěti, pokud jde o násilí mezi rodiči.

T: A když byste u toho žáka zjistila, že se najednou začal chovat jinak, než je obvyklé. Jak byste dál postupovala?

R: No tak potom je to určitě ten rozhovor s tím dítětem. To znamená, pokud je člověk třídní učitel, tak tyhle ty věci by měl vnímat. Pokud někdo dělá třídního učitele, tak tam jsou určitě nějaký třídnický hodiny, který by neměly být jenom o tom, kde bychom měli napsat jen hodiny a vyřešit věci, co budou, ale určitě s těma dětma se komunikuje. Pokud se komunikuje s dětma, tak většinou i přes ty děti se vám donesou informace, ty se rozvádějí, ty nefungují. Nemusí to být od toho dítěte, ale kolem dokola. Takže když potom usoudím, že třeba, samozřejmě nemůžu soudit rodiče, ale pokud u toho dítěte dojde ke změnám nálad a chování, tak po pohovoru s ním kontaktuju potom rodiče. A většinou se pak ptám - neděje se u vás doma něco, ten je takovej, potřebovala bych s váma mluvit a většinou ty rodiče sami začnou. Pokud se nejedná o nějakou, tak jak vy říkáte už (...). Takže to je jako jediná možnost, jak postupovat.

T: V případě takového žáka a jeho změny chování, radíte se o tom i s ostatními kolegy, než se pustíte do dalších kroků a nenecháváte to jen na sobě?

R: Ono jde o to, že pokud vám dítě něco řekne, tak byste měla nějakým způsobem držet mlčenlivost. Samozřejmě pokud by to byly závažný věci, tak jsme povinni tak jako učitelé hlásit různé věci na sociálky a kontaktovat ty další externí organizace. Ale že bych se vyloženě radila s někým ve škole (...). Možná za vedením bych šla, pokud bych opravdu neměla jistotu, co dál. Tak bych možná šla za zástupkyní nebo za paní ředitelkou, ale nemyslím si, že je dobře, když pak kolegyně rozhlašují po škole – podívejte se, co mám dělat, tenhle ten benjamínek, doma se u něj něco děje. Tak tohle není dobře si myslím já.

T: Dobře. A jak samotné zpovídání žáka probíhá?

R: No, ono záleží strašně na tom, o jaký věkový kategorii mluvíte. Pokud se jedná o malé děti, tam se to dá určitě, protože třídní je s nima pořád. Tam se to dá určitě řešit na tom prvním stupni různěma způsoby. Můžete to poznat, pokud si nejste jisti a říkám, zase je spousta blbostí. Rodiče se pohádají, rozvádějí se, ale nemusí k tomu násilí docházet. Ale pokud k tomu násilí dochází, tak vám k tomu může pomoci i pár takových věcí jako je výtvarka, obrázky, zaměřit to, prvouka. Takový ty (...) a už bych třeba motivovala i ty děti ve třídě a i to dítě, z jeho chování. A potom když vidím nějaký špatnej obrázek, špatný povídání, slohovka by se dala využít „můj nejlepší zážitek s rodinou“ a mezi řádky číst, dokážete vyčíst, tak pak si s tím dítětem promluvit. Jo, jako vzít si ho, a říct hele tohle co to mělo (...) a buď to dítě chce mluvit anebo nechce mluvit. Pokud to dítě mluví a informace pustí, tak je to vždycky samozřejmě lepší. Pokud to dítě nemluví a informace nepustí, tak v obou případech bych kontaktovala rodiče a řekla jim, co se děje. Pokud jde o druhý stupeň, tam už je to komplikovanější. Třeba, měla jsem ve třídě kluka a rodiče se rozváděli, asi k domácímu násilí

tam nedocházelo, ale prostě z hodnýho kluka byl najednou hajzl. Rodiče ho nezajímali, nic. A tam už musíte opravdu velmi individuálně. To znamená, kontaktovat jednoho z rodičů, promluvit si, že se zhoršilo chování. Většinou ty rodiče se vám sesypou tady ve škole a začnou vyprávět, co se u nich děje a samozřejmě každá matka i otec hájí svoje dítě. Takže chudák dítě za to nemůže, víte, my teď máme (...) jo, takže většinou to takhle vyplyne samo. Ale po pohovoru s tím dítětem jakmile zjistím, že se něco prostě děje, tak většinou kontaktuji rodiče a mluvím s nima o tom. Ale nemůžete těm rodičům říct - já jsem se dozvěděla, že se rozvádíte, ale - podívejte se, jeho chování se hodně zhoršilo, neděje se s ním něco, nepozorujete doma. A většinou musíte nechat tu druhou stranu, aby Vám vyprávěla. My jsme škola. Prvním úkolem školy je vzdělávat, vychovávat a určitě ne zasahovat do těch oblastí jako (...). Takže takhle.

T: A ten výslech žáka probíhá kde?

R: On to není výslech. Je to pohovor s tím žákem. Pokud se jedná o problém z mých hodin a pokud se jedná o mého žáka jako třídního učitele, tak ten pohovor s ním vedu sama. Protože já potřebuju ty prvotní informace získat, abych nerozvířila něco. Pokud se jedná o to, že jako preventista pomáhám ostatním třídám anebo cizí třídní zjistil nějaký problém někde jinde, tak potom ten pohovor (...). Když je to zase starší žák, tak se ptám, jestli mu nevádí, když u toho bude jeho třídní učitelka. Nebo jestli se chce svěřit jí, mě, že je to úplně jedno. Takže to je to prvotní získávání informací. A samozřejmě (...) pořád jsme ve fázi, kdy se nedovím, že maminka včera nemohla vstát, protože jí tatínek ztřískal. Tam by se to řešilo asi úplně jinak, jo. Takže já (...) a pokud se zjistí závažnější, pak samozřejmě kontakt s rodiči. Pokud se to opakuje a má to takovouhle souvislost. V podstatě seze se výchovná komise, kde je speciální pedagog, výchovný poradce, vedení školy a třeba já, třídní učitel toho dítěte. Udělá se o tom zápis, kde se musí všechny ty věci podložit. Všechno, co dělám, podkládám písemně. To znamená i ten pohovor s dítětem si zapíšu, nechám si to podepsat, kdyby náhodou k něčemu došlo do budoucna, aby člověk měl podklad, že něco udělal.

T: A vyložení kde probíhá ten pohovor?

R: Většinou se snažím jakoby na nějakém místě, které není nepříjemný pro to dítě. Když vím, že je to normální dítě, většinou ho zvu sem do kabinetu, když tady samozřejmě nejsou kolegyně.

T: Máte pro ty pohovory nějaké metodiky či standardy, podle kterých se řídíte?

R: No (...), oni standardy jak byste měli víst pohovor, když jakoby fungujou tyhle ty problémové věci, ale já s tím mám hrozně špatný zkušenosti. Já prostě vsázím vždycky na to, co to je za dítě. A podle toho na něj musíte jít. Takže některý děti se vám otevrou, když se jich zeptáte na osobní věci, některý děti se vám vůbec neotevrou. U některých dětí se vyplatí netlačit, prostě jenom říct – hele neděje se nic, pustit je, oni třeba za tři dny přijdou sami. Takže opravdu hodně vsázím na individualitu dítěte a vždycky se potom od toho odpíchnu dál.

T: Takže metodiky jsou, ale spíše jedete po svém?

R: Tak, jedu si po svém. Na vysokých školách se učí, jak vést pohovor se žákem, ale jsou to hrozně obecná pravidla, který podle mého současné době v praxi už neodpovídají. Ty děti jsou jiné. Po těch 25 letech, co učím, se děti strašně změnila a hlavně problém s jejich rodiči.

To je nejhorší. Musíte také koukat, co je to za rodiče. Jestli rodiče s vámi spolupracují, tak se nebojím. Jestli rodiče nespolupracují, mají pořád výhrady ke škole, tak se bojím cokoliv s tím dítětem, protože oni vám to samozřejmě omlátí o hlavu. Jinak platí pravidlo, pokud řešíte závažný problém s dítětem, vždycky u toho musí být rodič, nebo někdo. Pokud to není pohovor ze strany sociálky, ta má nárok, jo. Takže měl. Ale my se pořád bavíme o těch prvotních věcech. Já když prvotně zjistím, nebo mám náznak z něčeho, z chování nebo něčeho, že by mohlo k něčemu docházet, tak určitě si nemyslím, že bych měla pozvat rodiče. Ale pokud to to dítě mi řekne nějaký závažný informace, tak potom určitě s rodičema.

T: Jaký to pro vás je? Když takhle zpovídáte toho žáka? Jak se u toho cítíte?

R: Jako normálně (pousmání). Víte co, já už po 25 letech to беру tak jako rozumně, tak si myslím, že každý to dítě potřebuje prostě nějakým způsobem podporu. Ono když vidí ze strany učitele, že to funguje a že ten učitel je normální a není to jenom - dobře, půjdeš si (...). A některý děti fakt dělají obrovský problémy, když zjistí, co se u nich doma děje nebo se rodiče rozvádějí. A pak si s některýma dětma stačí sednout, promluvit si s nima, říct - hele tohle nepovede nebo tak. A oni vidí, že si jich někdo všimnul. V podstatě dítě, které doma nemá tu pozornost, kterou by si zasloužilo, tak je v podstatě dítě, které na sebe potřebuje tu pozornost upoutat. Já se asi cejtím normálně. Ale samozřejmě pak je ta druhá skupina sígru a dětí, které by to dělaly i v případě, že by doma měly klid. Tak pak je to nepříjemný, jako unavující strašně.

T: Vyhovuje Vám takový systém zpovídání žáka?

R: To, co jsem si zavedla, ano. Já tady mám takový sešit školního metodika prevence, není to nic proti ničemu, ale vedu si tam (...). Zapišu třeba záznam, že jsem tady měla (...), takhle to vypadá. Je to jenom pro mě. Nikomu to neukazuju a v podstatě si sem třeba jenom napíšu, že 5. 6. návštěva paní XY. Napíšu si, co jsme probíraly. Když je to věc pro mě podstatná, nechám si to podepsat. Píšu si sem, i že jsem někomu telefonovala domu. A pokud, když dojde na lámání chleba a rodiče si jdou stěžovat třeba na úřad na školský úřad, tak já tohle to kdykoliv vytáhnu a mám vlastně podklady k tomu a napíšu – ano, ale já jsem s matkou hovořila toho a toho dne a telefonovala toho a toho dne. Takže to je první věc, na kterou musí člověk pamatovat. Pokud jde o nějaký závažný problém. Tak máme na stránkách od ministerstva nový blanket. Můžeme a nemusíme ho používat. Já jsem se ho rozhodla, protože je docela dobřej. A pokud máte problém s dítětem, tak tady si zaškrtnete, to, co potřebujete. V podstatě stejným způsobem si napíšete, tady je, co je na tom dobrý, proč se to řeší, jaký budou věci, lidi, který se toho zúčastnili, a pak tady jsou archy pro další jednání v tom případě. Takže je to taková zkrácená verze tohohle. Dobrý je, že tohle vypsát dá teda hroznou práci, protože člověk tam nemůže napsat všechno. A tohle je pro mě taková zpětná vazba. Teď máme pedagogickou radu a já si to vezmu k ruce a můžu říct – řešili jsme tolik a tolik případů, tolik a tolik se vyřešilo a tolik a tolik, ne. Takže takhle to probíhá. A potom ten samotný rozhovor s dítětem (...). Vždycky musíte mít nějaký závěr z toho. Takže dobře, třeba kdyby se něco dělo dál, přijdeš. Nebo za tejdén ho potkám a řeknu – stav se na pět minut, řekneš mi co a jak. Většinou to funguje takhle. A vlastně málo kdy jsme museli kontaktovat externí organizace.

T: A podle čeho se rozhodujete přizvat k řešení případu nějakou tu externí organizaci?

R: No třeba jednou jsme měli podezření na domácí násilí u dítěte. Takže tam už to potom začalo, pokud si všimnete nějakých modřin na těle dítěte. Ve druhý třídě si paní učitelka všimla. Takže potom určitě pohovor s rodičema, a pokud se vám něco cokoliv nezdá, tak je trestný to neohlásit na tu sociálku. Anebo měla jsem tady kdysi dávno taky kluka, ještě na tý předchozí škole. Dostal neštovice a spalničky a maminka ho posílala do školy pro obědy a tak dále. Takže jsem kontaktovala hygienickou stanici, kde jsem prostě řekla, že matka posílá nakažený dítě. To už pak záleží. Samozřejmě než něco takového udělám, tak vždycky jako preventistka se jdu poradit s vedením školy, protože, já nevím. Tohle nejsou věci, který by školu proslavovaly, ale na druhou stranu si myslím, že pokud se věci řeší tímhle způsobem, tak rodiče si pak už dají pozor, jo. A pokud je to jednou za pět let, tak to není nic proti ničemu. No a samozřejmě pokud zjistíte alkohol a takovýhle věci, tak tam už máme přímo krizový plán školy, kde máme vypsány, co a jak dělat v případě, že se zjistí u dítěte drogy, alkohol. Tam už jsou přímo dané postupy co a jak.

T: Kdo o tom přímo rozhoduje, že se osloví externí organizace? Je to přímo vedení té školy?

R: Měla bych já, jakoby rozhodnout, co dělat a navrhnout postup a paní ředitelka by měla spolurozhodnout. Ona za nás za všechny zodpovídá. Pokud já se rozhodnu volat policii a ona tady není, tak půjdu za zástupkyní, pokud tady nebude ani ona, tak je zavolám, ale pokud se můžu s někým poradit tak (...). A jinak tady máme daný ten krizový plán. Kouknu se, jestli ho tady někde mám. Ten je starý, já jsem ho přepisovala, ale vypadá to tak, že tady máte krizový plán školy, je tady všechno. Je tady třeba i záškoláctví, co dělat – co za počet neomluvených hodin, jak postupovat. Je tady vandalismus, šikana, co, jak. Chci vám ukázat. Tady to začíná. Návykové látky, takže tady máte, co s tím. Nalezenou látku příslušná osoba odebere, koho povolá, komu řekne a tak dále, jo. Takže to je přesně rozepsané na ty nebezpečný věci. Pokud bych opravdu zjistila, že se třeba děje, jak jste říkala, asi bych kontaktovala, zašla bych za vedením. V podstatě vedení školy musí být vždy informováno o tom, co se na škole děje. Jednou za tři měsíce ji napíšu zprávu, řešila jsem tolik a tolik případů a bylo to tak a tak. A pokud potřebuju něco řešit jakoby teď hned. Mail u nás funguje, ona je pořád na mailu, takže to rozebereme podle podrobností a aktuálnosti.

T: A krizový plán na domácí násilí máte?

R: Máme tam určitě napsaný (...). My se nebavíme o domácím násilí rodičů, protože to školu, jako externí organizaci nebo organizaci nezajímá v podstatě. Ale určitě je tam uvedený, co dělat v případě, že zjistíme, že na dítěti je domácí násilí. A tam teda je přímo napsaný, pohovor s rodiči a po pohovoru s rodiči (...). Protože může se stát, že to dítě trpí na modřiny a tak dále a nemusí docházet, jo. Tak proto se hned v prvopočátku neděje to, co je. Malý dítě má vztek na rodiče. Já si pamatuju, že jsme tady měli hochu a ten si ve druhé třídě vymyslel, že viděl zprávy, že unesli nějaký děti a tak přišel druhý den do školy a začal vyprávět, že tady zastavilo cizí auto a lákalo ho do auta. A teď se to řešilo. K tomu se musí přizvat policie, to už není jen tak. Jednak jsem ji informovala a tak dále, ale nezdálo se mi to. A tak jsem s klukem mluvila další dva, tři dny a nakonec se mi rozbřečel, že to viděl v televizi. A že teda si to vymyslel, takže jsme kontaktovali policii. A zas, maminka tvrdila, že mu doma televizi

nepouští. Pak vyšlo najevo, že maminka je po večerech pryč a kluk si dělá, co chce a tak dále, takže je to jedno s druhým. Tam opravdu strašně individuální přístup k těmhle těm problémům. Takže v krizovém plánu máme, co dělat když zjistíme, že dítě má modřiny, problémy a dochází k nějakému násilí.

T: A můžete mi popsat ty konkrétní korky při práci s externími organizacemi?

R: Zavoláte, kam potřebujete. To znamená, já třeba na tu hygienu jsem tenkrát psala email a popsala jsem jim problém. Já jsem tam napsala, že informuji a založila jsem kopii. Pokud potřebujete pomoc od té externí organizaci, tak vlastně vytočíte číslo na policii, teď každej (...). Oni to mají seřazený podle obvodů ty děti, takže informuju, řeknu, že mám podezření, že ten a ten žák, je na něm páchán trestný čin. Většinou přijedou, pohovoří si. Anebo se s váma domluví, jestli chcete, aby si to dítě pozvali u nich nebo s rodičema. Takže nabízí několik možností spolupráce.

T: Takže vy se pak informujete o tom výsledku?

R: No v podstatě, já jakoby pokud to není přímo ve škole, že je to trestný čin ve škole, tak nemám právo dovídat se tyhle ty informace. Je to jakoby pak trestní řízení, pokud je zahájeno proti rodičům. Třeba když se to týká toho dítěte. Ale samozřejmě pokoušíme se o zpětnou vazbu. Bohužel, já to chápu, oni by ze zákona neměli podávat informace a já jsem vlastně cizí člověk. Takže já na to mohu upozornit, ale na zpětnou vazbu nemám nárok. Což je špatně, jsme na to upozorňovali, ale pokud neusouděj, že to není potřeba k naší profesi.

T: A tak vyptáváte se třeba toho dítěte samotného?

R: Tohle nedělám většinou. Protože většinou se to rozjelo. Bylo toho strašně málo kdy, ale pokud se to pak rozjelo, já si třeba uvědomuju, že jsem pak toho hošíčka už nikdy nekontaktovala. Připadá mi, že pokud já ten problém předám někde dál a to dítě funguje ve škole jako normálně, tak mi nepřísluší už do toho jakoby vnášet další věci, protože nemyslím si, že by to tak jako bylo. Ale pokud se jedná o to domácí násilí, tak to dítě (...). Ten třídní učitel to vždycky píše do závěru, co jsme udělali jako škola, co udělal někdo jinej a vždycky poslední bod je – třídní učitel bude sledovat vývoj situace. Takže určitě ne přímo. Pokud by se řešil závažný problém v rodině, tak si myslím, že pokud by dítě samozřejmě něco řeklo, tak mu samozřejmě řeknu, pokud budeš potřebovat pomoc tak přijď. Ale informace z něj určitě tahat nebudu.

T: A když byste měla celkově zhodnotit tu spolupráci s institucemi?

R: Já nevím. Já mám asi štěstí na lidi. Myslím si, že na tý policii tam dělá moc šikovnej (...). Ono se to střídá jo, ale vždycky když jsem potřebovala pomoc a někde jsem zavolala, tak se zajímali a fungovalo to. Pokud se jedná o sociálku, tam jsem snad ještě nevolala. To kdysi kdysi dávno. Tam už ty lidi asi nedělaj. To jsem jednou patnáct šestnáct zpátky kvůli alkoholu devátáka. A pokud oslovím paní metodičku prevence v poradně, tam to vždy funguje, ta je fakt fajn. Takže tam si myslím, že ona se mi snaží poradit, když něco potřebuju. Jináč (...) přemýšlím. Zatím jako jo, spíš mám takovej jakoby ne dobrý pocit, ja nevím, jak to mám říct (...). Ta pedagogicko-psychologická poradna je z našeho hlediska instituce, která prostě (...). Já to nechci říct špatně, ale jsou tam některý věci se kterejma se prostě neztotožňuju, tohle

bych nerada (...). Říkám ptáte se, odpovídám upřímně. Oni vyšetří to dítě, ale pokud máte v závěrech a můžou to být i děti, který mají i jiné problémy než učební, ale pokud tam máte, že dítě spolupracuje, já vím že mají nějaký tabulky, ale tam mě chybí ta zpětná vazba od nich. Podívat se na to dítě, každý dítě přeci jinak pracuje, když je sám, nebo když je v počtu třiceti dětí ve třídě. Takže potom, když už se tam opravdu řeší (...). Taky nedávno jsme řešili, kluk hodně problematickej s chováním a byl prostě problém. Potřebovali jsme okamžitě něco řešit, protože tam docházelo k fyzickému napadání atd. Takže to bylo takový, že mě zarazilo, že nespolečovali tak nějak teď hned. Takže to je spíš takovej ten pocit, že když má dítě problémy, tak ho zařadíte někam. Požádáte tu externí organizaci, ano, ale pokud máte pocit, že to dítě by mohlo nějak napadnout fyzicky agresivně a ublížit hodně, tak potřebujete pomoci hned (zdůraznění). Ale ať už je to lékař. Tam jsem už taky několikrát volala, s těma je taky moc pěkná spolupráce. Ale jak říkám, měla jsem fakt asi kliku na lidi.

T: A kdy lékaře oslovujete ke spolupráci?

R: Když potřebuju, tam se jedná třeba o záškoláctví, tak volám, že bych potřebovala potvrdit, že opravdu byl nebo nebyl, abych zjistila, než zahájím nějaké jednání o záškoláctví. Nebo když třeba mně připadá, že dítě (...). Většinou to dělají rodiče, ale stane se, že ty rodiče nemají zájem a vím, že dítě je medikovaný. Tak třeba opravdu volám tomu lékaři, že se těžce zhoršilo chování, jestli (...) a tak. Oni nepodávají informace o dětech, ale pomůžou. Řeknou třeba, ať se objedná. Tak to je fajn.

T: Nápady pro zlepšení fungování té spolupráce?

R: Já nevím. Já jsem taková (...). Mám takovej zvláštní pocit, že v tom jsou ty učitele strašně sami. Když to mám říct úplně rozumně. Když je někdo v poradně, tak si dělá jen tu svojí práci, když je někdo koordinátor prevence, řeší si svojí práci. Já učím, do toho musím zvládat toliko dětí a do toho řeším tyhle problémy a v podstatě, protože to dítě je samozřejmě ve škole, tak se dožaduju spolupráce těch ostatních organizací a někdy mám pocit, že je to takový (...). Nevím, že se chce po nás prostě strašně moc. Všechno dělají základky, bylo nám několikrát řečeno, že bychom měli jít do té poradny a vidět, jak ta poradna s těmi dětmi pracuje, ale to my nepotřebujeme vidět. To je o tom, že vy to dítě nepotřebujete vidět, jak pracuje individuálně, protože když si já to dítě vezmu sem do kabinetu a budu ho učit individuálně, tak jak to s ním dělají v ty pedagogicko-psychologický poradně ty testy samostatně, tak to dítě bude zlatý. Ale já potřebuju, aby oni viděli, jak to vypadá, když to dítě je mezi třiceti dětma, jak se to dítě chová o přestávkách, protože to jsou problémy, kvůli kterým i my posíláme děti, který mají LMD (lehká mozková disfunkce) a tak dále. Takže to si myslím, že tohle je hodně podceňovaná záležitost a opravdu si myslím, že většina těch dětí je poslaných samozřejmě do poradny kvůli problémům jako je dyslexie, disgrafie a tak dále. Ale i co se týče jejich chování, tak si myslím, že oni (zdůraznění) by měli vidět to dítě. A ta administrativa, ta je šílená, každou chvilku musíme vyplňovat papíry jinak. Teď nám dali tu elektronickou, přes preventisty. Je nevím, pořád se říká, že nám to bude sloužit. Ale pro mě je to o tom, že já to tady všechno vyplním a ty ostatní organizace to dostanou už vyplněný do ruky a nebudou to muset přepisovat, jestli jsem to pochopila správně. V podstatě teď se chce a je to elektronický vyplňování preventistů, budeme podávat hlášení. Pro mě je to sednou si k tomu počítači, nadvakat to všechno, teď se to tam chce po minutách pro každý ročník, je to

pro mě blbý. Tohle mi nevyhovuje a nejhorší na tom je, že v podstatě nám to obhajovali tím, že tomu učiteli nebo k těm koordinátorům se to dostane od nás a oni si to jen docvakaj do tabulek a budou to mít předpřipravený a já pak mám pocit že (...), tady se zeptejte kolegyně výchovné poradkyně, že to papírování je strašný. Já jsem tady na ty škole pár let a už ji vidím po stý, jak jako výchovná poradkyně mění prostě papíry a štosy a já si myslím, že tohle je špatně. Takže si myslím, že spolupráce s lidma, když se opravdu člověk dostane do problému a potřebuje pomoc, slovně pomoc a tak dále, tak se dostává. Ale co se týče tý práce kolem preventisty nebo výchovnejch poradců, tak my jsme zavalení opravdu tři čtvrtě toho času, který trávíme s těma dětma, jsme zavaleni papírováním. Třetinu toho času máme na pohovory s těma dětma. Takže já si odučím, pak si udělám pohovor, pak si musím udělat čas to všechno zapsat. Najít si podpisy těch lidí, co tam byli. To je špatně. Teď bojujou, aby preventisti měli v podstatě snížený úvazek. To je sice krásný, ale musíte to dostudovat. Měli jsme tady vystudovanou preventistku, ale protože otěhotněla, tak chtějí, abych to dělala já. A oni nám nabídli teď studium čtvrtky a pátky nebo pátky a soboty. Řekněte mi, kterej učitel, kterej normálně učí, si může dovolovat jezdit čtvrtek a pátek na školení preventistů. To nejde prostě. I když je to jednou za měsíc. Učím jazyky, pro mě by to bylo mraky ztracených hodin a nemyslím si, že bych místo práce měla jezdit studovat preventistu. To je pořád pro tu školu podle mě druhořadá práce. Vždycky by ta škola měla mít vynikající kantory a tohle to je věc, kterou musíme taky držet, ale mělo by nám k tomu jakoby pomoc. Tak to si myslím, že je největší problém v současné době. A nedivím se, že to nikdo nechce dělat. Fakt jako, byla jsem na poradě těch preventistů a odcházela jsem úplně (...). Tam jedna mladá paní učitelka poctivá líčila, kolik hodin jí to zabere, než to všechno zapíše. A bylo jí odpovězeno, že je to neochota jejich kolegů. Ale ty lidi si vůbec neuvědomují (...). Oni to mají vystudovaný. Teď my než napíšeme ty odborný výrazy. My to všechno musíme (...). Jo, já jsem dělala kdysi školu, měli jsme to tehdy i na pedáku jako součást výuky, ještě za starý doby. Tři roky jsem jezdila do poradny, kde jsem se učila tohle dělat, ale prostě nevím no. Takže si myslím, že teď je to špatný z hlediska těch papírů. Je to čím dál horší.

T: A když je v té třídě tolik dětí, je vůbec v silách učitele zaznamenat všechno?

R: Jo to určitě jde, pokud jako byste učitel, tak ty děti vnímáte ve třídě a vnímáte nálady, rozdíly. A záleží taky na tom, jaký ten učitel je. Učitel musí rozlišit, jestli jde o problém závažnej, nezávažnej. Musí rozlišit, jestli je to drobnost. Tam je problém té doby, která nastala. Ta doba je šílená a opravdu kdybych mohla učit jenom děti a nebejt v kontaktu s rodičma, tak jsem naprosto spokojena. Ty rodiče jdou s dobou, pořád si na něco stěžují, ne (zdůraznění) všechny, jo. Ale jako preventista jsem tady. Stačí, když máte 10 rodičů z těch 450, kteří jsou pořád s něčím nespokojený a ono to potom otráví, protože si pak říkáte, že vlastně tím chráníte všechny děti ze školy těmhle všema věcmi, který děláte na vrch. Takže takhle.

T: A když se vrátím k tomu tématu domácího násilí. Vy jste říkala, že domácí násilí mezi rodiči se Vás netýká, ale samozřejmě je to něco, co se toho dítěte dotýká a nějak ho ovlivňuje.

R: Já neříkám, že se nás to netýká. Já jenom říkám, že nám nepřísluší to řešit. To jsou takový ty drobnosti, to je právě ten most mezi školou a tou veřejností. Protože nám je úplně jasný, že

to dítě, který nám sem přijde, že se na něm odráží úplně všechno, včetně domácího násilí, který se děje mezi tátou a mámou, mámou a babičkou a tak dále. Já to vím. Ale já nemůžu a nepřísluší mi z pozice učitele tohle to ve škole řešit. Já můžu tohle to řešit v okamžiku, kdy dojde k problému s dítětem, protože já to dítě mám na starosti. A velmi často se nám to stává, že samozřejmě to nevydržíme a snažíme si něco říct, a velmi často slyším od kolegů, jak je rodiče odpálkovali, co nám je do toho. Dokonce se stává, je to taková (...). Tady jedna kolegyně napomenula dítě ve školení jídelně, že nedojídá, že každý oběd vrátí a její maminka ji téměř žalovala a stěžovala si na Českou školní inspekci. Jsou to opravdu drobnosti, ale tohle nám fakt nepřísluší. Ale to, jak říkáte, že potom se to odrazí na dítěti a my tady s tím dítětem musíme být a řešíme problémy a říkám, ty děti se stávají třeba i agresivní, to už pak náš problém samozřejmě je, ale nikoliv řešit problémy mezi tátou a mámou. To jenom abychom se pochopily.

T: Dobře a říkala jste, že již učíte 25 let a říkala jste, že takový děti se tedy neobjevují? Opravdu si nevzpomenete na žádný takový případ?

R: Nejsou, jako fakt jsem neměla (...). Víím, že párkrát jsem od dítěte slyšela, že táta dal mámě, ale tohle to (...). Opravdu jsem se s tím nesetkala a za 25 let jsem neslyšela, že by docházelo (...). Já předpokládám, že za domácí násilí považujeme něco, když je třeba rok, když dá máma tátovi facku nebo obráceně. Opravdu jsem se s tím nesetkala přímo. Ale že děti si občas řeknou a občas to slyšíte od rodičů, že jo, když se s nima bavíte. My organizujeme spoustu věcí pro rodiče, tak vám občas někdo něco řekne, slyšíte a tak.

T: Obáváte se pak té komunikace, když byste oslovila rodiče?

R: Určitě a to bych ani nemohla, to opravdu mně nepřísluší. Já můžu rodičům pohrozit, že dokud se to jejich dítě nesrovná a pokud mi naznačí, že mají problémy mezi s sebou doma, tak jim můžu doporučit (...). Pokud by se fakt stalo, že by přišla maminka a začala mi vyprávět, že ji tatínek tluč. Tak jí samozřejmě doporučím, běžte na policii, běžte k doktorovi a nechte si potvrzení. To bych určitě udělala, ale nikdy ne oficiálně. To si nemyslím. Ale pak může nastat případ, kdy ta matka bude, nechci říct nesvéprávná, to neexistuje, ale bezradná, bezbranná, můžu jí říct, pomůžu vám, zavolám, pomůžu vám to nahlásit a zase většinou ty rodiče to nechtěj řešit přes děti, aby děti někde nevyslýchali, takže takhle.

Tak doufám, že jsem Vám aspoň trochu pomohla.

T: To určitě, moc děkuji za náš rozhovor.

Statistiky pro školní rok 2015/2016

* Do statistik jsou vybrány rozpracované i uzavřené výkazy.

Tisk

Část 6: Specifická prevence - evidence typů a míry rizikového chování na škole ve školním roce.

Celkový počet ze všech škol

		1. tř. ZŠ	2. tř. ZŠ	3. tř. ZŠ	4. tř. ZŠ	5. tř. ZŠ	6. tř. ZŠ, prima	7. tř. ZŠ, sekunda	8. tř. ZŠ, tercie	9. tř. ZŠ, kvarta	1. r. SŠ a učilišť	2. r. SŠ a učilišť	3. r. SŠ a učilišť	4. r. SŠ a učilišť
Kouření	skutečně zjištěno	8	18	26	5	14	19	38	59	65	261	314	321	133
	podezření	0	0	2	3	20	27	47	58	90	262	235	220	42
Alkohol	skutečně zjištěno	2	2	0	0	0	0	5	2	11	5	9	19	3
	podezření	0	0	0	0	0	3	16	17	24	4	2	2	1
Léky užívané bez lékařského předpisu	skutečně zjištěno	0	1	0	0	0	1	4	0	2	0	0	0	0
	podezření	0	0	0	0	0	0	1	1	2	1	0	0	0
Nelegální drogy - konopné drogy (marihuana, hašiš)	skutečně zjištěno	3	4	0	0	0	1	2	4	3	21	13	15	21
	podezření	0	0	0	0	0	2	5	17	23	92	81	89	23
Nelegální drogy - ostatní (např. extáze, pervitin aj.)	skutečně zjištěno	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0
	podezření	0	0	0	0	0	0	0	0	2	7	0	3	0
Šikana	vyloučení jednotlivce z kolektivu	3	4	10	12	14	18	20	9	6	17	14	5	0
	psychická šikana	2	2	6	8	18	18	30	22	11	14	11	6	2
	fyzická šikana	2	1	8	7	12	13	7	18	9	1	1	0	0
	lynčování	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
	podezření	4	6	11	14	13	22	21	18	8	19	9	9	5
Záškolačství	do 10 neomluvených hodin	21	25	16	11	19	31	25	35	46	205	180	213	33
	nad 10 neomluvených hodin	14	10	12	4	11	18	25	23	28	142	155	133	19
Kriminalita (činy jinak označované za trestné)	násilné povahy	0	1	2	1	1	1	1	3	1	2	1	0	0
	majetkové povahy	3	3	4	9	10	11	12	7	8	0	3	0	0
	pod vlivem návykové látky	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Týrání dítěte	reálná zjištění	0	2	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0
	nadměrné fyzické tresty	1	2	0	0	0	1	0	0	1	0	1	0	0
Zneužívání dítěte	skutečně zjištěno	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	podezření	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Zanedbávání dítěte	skutečně zjištěno	6	4	5	6	4	6	2	1	2	0	0	0	0
	podezření	1	6	5	2	3	5	3	1	1	9	10	0	1
Gamblerství	skutečně zjištěno	0	0	11	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
	podezření	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0
Jiné	skutečně zjištěno	1	7	4	5	8	10	5	9	8	9	7	2	0
	závažné přestupky vůči školnímu řádu	7	11	23	26	56	97	85	103	85	63	53	54	2
	neplnění školních povinností	41	69	69	65	78	110	138	97	91	141	123	132	16
	závislost na mobilních telefonech nebo počítačích	1	2	11	4	4	6	47	37	30	103	108	108	50
Celkem za třídu		120	181	226	183	286	422	540	543	557	1379	1331	1334	351